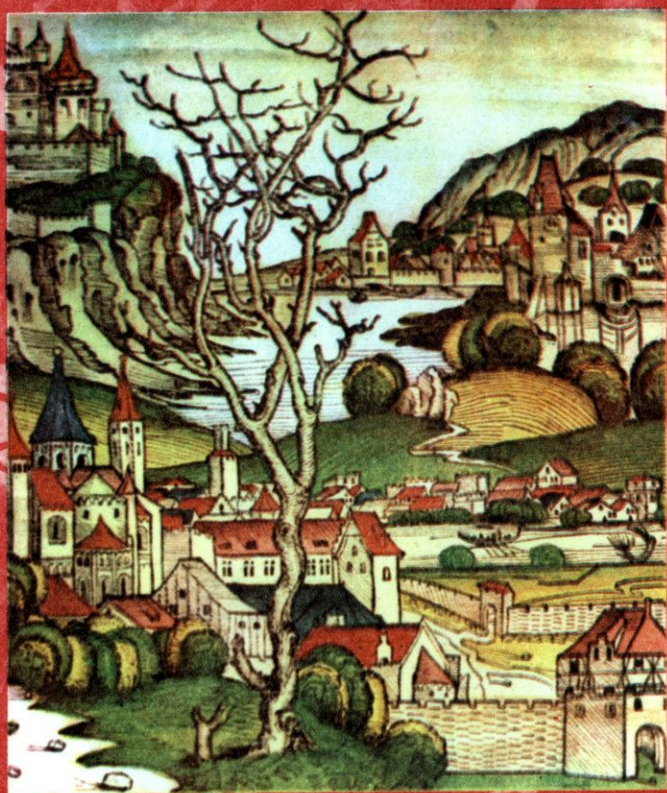

magazin istoric

ANUL XVI Nr. 1 (178) IANUARIE 1982

magazin istoric

Revistă de cultură

istorică

Anul XVI

Nr. 1 (178)

ianuarie 1982

Redactor șef

CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct

NICOLAE MINEI

Colegiul redacției

DUMITRU ALMAȘ

CONSTANTIN ANTIP

VIRGIL CÂNDEA

NICOLAE COPOIU

LUDOVIC DEMÉNY

TITU GEORGESCU

DINU C. GIURESCU

ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA

ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

SUMAR

PREȘEDINTELE NICOLAE CEAUȘESCU —	
PERSONALITATE PROEMINENTĂ A CONTEMPORANEITĂȚII	2
Știința și pacea	5
Prietenia și aliatul ei credincios — interesul comun: <i>Ion Popescu-Pufuri</i>	8
Vocația de pace a românilor (II)	10
Unirea din 1859 — expresie istorică originală a înfăptuirii prin mijloace pașnice a idealului unității naționale; <i>Mircea Mușat</i>	12
Volevodul de-sine-stătător — Alexandru cel Bun: <i>Petre I. David</i>	16
Moldoveni în bătălia de la Grünwald: <i>Ștefan M. Kuczynski</i>	21
Congresul V al P.S.D.M.R. — 1898	24
Un român salvează Florența: <i>Corneliu Rudeanu</i>	27
Sfârșitul Imperiului habsburgic (II): <i>Viorica Moisuc</i>	28
Nicolae Titulescu — omul: <i>Jacques de Launay</i>	33
22 octombrie 1931 — o joi neagră: <i>Cristian Popișteanu, Dumitru Preda, Mihai Retegan</i>	38
Un Icar antifascist: <i>Franco Fucci</i>	45
Mesaje urgente și ultrasecrete ale ambasadorului J.P. Kennedy: <i>Nicolae Minei</i>	48
O dispută în culisele războiului mondial: <i>Eugen Preda</i>	53
• Cărți sosite la redacție... 52 • Poșta Magazin istoric...	58
• Sumarul sumarelor... 60	

COPERTELE NOASTRE

① Alexandru cel Bun. Reproducere după fresca aflată la mănăstirea Sucevița

④ Delegația moldovenească participantă la Conciliul de la Constanța (Volevodul de-sine-stătător: Alexandru cel Bun, p. 16)

② De la apariția lor, țările române au constituit o prezență activă în viața politică a Europei. Imagine a Valahiei așa cum apare într-o gravură dintr-o tipăritură din 1493 — Incunabulul de la Nürnberg — aflată la Biblioteca Academiei R.S.R.

③ În anul 1410, la Grünwald armata poloneză a obținut o strălucită victorie împotriva Ordinului cavalerilor teutoni. La bătălie, în tabăra poloneză a participat și un corp de oaste moldovenesc. Fundalul copertelor 2-3 reprezintă o reconstituire grafică a unei țesături din timpul lui Alexandru cel Bun, Muzeul de istorie al R.S. România (Moldoveni în bătălia de la Grünwald, p. 21)

PREȘEDINTELE NICOLAE CEAUȘESCU —

PERSONALITATE PROEMINENTĂ

A CONTEMPORANEITĂȚII

Creșterea prestigiului și considerația de care se bucură țara noastră astăzi în lume sînt indisolubil legate de prodigioasa activitate și gîndirea novatoare a secretarului general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România. Numele tovarășului Nicolae Ceaușescu este cunoscut și elogiut pe toate meridianele globului cu respectul cuvenit unei personalități excepționale a istoriei naționale și universale, unui luptător neobosit pentru progres, libertate și pace. Mărturii ale stimei și prețuirii internaționale stau și cele peste o sută de volume consacrate activității și operei președintelui României, apărute la edituri prestigioase de peste hotare, în douăzeci de limbi¹. Aceste apariții au constituit de fiecare dată momente remarcabile, care au prilejuit unor personalități politice, culturale, științifice de prim rang din țările respective să exprime omagiul opiniei publice față de valoroasele inițiative și contribuția remarcabilă ale președintelui Nicolae Ceaușescu la abordarea constructivă a celor mai arzătoare probleme ale contemporaneității.

„Dovedind o adîncă înțelegere a istoriei, a tendințelor și direcțiilor dezvoltării economice și sociale a României — scria prof. S.S. Mohapatra, secretar general al Partidului Congresul Național Indian —, președintele Nicolae Ceaușescu a adus o contribuție deosebit de importantă la definirea și delimitarea etapelor construcției socialiste pe pămîntul României și, în special, la elaborarea conceptului societății socialiste multilateral dezvoltate. Sînt astăzi binecunoscute și apreciate în întreaga lume foarte importante contribuții ale președintelui Ceaușescu în domeniul teoriei și practicii, în definirea și promovarea noilor principii ale relațiilor dintre state, pentru democratizarea vieții și relațiilor internaționale, soluționarea prin mijloace pașnice a tuturor problemelor existente între state, constituirea unui sistem viabil de securitate și cooperare în Europa, depunerea de eforturi

efective pe calea dezarmării, în primul rînd a celei nucleare, pentru edificarea unei noi ordini economice și politice internaționale. Una dintre calitățile esențiale ale președintelui Nicolae Ceaușescu este înțelegerea în cel mai înalt grad a datoriei și responsabilităților față de destinele propriului său popor, față de umanitate, în ansamblul ei”.

Sesizînd această legătură strînsă între istoria poporului român și împlinirile sale din zilele noastre, prof. Fuad Chahine, de la Universitatea libaneză, sublinia: „Politica președintelui Nicolae Ceaușescu se bazează pe două fundamente solide: istoria milenară a poporului român, extrem de bogată în evenimente remarcabile, aspirația sa de libertate și egalitate a popoarelor — pe de o parte, — și doctrina marxist-leninistă, socialismul științific, care afirmă dreptul națiunilor de a decide de ele însele și, de aici, dreptul lor la independență, la suveranitate, la edificarea relațiilor democratice cu alte state — pe de alta. Aceste relații internaționale, democratice, se bazează pe egalitate în drepturi între națiuni, pe neamestecul în treburile interne, pe schimbul de valori, pe principiile promovării colaborării”.

Caracterizîndu-l ca „reprezentant al virtuților poporului român”, erou al luptei pentru libertate, eminent combatant antifascist și antihitlerist², fostul președinte al Portugaliei, Francisco Costa Gomes, arăta că „președintele Nicolae Ceaușescu conduce o națiune angajată activ pe drumul construcției socialismului”.

În același timp, numeroși sînt acei care notează valabilitatea gîndirii tovarășului Nicolae Ceaușescu la scară internațională. Cunoscutul publicist și om politic britanic Stan Newsen argumenta în prefața volumului *Efortul de a crea o Românie modernă*: „Ideile președintelui Ceaușescu sînt de un interes aparte, întrucît ele reprezintă o bază intelectuală pentru adoptarea unei politici independente. În ultimul timp, pe scena politică mondială au avut loc evenimente importante, față de care România a luat atitudine. Conducătorul României a continuat să acționeze în

¹ Despre operele tovarășului Nicolae Ceaușescu, apărute peste hotare, vezi și *Magazin istoric*, nr. 2/1973, 11/1976, 3/1978, 9/1979.

Din
cele mai
recente lucrări
apărute
peste hotare
despre
opera președintelui
Nicolae Ceaușescu

THE SOCIO-POLITICAL THINKING OF ROMANIA'S PRESIDENT (V) NICOLAE CEAUSESCU

THE SOCIO-POLITICAL THINKING OF ROMANIA'S PRESIDENT (IV) NICOLAE CEAUSESCU

THE SOCIO-POLITICAL THINKING OF ROMANIA'S PRESIDENT (III) NICOLAE CEAUSESCU

THE SOCIO-POLITICAL THINKING OF ROMANIA'S PRESIDENT (II) NICOLAE CEAUSESCU

THE SOCIO-POLITICAL THINKING OF ROMANIA'S PRESIDENT (I)

NICOLAE CEAUSESCU

NICOLAE
CEAUSESCU

VOLUME I

**Fundamental
Processes and Trends
in Contemporary
World Developments**

MOSAIC PUBLICATIONS
NEW DELHI

favoarea păcii, a destinderii, pentru un acord internațional asupra reducerii tensiunii și pentru încetarea cursei înarmărilor. El a reafirmat fără încetare necesitatea reducerii cheltuielilor militare, a stabilirii unor zone lipsite de arme nucleare, necesitatea împiedicării proliferării armelor nucleare, a retragerii trupelor staționate peste hotare și a rezolvării disputelor internaționale prin mijloace pașnice. Opinia sa că menținerea blocurilor militare rivale reprezintă un anacronism a fost prezentată, de asemenea, în numeroase ocazii".

Referindu-se la caracterul constructiv, la tenacitatea demersurilor conducătorului român, acad. Constantin Tsatsos, fost președinte al Republicii Elene, scria: „Domnul Ceaușescu înfăptuiește această politică cu un curaj care atrage respectul tuturor. Și îl respectă deoarece tot ceea ce susține domnul Ceaușescu este just și etic. Iar cei care, uneori, sînt afectați de cele ce susține, în cele din urmă sînt nevoiți să recunoască buna lui credință, consecvența sa față de principiile pe care, împreună cu președintele român, toți le proclamă, dar este îndoielnic dacă toți cred în ele și le respectă așa cum face domnul Ceaușescu. Aliați și prieteni recunosc faptul că niciodată nu-și va neglija obligațiile, deoarece a crezut și crede în ceea ce s-a angajat. Nu acceptă condiții și nu se angajează în înțelegeri care nu sînt de acord cu principiile sale fundamentale. În acest mod, din partea prietenilor săi nu pot exista nici răstălmăciri, nici confuzii. În cazul domnului Ceaușescu totul este plin de claritate. Răstălmăcirile și confuziile aparțin altora.

Aceste rezultate sînt obținute deoarece domnul Ceaușescu se sprijină pe o bază populară organizată, cu o unitate de monolit și care l-a desemnat conducător durabil al său.

Personalitatea președintelui Ceaușescu, care se identifică cu România, a depășit granițele sale. De neegalat în contactele sale internaționale, a devenit, totodată, prin eforturile sale de a consolida pacea pe glob, un mediator, un factor purtător al păcii între popoare. Acolo unde pacea este subredă, face cunoscute ideile sale cu privire la soluționarea pașnică a diferendelor, cu privire la destindere și la realizarea dezarmării. De aceea este acceptat de toți cu respect și simpatie. Cu toții știu că în spatele acțiunilor sale nu există nici un gînd ascuns, nemărturisit. Domnul Ceaușescu învinge prin sinceritatea sa".

Scotînd în evidență atașamentul profund și pasionat al președintelui Nicolae Ceaușescu față de cauza păcii, numeroși publiciști și oameni politici din străinătate consacră o mare atenție acestei vocații nobile. Astfel directorul editurii egiptene „Dar al Maaref” sublinia că volumul *Ceaușescu — Eroul României*, apărut în limba arabă, „prezintă viața și opera unuia dintre cei mai mari conducători ai timpurilor noastre, însuflețit de dragoste și nețărmurit devotament față de țara sa, căreia i-a adus imense servicii. Acesta este președintele Nicolae Ceaușescu, omul păcii, conducătorul care militează pentru cooperarea dintre state, pentru rezolvarea pe cale pașnică a diferendelor, pentru eliminarea războiului din viața socie-

tății umane, pentru evitarea conflictelor distrugătoare și sângeroase".

Cu ocazia înmînării înaltei distincții „Om al anului 1980 — pentru pace”, conferite tovarășului Nicolae Ceaușescu de revista indiană *International Reporter*, unul din membrii delegației, R.P. Verma, spunea: „Pacea lumii este acum preocuparea fiecăruia, indiferent de unde ar fi și de care naționalitate aparține, nimeni nu poate scăpa de flăcările războiului, în cazul izbucnirii acestuia. Nicolae Ceaușescu, în calitate sa de președinte al Republicii Socialiste România, și România, ca țară, au depus o activitate excepțională în acest domeniu, făcînd omenirea conștientă de faptul că România este gata întotdeauna să acționeze pentru binele întregii omeniri, ceea ce constituie însăși baza politicii sale externe... Dacă și alte țări și alți conducători ar manifesta, la fel ca România și președintele Ceaușescu, același interes față de Națiunile Unite și față de activitățile acesteia în favoarea păcii mondiale, în cadrul și în afara organizației, există toate motivele să credem că lumea ar fi capabilă să evite războiul și să trăiască în pace, în ciuda marilor probleme cu care este confruntată”.

Exprimînd față de conducătorul poporului român un adînc respect, Kenzo Kono, fostul președinte al Camerei superioare a Dietei japoneze, îl prezintă pe tovarășul Nicolae Ceaușescu „ca pe un promotor al democrației socialiste și ca pe unul din cei mai mari conducători din țările Europei Răsăritene. Există numeroase aspecte în politica sa practică și revoluționară care trebuie studiate cu multă atenție de oamenii politici japonezi, în ciuda faptului că România are un alt sistem social decît Japonia și se află la o mare distanță geografică”.

La rîndul său, profesorul brazilian Amílcar Alencastre reliefează remarcabila personalitate a tovarășului Nicolae Ceaușescu, „al cărui nume este legat de lupta neobosită pentru dezvoltarea liberă și independentă a patriei sale, pentru promovarea în viața internațională a unei politici noi, de relații democratice între state, bazate pe principiile egalității și respectului reciproc, pe dreptul fiecărei națiuni de a fi pe deplin stăpînă pe destinele sale. Întreaga operă teoretică, precum și activitatea intensă și multilaterală a președintelui Nicolae Ceaușescu pe planul relațiilor internaționale evidențiază cu toată claritatea că aprecierile sale asupra necesității unei transformări energice în sensul soluționării problemelor subdezvoltării și înfăptuirii unei noi ordini economice internaționale pornesc de la realitățile ziilor noastre, de la faptul că rezultatele înregistrate în direcția instaurării noii ordini economice internaționale a lichidării subdezvoltării, a creării condițiilor pentru dezvoltarea echilibrată a economiei mondiale sînt încă nesatisfăcătoare”.

Concluzii asemănătoare desprinde și Nissanka Wijeratne, ministrul justiției din Sri Lanka: „Întreaga viziune a președintelui Nicolae Ceaușescu reprezintă un sistem conceptual extraordinar de coerent, consistent

și suplu, îmbogățit prin cuprinderea elementelor noi de dezvoltare economică și socială, atît pe plan național, cît și internațional, un sistem ce se îmbină armonios și care reflectă — avînd suportul înrădăcinat în contemporaneitate și în trecutul îndepărtat — particularitățile sociale și tradițiile poporului român”.

Ali Yata, secretar general al Partidului Progresului și Socialismului din Maroc, arăta: „Anumite personalități pot avea o influență asupra cursului istoriei, grație erudiției și bogăției experienței lor. Astfel, oameni eminenți, cu responsabilități elevate, marchează viitorul societății. Și, departe de orice flatare, se poate afirma că tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, aparține acestui gen de oameni”.

Pentru cei ce reflectează asupra gândirii și activității președintelui României apare, ca o concluzie incontestabilă, așa cum se exprima publicistul și omul politic mexican Carlos Loret de Mola, că „Nicolae Ceaușescu, militant exemplar, face parte indisolubilă din trupul poporului său. El a trăit și a suferit împreună cu poporul, începînd cu anii petrecuți în casa părintească din satul Scornicești, județul Olt, unde s-a născut, apoi în închisori, în perioada cînd patria sa a fost martora celei mai aspre dictaturi din istoria ei. El a ajuns treptat la conducerea Partidului Comunist Român și la cea mai înaltă funcție în stat. Din 1965 Nicolae Ceaușescu se află în fruntea țării, călăuzind poporul său, spre bunăstare și progres. A organizat și condus țara, pe cei peste 22 de milioane de români, pe calea socialismului și comunismului, fără a scăpa din vedere caracteristicile și specificul național. Nicolae Ceaușescu este un adevărat om al secolului XX... Este un conducător cu o formație în toate sferile fundamentale ale guvernării. Împletește armonios matura sa personalitate de om politic cu cea de desăvîrșit economist și de ostaș. Este un om de stat modern și complet, una din cele mai strălucite personalități ale lumii contemporane. Niciodată nu este mulțumit de ceea ce a realizat. Organizator și conducător al țării sale, o reprezintă în lume înălțînd-o cu demnitate și solidă pricepere, consolidînd-o prin efortul său, unit cu acela al poporului, din rîndul căruia s-a ridicat și care este izvorul permanent al inspirației sale”.

Numeroase alte mărturii de stimă și caldă simpatie sînt cuprinse în paginile cărților al căror subiect îl constituie strălucita activitate și opera excepțională a conducătorului României socialiste, precum și în articole, studii, comentarii, în care reprezentanți ai opiniei publice internaționale, de orientările cele mai diverse, dau expresie admirației lor sincere, înaltei aprecieri pe care o manifestă față de tovarășul Nicolae Ceaușescu, personalitate eminentă, ale cărei merite nepieritoare se înscriu cu litere de aur în istoria națională și universală.

Între 26 august și 3 septembrie 1981, capitala țării noastre a fost gazda celui de-al XVI-lea Congres Internațional de Istorie a Științei. În zilele de 2 și 5 septembrie 1981, Bucureștiul a găzduit, de asemenea, simpozionul științific internațional „Oamenii de știință și pacea”, organizat sub înaltul patronaj al președintelui Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Cu deosebită atenție și profund interes a fost primit Mesajul adresat participanților la simpozion de președintele Nicolae Ceaușescu, cuprinzând ideal de mare valoare practică pentru definirea rolului din ce în ce mai important pe care știința și tehnologia îl au în evoluția societății contemporane, a importanței acțiunii conjugate a forurilor științifice, a tuturor savanților lumii pentru menținerea și consolidarea păcii, pentru stăvilirea primejdioasei curse a înarmărilor. „Astăzi — se subliniază în Mesajul președintelui Nicolae Ceaușescu — se pune problema de conștiință, de a alege între politica de intensificare a cursei înarmărilor, de producere de noi arme nucleare de distrugere în masă — și politica de dezarmare, de destindere și pace. Nu poate exista o cale de mijloc!”

Desfășurat sub înaltul patronaj al tovarășei academiciene doctor inginer Elena Ceaușescu, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim viceprim-ministru al guvernului, președintele Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie, congresul s-a înscris ca un eveniment științific de primă mărime în cronică reuniunilor științifice internaționale de acest fel.

Evocând atmosfera și spiritul congresului de la București, acad. A.T. Gregorian (U.R.S.S.), președintele în exercițiu al Uniunii internaționale de Istorie și Filozofie a Științei (I.U.H.P.S.), sublinia că lucrările reuniunii din capitala României „ne-au convins că pacea, colaborarea între popoare sînt foarte importante pentru dezvoltarea științei. Această idee a răsunat la deschiderea congresului nostru în cuvîntarea de substanță a președintelui Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie din România, academician doctor inginer Elena Ceaușescu.”

Iată, în continuare, și gândurile altor participanți la congres.

ȘTIINȚA ȘI PACEA

Acad. ȘTEFAN BĂLAN (România), membru în Consiliul executiv al I.U.H.P.S., membru titular al Academiei de istoria științei din Paris: Participarea unui număr de peste 1 200 oameni de știință, din 51 țări, din toate continentele, la cel de-al XVI-lea Congres de istoria științei de la București exprimă interesul deosebit și crescînd pentru evoluția științei și tehnicii în istoria omenirii. Istoria lumii a fost și este puternic dominată de mijloacele de trai sau de distrugere pe care știința și tehnica le-au pus omului la dispoziție. „Știința nu este utilă decît dacă face pe oameni mai buni”, afirma Socrate. Cum era deci și firesc, atît la congres cît și la simpozionul *Oamenii de știință și pacea*, participanții s-au pronunțat cu fermitate și competență pentru pace, pentru progresul științei și tehnicii în serviciul civilizației și al îmbunătățirii vieții tuturor oamenilor.

Prof. XI ZE ZONG (China), directorul Secției de istorie veche a Institutului de istoria științelor naturii din cadrul Academiei Sinice, Beijing: Încă din momentul înscrierii la secre-

tariatul congresului, am descoperit că organizarea este foarte-bune foarte bună și acest lucru ne-a impresionat de la bun început. Pe durata congresului, ne-am putut da seama că România are o bogată experiență în organizarea reuniunilor internaționale.

Studiind istoria științei, ne dăm seama că nu există vreo țară privilegiată în domeniul dezvoltării științei și tehnicii. Cuceririle științei și tehnicii contemporane sînt rezultatele eforturilor tuturor statelor. Astfel, pentru a ne referi la trecutul îndepărtat, cunoaștem că poporul geto-dac, civilizația sa au deținut un loc important în această parte a lumii, exercitînd o puternică influență asupra celorlalte culturi europene din acea vreme.

Istoria științei evidențiază ceea ce Marx spunea despre știință — că este o forță a progresului, chiar atunci cînd unele descoperiri științifice au și repercusiuni negative (cum este energia atomică, de exemplu). Un om de știință cu adevărat înaintat va folosi întotdeauna descoperirile sale în slujba păcii, și nu a distrugerii omenirii.

Tovarășă academician doctor inginer Elena Ceașescu, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim viceprim-ministru al guvernului, președintele Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie, la deschiderea lucrărilor celui de-al XVI-lea Congres internațional de istoria științei de la București

Acad. prof. A. I. HADJOLOV (Bulgaria), directorul Institutului de morfologie al Academiei bulgare de științe, președinte de onoare al Secției naționale a Uniunii medicale balcanice: Bucureștiul a devenit un oraș deja celebru în ceea ce privește ospitalitatea de care dă dovadă în găzduirea congreselor internaționale. Acest congres de la București a fost unul de mare amploare. Tovarășă academician Elena Ceașescu a ținut o foarte interesantă și substanțială cuvântare. Ideile exprimate de d-sa au fost primite cu deosebit interes și apreciate de către toți participanții.

Între oamenii de știință din România și Bulgaria au existat întotdeauna relații apropiate. În vremea când Bulgaria se afla sub jugul otoman, mulți savanți din țara mea au venit în principatele române. În cercetările mele am descoperit că un mare număr de bulgari au urmat cursurile Facultății de medicină din București, încă din secolul trecut.

Prof. dr. MARGARET ROSSITER, Universitatea Berkeley (S.U.A.): În cadrul congresului am condus lucrările secțiunii *Contribuția femeilor la dezvoltarea istoriei științei și tehnologiei*, cu o tematică abordată pentru prima dată în cadrul unui astfel de congres internațional. În cadrul secțiunii am aflat despre multe femei române care au fost reputați oameni de știință în cele mai variate domenii.

Am fost deosebit de impresionată când, cu ceva timp în urmă, am citit în revista britanică *Nature Magazin*, un articol despre doamna Elena Ceașescu. Se relatează în acel articol că, în timpul vizitei sale în Marea Britanie, a fost aleasă membru de onoare al Institutului regal de chimie din Londra.

Dr. FRANK GREENWAY, docent în istoria științei al Institutului regal din Marea Britanie, președintele Asociației muzeelor din Commonwealth: Mi-a făcut mare plăcere să mă aflu în România, în București, pentru a participa la marele congres de istoria științei.

În România poate fi urmărită dezvoltarea multor tehnici ce sînt fundamentale în creșterea puterii de stăpînire de către om a mediului înconjurător. Aceste tehnici pot fi studiate de la formele inițiale ale organizării umane, probabil cele descoperite în Africa, și pînă la cele din Dacia antică și așa mai departe în Europa. Cunosc în mod special amploarea pe care au luat-o cercetările arheologice în țara dv., rezultatele importante obținute.

Prof. univ. ÁTICO VILAS BOAS DA MOTA (Brazilia), vicepreședinte al Comisiei naționale braziliene de folclor, scriitor care a tradus în portugheză lucrarea lui C.C. Giurescu *Transilvania în istoria poporului român*, publicată în 1978 la Rio de Janeiro,

ne-a mărturisit, în limba română: Și acest congres, ca și alte manifestări internaționale găzduite de țara dv., ilustrează elocvent faptul că România s-a impus în lumea științifică și politică contemporană ca o prezență activă, dinamică.

Mă preocupă istoricul relațiilor româno-brazilene. Am fost bucuros să constat că la București a apărut, la mijlocul secolului trecut, prima culegere de literatură braziliană publicată în Europa. De asemenea, am constatat de curind că Nicolae Titulescu, care a fost un mare jurist, mare cunoscător al problemelor României și o personalitate politică europeană de mare prestigiu, a colaborat în dese ocazii cu reprezentantul Braziliei la Societatea Națiunilor. Urmăresc această colaborare și intenționez să public un studiu anul viitor, în cinstea celor 100 ani de la nașterea lui Titulescu.

Prof. univ. dr. FERENC SZABADVÁRY (Ungaria), directorul Muzeului ungar pentru știință și tehnologie din Budapesta: M-am bucurat când acum patru ani, la precedentul congres, România a fost desemnată a organiza viitoarea întâlnire internațională, deoarece, pe de o parte, ne este mult mai aproape — ceea ce a făcut posibil să ne prezentăm cu o delegație mai numeroasă — iar, pe de altă parte, am putut face cunoștință cu un mare număr de participanți români și am obținut multe informații despre istoria științei din țara vecină, despre trecutul ei.

Lucrările simpozionului „Oamenii de știință și pacea” și ale celui de-al XVI-lea Congres internațional de istoria științei au reliefat cu totul semnificativ voința oamenilor de știință de a participa tot mai hotărât la lupta popoarelor lumii pentru salvarea păcii și civilizației omenirii.

Exprimând năzuințele întregului popor român de a lupta neobosit pentru apărarea păcii lumii, Apelul pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste din Republica Socialistă România, elaborat la inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, cuprinde și vibranta chemare adresată oamenilor de știință de a face din activitatea și descoperirile lor instrumente ale păcii pe pământ. „Să cerem în modul cel mai ferm ca minunatele cuceriri ale genului uman, ale științei și tehnicii moderne să fie puse exclusiv în slujba păcii și progresului — și nu a distrugerii și a războiului”.

Dând glas sentimentelor lor de profundă adeziune la noua inițiativă de pace a președintelui țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, oamenii de știință din patria noastră, alături de întregul popor și-au exprimat cu însușire hotărâtă dorința lor de a milita neabătut pentru pace, destindere și dezarmare. „Conștienți că oamenii de știință, care cunosc cel mai bine forța de distrugere a armelor moderne, le revine o mare răspundere față de prezentul și viitorul omenirii — se spune în telegrama adresată C.C. al P.C.R., tovarășului Nicolae Ceaușescu de Adunarea largită a Academiei Republicii Socialiste România, ținută în ziua de 7 noiembrie 1981 — înțelegem, așa cum ați subliniat în Mesajul adresat participanților la Simpozionul Internațional «Oamenii de știință și pacea», care a avut loc în capitala patriei noastre, că menirea cea mai nobilă a oamenilor de știință este aceea de a face ca întregul potențial al științei și tehnicii să fie consacrat progresului, bunăstării, asigurării dreptului suprem al oamenilor la viață și pace. Ne vom aduce contribuția la continuarea și dezvoltarea acțiunii începute la București, pentru ca prin Comitetul Internațional «Oamenii de știință și pacea» să se organizeze un Congres mondial al oamenilor de știință pentru pace și dezarmare”.

Întimpinată cu deosebită satisfacție și mândrie de întreg poporul român, noua inițiativă de pace a tovarășului Nicolae Ceaușescu, eminent luptător pentru pace, pentru o nouă ordine în lumea contemporană, pentru apropierea și colaborarea între state, se înscrie ca o nouă și strălucită contribuție a României la strălucita istorie contemporană a popoarelor lumii. O istorie a păcii și destinderii universale, al cărei strălucit promotor este marele făuritor de istorie, cel mai iubit fiu al poporului român, președintele Nicolae Ceaușescu.

În România socialistă această ramură a științei este foarte mult sprijinită de conducerea statului, acordându-i-se atenția corespunzătoare importanței sale.

Legăturile științifice româno-maghiare sînt vii și rodnice.

Acad. dr. B.V. SUBBARAYAPPA (India), directorul Proiectului muzeistic „Descoperirea Indiei”, director al revistei Society and Science, Centrul Nehru, Bombay, membru corespondent al Academiei internaționale de istoria științei din Paris: După părerea mea, acest congres a fost mai bine organizat și este mai important decât congresele anterioare, foarte utile și ele. Aici, la București, s-a realizat un contact pregătit cu grijă între oamenii de știință ai lumii. Organizarea a fost excelentă: ne-am bucurat de foarte multă atenție și stimă, de ospitalitate și amabilitate. Mi-e foarte greu să găsesc cuvintele cele mai potrivite care să-mi exprime sentimentele în legătură cu căldura cu care am fost înconjurați de poporul României. Între țările noastre există legături de colaborare, bune relații comerciale, schimburi de specialiști, schimburi de mărfuri. Pot să afirm că poporul român se bucură de o deosebită stimă în India.

Distinsul dv. președinte, domnul Nicolae Ceaușescu, a vizitat țara noastră, cu nu prea mult timp în urmă și, deși scurtă, vizita a lăsat o impresie deosebită poporului indian.

Opinii consemnate de
Ioan LĂCUSTĂ

PRIETENIA ȘI ALIATUL EI CREDINCIOS — INTERESUL COMUN

ION POPESCU-PUȚURI

Lumea — cum subliniam, dealtfel, într-un recent studiu¹ — se află în plină transformare, se găsește la o răscruce epocală a civilizației umane, parcurge cu o accelerație crescândă drumul istoric dintre trecut, prezent și viitor. Drumul acesta nu este o simplă, cantitativă și liniară continuare a celui de plină acum, pentru că omenirea trece într-o situație calitativ nouă, suferă schimbări superepocale, care tind să modifice radical, fundamental, toate dimensiunile vieții umane. Epoca aceasta o va înțelege numai acela care va ști să pătrundă sensul marilor schimbări și înaintări ieșite din comun, sensul mișcării spre viitorul care a și început și care devine un criteriu și o măsură a comportamentului și atitudinii în prezent. Mișcarea aceasta nu este, am zis, liniară; ea este multidirecțională, cuprinde aspecte și transformări economice, sociale, politice, culturale, științifice și tehnologice dintre cele mai diverse, procese complexe, care se produc atât pe plan național, cât și pe plan internațional — zonal și mondial.

Iar dintre acestea se evidențiază ca esențial, definitoriu, condiționat de toate transformările care se produc, dar și, în primul rând, condiționând în cel mai înalt grad finalitatea lor umană și umanistă — însăși existența omenirii, de fapt! —, procesul global de trecere de la *lumea veche*, cu sărăcia economică a marii ei majorități și nebunia politică a permanentelor conflicte, la *lumea nouă*, al cărei principiu internațional fundamental va fi *pacea*, prietenia și cooperarea popoarelor, bazate pe interesul lor major comun.

Dar transformarea posibilității care se deschide în fața omenirii de a-și făuri această lume nouă într-o realitate a viitorului apropiat nu se poate produce automat, de la sine. Ea nu poate rezulta decât dintr-o politică consecventă, care să se bazeze pe sprijinul maselor celor mai largi populare din lumea întreagă, să integreze acțiunea conștientă a celor mai diverse forțe sociale și politice, să țină cont de toate configurațiile complexe și contradictorii de interese din cadrul relațiilor internaționale contemporane, să îmbine riposta fermă dată tuturor formelor de agresiune cu promovarea neîntreruptă a rezolvării pașnice, constructive, a contradicțiilor și conflictelor în relațiile dintre state. Cu alte cuvinte, procesul eliminării războiului din viața societății omeniești este cerut și determinat de întreaga desfășurare a dezvoltării mondiale din epoca noastră.

tră, dar necesită eforturi concentrate, persistente și intense.

Pentru a încununa însă de succes aceste eforturi, este necesară abordarea realistă a realităților și, în primul rând, decalarea aliatului credincios al prieteniei — fie ea a popoarelor din aceleași zone geo-istorice, fie dintre state și popoare aflate la mari distanțe, fie dintre popoarele lumii întregi. Iar acest aliat credincios, care însoțește și condiționează prietenia, este *interesul comun*.

Ne amintim că, cu ani în urmă, la un dineu oferit de Ministerul de externe cu prilejul primei sale vizite în România, U Thant, secretar general al O.N.U. pe atunci, spunea, cu experiența câștigată în fruntea marelui for internațional, că *interesul comun stă la baza prieteniei; numai el este veșnic, prietenia este trecătoare, ea este mereu în căutarea interesului comun*.

Într-adevăr, bătrîna, înarmată cu multe experiențe și înțeleapta profesoară care este Istoria ne învață, pe baza a numeroase exemple, că, atunci cînd interesul își schimbă mobilul, își schimbă cuibul și prietenia; că interesele divergente sau neînțelegerea interesului comun zdruncină alianțele, oricît de solemn au fost ele proclamate. În decursul mileniilor, s-a încercat nu o dată reunirea popoarelor sub steagul, de pildă, al religiilor cărora ele le aparțineau — budistă, creștină, islamică, mozaică. Dar convergențele sau divergențele de interese s-au dovedit a fi mai puternice decât concepțiile — fie ele filozofice, fie religioase — despre viață. Și istoria a cunoscut alianțe strîne, atunci cînd interesele au convers într-o perioadă istorică dată, dar și erodarea acestor alianțe, mutarea axului director al unor prietenii atunci cînd interesele, chiar cele ale unor promotori activi ai aceleiași religii, de pildă, au ajuns să se contrazică.

Fapte pilduitoare ne oferă și trecutul nostru istoric. Ștefan cel Mare a purtat cu turcii mahomedani numeroase războaie, a apărat independența Moldovei, transformată, cum spunea voievodul însuși, într-un „zid pentru Ungaria și Polonia”, pentru întregul Apus al Europei. Considerat un erou și atlet al creștinătății, domnul Moldovei, cu toate acțiunile sale politico-diplomatice în vederea obținerii de sprijin împotriva otomanilor, era însă lăsat, în momente hotărîtoare, singur în fața lor, pentru că papalitatea își promova interesele proprii în relațiile cu sultanul, considerat urmaș al lui Allah, iar regii Poloniei și Ungariei căutau și ei

¹ *Indemn la creație*, în *Anale de istorie*, nr. 5/1981.

satisfacerea propriilor ambiții. Și iată că, bi-ruitor, Ștefan cel Mare a avut motive să lase urmașilor săi ca testament sfatul de a prefera înțelegerea cu Poarta, în locul alianțelor antiotomane cu puterile creștine. Când urmașul său, Bogdan III, și-a trimis solia cu pungile de galbeni ale tributului, spre a stabili cu Poarta relațiile de suzeranitate și vasalitate specifice timpului, sultanul avea de ce să se mire, pentru că actul respectiv nu se petrecea după o înfrângere militară. Dar încheierea Capitulației din 1511, prin care Poarta recunoștea Moldova „ca țară liberă și necucerită”, pe care sultanul se obliga să o opere „fără să i se facă nici cea mai mică nedreptate și fără a suferi nici cea mai mică strîmbare a teritoriului ei”, corespundea în acel moment mai bine intereselor ambelor părți.

Mai tirziu, un alt erou al luptelor pentru unitatea statală și independența românilor, ca și pentru eliberarea întregului Balcan de sub dominația otomană, nu cade oare pe cîmpul de la Turda victimă complotului urzit, în condițiile în care puterile vecine din acel timp — Casa de Austria, Polonia, Imperiul otoman — au făcut totul pentru a zădărnici unirea din 1599-1600? Și au făcut-o pentru că, divergente în multe privințe, interesele lor s-au întâlnit în intenția de a nu permite consolidarea unui puternic stat unic al românilor pe străvechea vatră a Daciei.

Am recurs la aceste exemple din istorie nu pentru a mai repeta niste adevăruri, ci pentru a reaminti că a discuta despre prietenie fără a decala și promova interesele reale existente este ca și cum ai privi — cum s-a spus despre filozofie pînă la Feuerbach — lumea într-o oglindă strîmbă, cu capul în jos. A găsi sursa și direcția intereselor comune este mai greu decît a vorbi declarativ, abstract și global despre prietenie, dar ea, prietenia, însoțește cu credință interesul comun al partenerilor. Ea nu poate fi unilaterală, nu face parte din familia hermafroditelor. O asemenea prietenie, care nu se bazează pe respect reciproc al intereselor, ca și natura păcii și relațiilor dintre state care ar decurge de aici, ar aduce mai curînd cu un dictat.

Nu mai cunoașterea și respectul reciproc al intereselor, promovarea consecventă a celor comune și armonizarea celor divergente pot, în fond, crea acea osatură, acel schelet de oțel inoxidabil și indestructibil, pe care să se grefeze prietenia și cooperarea popoarelor Pămîntului. Este, acesta, unul dintre sensurile majore ale politicii externe a României socialiste, care, pornind de la profundele interese comune, legate de făurirea societății socialiste și comuniste, promovează o permanentă acțiune de întărire a prieteniei sale cu toate țările socialiste, de făurire și consolidare a unității și coeziunii lor. Pe baza respectului față de interesele fiecărei părți și a promovării avantajului reciproc, România își dezvoltă, totodată, relațiile cu cooperarea cu toate statele, indiferent de orînduirea lor socială, sprijină cu consecvență interesele țărilor în curs de dezvoltare.

Dînd, recent, din nou glas, prin milioanele sale de voci reunite, voinței sale de prietenie, sprijinului total acordat noii inițiative de pace a Președintelui țării, spunînd un *nu* hotărît bombelor cu neutroni și rachetelor nucleare în Europa, altor arme sofisticate de distrugere în masă, care apar odată cu noile dezvoltări ale revoluției tehnico-științifice, poporul român își manifestă înaltă sa conștiință planetară, responsabilitatea pentru soarta generațiilor sale viitoare și a lumii întregi.

O știm, firește — așa cum în toate timpurile, între state de pe diferite meridiane ale globului sau din aceleași regiuni geografice și în diferite etape istorice s-au manifestat interese convergente sau divergente, întîine pe secole sau chiar milenii ori de durate mai scurte, tot așa și lumea contemporană este străbătută de o rețea densă și complexă de interese care se întretaie sau interpătrund, converg sau se îndepărtează, ori chiar se opun. Dar a căuta în această pinză deasă punctele convergente de interes comun, coincidențele și apropierile de interese pe orice termen — scurt, mediu sau lung —, a căuta și căile de rezolvare constructivă a contradicțiilor de interese —, toate acestea echivalează în lumea de astăzi cu depistarea în profunzimile organismului complicat al societății umane a acelor artere care pompează însuși singele vieții spre inimă, mintea și toată ființa omenerii.

Și nu trebuie niciodată să disperăm în căutarea acestor artere. Pentru că astăzi, mai mult ca orînd, interesele proprii, vitale ale națiunilor sînt legate — peste diferențele dintre state din punct de vedere al orînduirii sociale și al opțiunilor de politică externă, peste interesele promovate bilateral și multilateral, pe zone, grupări sau axe întîine între diferite puncte cardinale — de o seamă de interese globale ale omenerii, ținînd de însăși existența ei.

A căuta și promova aceste interese globale înseamnă a renunța definitiv la asemenea formule ale confruntării și înfruntării, ca „război rece” sau „conflict limitat”, „echilibrul al forțelor”, înțeles ca un „echilibru al groazei”, „creșterea limitată a înarmărilor”, înțelesă ca un fel de cursă planificată, consfințită prin acorduri internaționale, a înarmărilor. Înseamnă deci, a ieși din pericolul cerc închis al acestor formule mistificate și a concentra toate forțele omenerii — care acum, mai mult ca orînd în trecut, reprezintă un tot —, spre rezolvarea intereselor și problemelor ei globale, ca acelea ecologice și energetice, alimentare și demografice, ca sarcina lichidării enormelor decalaje în dezvoltarea economică și culturală și, mai presus de toate, ca cea a eliminării definitive a războiului, pentru triumful destinderii și dezarmării. Fiindcă dintre toate arterele de care am vorbit, dezarmarea o reprezintă pe cea centrală, pe cea mai importantă pentru însăși asigurarea continuării vieții pe pămînt, atît a celei umane, cît și a vieții de orice fel.

Rezolvînd, pe baza interesului ei comun, general-uman, aceste probleme globale, omeneria își va asigura *Viitorul*, un viitor cu noi calități și valori, ale cărui trăsături caracteristice, care se întrevăd deja, vor fi accelerarea gigantică a progresului social într-o lume care a încetat să-și consume resursele și energiile în scopuri distructive, dezvoltare armonioasă, multilaterală a societății, cuprinzînd atît forțele de producție, și relațiile de producție, cît și sfera spirituală, și cea a dezvoltării fiecărei personalități umane. Va fi o lume în permanentă ascensiune și înnoire, o lume eliberată de barierele artificiale pe multiple planuri, bariere ce se crămponează cu încăpăținare de tot ce este vechi și perimat; o lume a colaborării economice egale în drepturi și reciproc avantajoase a popoarelor, a schimbului nestîngîrit de valori materiale și spirituale neamenințate de distrugere, o lume a înmăgăririi reciproce și interpătrunderii culturilor diferitelor națiuni, alcătuiind o înfloritoare civilizație și cultură cu adevărat universală.

REPERE ISTORICE

VOCAȚIA DE PACE

A ROMÂNILOR (II)

Microcronica noastră continuă în acest număr cu prezentarea unor semnificative acțiuni și inițiative românești care relevă, prin glasul diferiților săi reprezentanți, voința de pace a poporului român, dezaprobarea sa hotărâtă față de pregătirile de război, dorința de colaborare cu toate popoarele, în spiritul prieteniei și al respectului profund față de înaltele valori morale ale păcii.

● La 28 iunie 1919, România semnează Tratatul de pace de la Versailles, între puterile aliate și asociate și Germania. Articolele 1-26 reprezintă *Pactul Societății Națiunilor Unite*. În preambulul *Pactului* se precizează că părțile contractante, spre a dezvolta cooperarea dintre națiuni, pentru a garanta pacea și siguranța, este necesar să „primească anumite obligații de a nu recurge la război; să se întrețină relații internaționale bazate pe justiție și onoare; să se observe riguros prescripțiunile dreptului internațional, recunoscute de acum înainte ca regulă de conducere efectivă a guvernelor; să se facă să domnească dreptatea și să se respecte cu sfințenie toate obligațiile tratatelor în raporturile mutuale dintre popoarele organizate”.

Art. 10 al *Pactului* stipulează că toți membrii se obligă să respecte și să mențină, în contra oricărei agresiuni externe, integritatea teritorială și independența politică existentă a tuturor membrilor Societății; în caz de agresiune, Consiliul avizează asupra mijloacelor pentru a asigura executarea acestei obligații. Semnatarii declară că orice război ori amenințare, fie că vizează direct sau nu pe unul dintre membrii Societății, interesează întreaga organizație și aceasta trebuie să ia măsuri proprii pentru salvarea păcii națiunilor.

Prin semnarea Tratatului de pace de la Versailles, România este membră fondatoare a Societății Națiunilor.

● Nicolae Iorga, într-o conferință ținută la Ateneu, în noiembrie 1919: „Nouă nu ne-a trebuit împărțire prin străini; am fost mulțumiți cu ceea ce am numit, cu dreptate, moșia noastră, adică patrimoniul nostru, bucata de pământ în care sînt mormintele

noastre, aceea de-asupra căreia trăim noi, bucata de pământ pe care vom deschide drum urmașilor noștri”.

● I.I.C. Brătianu, într-o expunere asupra situației internaționale a României, făcută în Adunarea Deputaților (16-17 decembrie 1919): „Prin situațiunea lui geografică, prin însușirile lui, prin energiile lui, prin trecutul și originea lui, neamul nostru are un rol de seamă în lume. Am fost în trecut apărători ai «legei» și apărători ai civilizației și vom fi și în viitor apărători ai păcii și ai civilizațiunii ale întregii regiuni de la gurile Dunării”.

● Pentru pace și democrație se intitulează cuvîntarea rostită de Virgil Madgearu în Adunarea Deputaților (19-20 decembrie 1919): „[Societatea Națiunilor] a fost realizată ca să servească ca o instituție de arbitraj și ca o instituțiune care prin mijloace compulsoarii luate de diferite state din Ligă, să caute, dacă nu poate să preîntîmpine cauzele războiului, să preîntîmpine ivirea războiului, atunci cînd conflictele — pentru că cauzele există — se ivesc să le stingă prin anumite acorduri care s-ar face pe baza arbitrajului între diferite state...”

Semnînd acest tratat de pace, guvernul român are o datorie ca să facă astăzi... concert cu toate acele state care înțeleg că pentru refacerea lor este nevoie să dea o ființă reală Societății Națiunilor...

Toate statele Europei trebuie să se unească în Societatea Națiunilor și să facă politică europeană strîns unite între ele... pînă în ziua cînd democrația care s-a trezit... va ajunge să biruie curentul individualismului capitalist...; în acea zi, firește, că vom putea spune că Liga Națiunilor este pe deplin tocmită”.

• *Nădejdea* (organ al Partidului Socialist — secțiunea Galați): „...Poporul român dorește să trăiască în bună înțelegere cu toți vecinii țării... Să ia aminte guvernul de voința nestrămutată de pace a poporului, procedând în consecință, pentru că în caz contrar poporul însuși va ști să realizeze singur dorința ce o are. Guvernul țării să strige mai-marilor, săi din Occident: «Poporul român vrea pace, nu război, și noi simțim dator să-l ascultăm»”. (29 iulie 1920)

• Credincioasă principiilor înscrise în *Pactul Societății Națiunilor Unite*, România inițiază un sistem de alianțe defensive, menite să asigure securitatea și pacea în centrul și sud-estul Europei și să mențină statu-quo-ul teritorial stabilit prin tratatele de pace ce-au urmat primului război mondial. Astfel, România încheie alianțe defensive cu Polonia (3 martie 1921), Cehoslovacia (23 aprilie 1921) și Iugoslavia (7 iunie 1921); ultimele două tratate, împreună cu convenția de alianță cehoslovaco-iugoslavă din 14 august 1920, stau la baza Micii Înțelegeri.

• Take Ionescu: „Trebuie deci să creăm între noi astfel de rapoarte permanente, astfel de alianțe, pentru a întrebuița cuvântul precis, încît toate divergențele care ar putea să se nască între noi să fie tratate în spiritul amical al aliaților, care caută să se înțeleagă... Toate aceste tratate au un caracter hotărît defensiv. *Mica Înțelegere este esențialmente o operă de pace*”.

• C.I. Parhon, în articolul *Oamenii de știință și rolul lor social*: „Insultă cea mai mare ce s-a adus vreodată muncii științifice e punerea ei în serviciul războiului... și cu drept cuvînt oamenii de știință sînt dator să reacționeze în fața acestei injurii... Oamenii de știință trebuie să arate popoarelor că ele n-au nici un interes de a se uîr și ucide între ele; că la aceste ele sînt împinse de o mîină de oameni meschini, cu suflute de negustori criminali; că interesul cel mare al omîinirii e a munci în mod solidar, pentru a pătrunde cît mai adînc legile naturii, dezbindu-se în limita posibilității de jocul forțelor oarbe... Oamenii de știință — și adaug la aceștia, și pe literați și artiști, într-un cuvînt pe toți cei ce aspiră la însemnata sarcină de a perfecționa sufletul omînesc — trebuie să arate popoarelor că interesul lor cel mare e să suprimă, de comun acord, înșeși mijloacele care amenință neconținut ca masacrul uman să reînceapă.

Toată intelectualitatea omîinirii să propage popoarelor dezarmarea” (*Scînteia*, organ al profesorilor și studenților comuniști ieșeni, din 4 martie 1923).

• Dr. Nicolae Lupu, în timpul unei vizite efectuate în Croația, în anul 1923: „Politica vechilor monarhii și autocrației era: cearta între vecini și alianța cu cei din coasta lor. Așa procedau Frederic cel Mare și toți poten-

tații. Politica democrațiilor: cunoașterea vecinilor și iubirea lor, aplanarea diferendelor.

✓ Avem atîtea interese comune cu popoarele balcanice și cele dunărene, vitale pentru viața morală și economică a acestor popoare... Să încetăm a privi umili, ca slugile, la marii apuseni; să fim vrednici a rezolvi greutățile noastre între noi”.

• Ministrul de externe al României I.G. Duca: „Noi oferim tuturor statelor vecine cu România — fără excepție — de a încheia cu ele pacte permanente de neagresiune. Sîntem gata a semna astfel de convențiuni cu toți vecinii noștri, pentru că niciodată și la nici-una din frontierele noastre nu voim să ne facem vinovați de crimă de agresiune, și pentru ca Societatea Națiunilor să știe că pretutindeni unde se va expune o problemă de ordin pacific, pretutindeni unde va fi posibil a executa o acțiune în sensul de apropiere și de pacificare a popoarelor, pretutindeni ne veți găsi gata de a colabora în această direcție și de a da în limita mijloacelor noastre tot concursul la această politică”. (Geneva, septembrie 1925)

• La 26 iunie 1926, România semnează un tratat de amicitie cu Franța, prin care părțile se angajează să nu comită acte de agresiune, una împotriva celeilalte și de a nu recurge în nici un caz la război. Tratatul are două anexe: convenția pentru reglementarea pașnică a diferendelor și un protocol prin care România, „a cărei singură grijă era de a urmări dezvoltarea sa internă în timp de pace, statu-quo-ul și respectul Tratatelor, confirmă declarațiile făcute la Conferința de la Geneva din 17 mai 1922, la a cincea ședință a primei Comisii, de către președintele delegației române Ion I.C. Brătianu, cu privire la un angajament permanent de neagresiune față de Rusia, bazat pe statu-quo. România este gata să extindă acest angajament la toți vecinii săi”.

• În luna iunie 1928 este introdus în Codul Penal delictul de propagandă în vederea războiului; art. 229 precizează că: „vor fi pedepsiți cu detențiune simplă de la 2 luni la un an toți cei care, în scopul de a forța statul român să declare un război de agresiune, vor incita opinia publică...”

• La 6 februarie 1929, țara noastră aderă printr primele la Pactul Briand-Kellogg (semnat la Paris în 27 august 1928) și care obligă țările semnatare să renunțe la război, ca mijloc de reglementare a litigiilor internaționale, și să rezolve aceste litigii numai pe cale pașnică.

La 9 februarie 1929 se încheie un acord la Moscova între U.R.S.S., România, Polonia, Letonia, Estonia și Lituania pentru punerea în vigoare cu anticipație a Pactului Briand-Kellogg.

Microcronică realizată de:
M. ȘTEFAN, Gh. DAVID, I. LĂCUSTĂ

UNIREA DIN 1859 —

expresie istorică originală

a înfăptuirii

prin mijloace pașnice

a idealului unității naționale

Dr. MIRCEA MUȘAT

În urmă cu 123 ani, în memorabila zi de 24 ianuarie 1859, voința poporului român de a-și reface unitatea națională și de stat pe vechea vatră strămoșască a Daciei primea, în parte, consacrare prin alegerea în cele două principate — Moldova și Muntenia — a unui singur domn, în persoana lui Alexandru Ioan Cuza. „Victorie remarcabilă a maselor de țărani, meșteșugari, lucrători și țirgoveți, a cărturarilor progresiști și patrioți, Unirea Principatelor — reliefa tovarășul Nicolae Ceaușescu — a reprezentat actul care a pus bazele statului național român modern”.

„Să se numească România”

Unirea din 1859 s-a înfăptuit pe temelia comunității de viață economică și spirituală a poporului român — popor plămădit în patria sa străveche și care își avea tradiții de organizare statală datînd de peste 2 000 ani.

Năzuința refacerii statului unitar, eliberat deplin și definitiv de dominația opresivă străină, în care românii, strînși laolaltă, să-și afirme în fața umanității propria menire și individualitate, a dominat în întreg evul mediu

gîndirea culturală și social-politică, planurile militare și diplomatice ale înaintașilor noștri, devenind, în epoca modernă, idealul suprem al întregii națiuni, țelul ei politic fundamental. Pe bună dreptate, Nicolae Bălcescu scria în 1850: „Unitatea națională fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților noștri cei mari, cari întrupară în sine individualitatea și cugetarea poporului, spre a o manifesta lumii. Pentru dînsa ei trăiră, munciră, suferiră și muriră”.

Unirea din 1600 verificase în mod convingător forța și autenticitatea idealului poporului român de unitate și libertate națională. Deși unirea celor trei țări române sub domnia lui Mihai Viteazul a

Hora Unirii la Craiova. Detaliu din celebrul tablou al pictorului Th. Aman

fost de scurtă durată, ea a rămas o prezență vie în cugețarea și simțirea atât a contemporanilor, cât și a urmașilor. Memoria unirii din 1600 s-a transmis de la epocă la epocă, de la generație la generație. Dreptul imprescriptibil al poporului român la unire și independență, a reprezentat, în continuare, o dominantă a gândirii și acțiunii politice, diplomatice, militare și culturale ale marilor oameni de stat munteni, moldoveni și transilvăneni ce au urmat lui Mihai Viteazul.

Aceleași idealuri, care au înaripat permanent mintea, inima și pana celor mai înaintate personalități ale culturii românești, din întreg evul mediu, au căpătat noi dimensiuni în epoca modernă, dând substanță multor scrieri tipărite dincoace sau dincolo de Carpați, dincoace sau dincolo de Milcov, alimentând focul aspirației seculare spre unitate a tuturor românilor, în pofida grașelor fictive, artificiale, trase de marile imperii pe trupul unui și aceluiași popor, al unuia și aceluiași patrii. Îmbrățișat de masele largi populare, acest ideal a dobândit o forță de nestăvilit, ideea unirii și neatinării poporului român regăsindu-se în toate marile mișcări revoluționare premegătoare și pregătitoare ale revoluției de la 1848 și fiind exprimată cu putere în cursul evenimentelor din 1848-1849.

Îmbinând lupta pentru răsturnarea orânduirii feudale cu lupta împotriva asupririi străine și pentru făurirea unirii naționale, revoluția română de la 1848 a avut un caracter deosebit în ansamblul mișcărilor revoluționare ale timpului și îndeosebi al celor pe care le-au organizat popoarele din centrul și sud-estul Europei. Având în vedere obiectivele atât de clar formulate în programele sale, se poate afirma că revoluția românilor din anii 1848-1849 a fost, în primul rând, o revoluție de emancipare și unitate națională, o revoluție a conștiinței și afirmării națiunii române. Tocmai pe o asemenea bază ea a antrenat masele

largi populare — burghezie, meseriași, meșteșugări, țirgoveți, țărani, intelectuali — toate forțele progresiste ale societății românești. Ideea forță care a dominat revoluția a fost aceea a refacerii vechii Dacii, crearea „Daco-României“, a „Daciei noi“ — patria care să-i cuprindă laolaltă pe toți românii. Exprimând acest crez politic, care a însoțit pe toți revoluționarii români de la 1848, gazeta *Constituționalul* scria: „Toate țările locuite de români trebuie să se numească îndeobște România și să formeze un stat, pentru că toate sînt patria românilor și pentru că toți patrioții români, locuitori pe dinsele, formează națiunea românească care să fie una și nedespărțită“.

Bogata moștenire ideologică și culturală a revoluționarilor de la 1848, puternicele tradiții democratice, idealurile de unire și libertate națională au fost preluate, amplificate și ridicate pe noi trepte, în deceniul următor, de forțele progresiste ale poporului român. Angajate în lupta pentru profunde înnoiri, țările române au devenit leagăn de adăpostire a revoluționarilor democrați din sud-estul Europei, și, în același timp, un exemplu demn de urmat, românii oferind istoriei europene un model concret și original de realizare a idealurilor de unitate și independență națională.

Războiul Crimeii, izbucnit în 1853, punct culminant al manifestării rivalităților și conflictelor de interese existente între marile puteri europene la mijlocul secolului XIX, al luptelor lor pentru supremație în bazinul Mării Negre, pentru luarea în stăpînire a Strîmtorilor și a gurilor Dunării — a făcut ca soarta țărilor române să intre din nou în combinațiile de culise ale „concertului european“. Congresul de la Paris din 1856 — avînd ca scop principal încheierea păcii și restabilirea „echilibrului european“ — a făcut din cauza românilor o chestiune europeană. În cadrul lucrărilor, delegațiile puterilor europene participante la congres s-au pronunțat pentru sau

împotriva unirii Moldovei și Munteniei, în măsura în care constituirea statului român unitar dădea satisfacție sau nu intereselor lor economice și politice. Discuțiile pe marginea chestiunii principatelor au scos în evidență cu putere interesele divergente ale marilor puteri, tendința lor evidentă de a rezolva problema unirii Moldovei și Munteniei în funcție de interesele pe care le aveau în această zonă. Pe acest fundal al divergenței de poziții al marilor puteri, hotărîrea congresului de pace de a se consulta poporul român în privința unirii a fost, după cum vom vedea, elementul care a permis forțelor unioniste să pună în valoare marel potențial revoluționar-patriotic al maselor largi populare.

Un larg ecou internațional

În momentul în care puterile europene discutau soarta națiunii române, lupta pentru unire intrase într-o fază nouă, antrenînd activ largi pături sociale, masele populare, toate spiritele înaintate ale societății românești, polarizase toate energiile naționale în slujba împlinirii mărețului ideal național. „Strigătul: «Unirea principatelor», «Suveranitatea statului român» — așa cum îndemna Dimitrie Brătianu într-o scrisoare din Londra trimisă unioniștilor din țară, la 11/23 iunie 1856 — să străbată munții, cîmpiile, văile și dealurile noastre, să umple aerul, să răsună pînă în unghiurile pămîntului cele mai departe, ca lumea întreagă să se încredințeze că Unirea este suflarea poporului român, că ea este glasul României... Unirea principatelor nu-i o unire de elemente eterogene; ea e unire de români cu români. Moldovenii și muntenii sînt un singur neam, o singură familie, ei nu sînt nici moldoveni, nici munteni, ci numai români“.

Cauza nobilă a Unirii a găsit un larg ecou și un sprijin activ din partea unor eminente personalități științifice și culturale din alte țări, precum Jules Michelet, Edgar Quinet, J. Ubicini, J.A. Vaillant, Paul Bataillard, Léon Plée, Cerni-

șevski, Dobrolubov, Marc Antonio Careini, Vegezzi Ruscalla, ca și din partea unor influente publicații franceze, belgiene, britanice ș.a. „Dintre toate popoarele creștine, legate Imperiului turcesc — scria J.A. Vaillant, în gazeta *La Roumanie*, în 1854 — moldovlahii au luptat mai bine de trei sute de ani pentru independență și dacă sînt încorporați și tributari, ei nu sînt nici subjugați, nici supuși. Țara lor este tot a lor și, printr toate vicisitudinile istoriei lor, ei și-au păstrat dreptul la autonomie. Ei vorbesc toți aceeași limbă și această limbă este germinul unei naționalități deja puternică”.

Adunările ad-hoc — organisme a căror creare a fost prevăzută în hotărârile congresului de la Paris, în scopul de a se pronunța asupra viitoarei organizări a țărilor române — au exprimat, în pofida atîtor greutăți și atîtor intrigi ale marilor puteri, dorința de unire a moldovenilor și muntenilor în cadrul unui stat național. Dar, prin Convenția de la Paris, încheiată la 7/19 august 1858¹, se hotără ca Moldova și Muntenia să poarte numele de Principatele Unite, o unire însă doar formală, căci Comisia Centrală pentru pregătirea legilor, Curtea de Casație, ambele comune și cu sediul la Focșani, unele măsuri de organizare identică a armatei nu rezolvau dorința moldovenilor și muntenilor de a trăi în cadrul aceluiași stat. Convenția de la Paris hotără ca fiecare țară să aibă domnul ei, guvernul ei, adunarea sa legislativă, administrația sa separată. Aceste prevederi reliefauser încă o dată, cu claritate, poporului român, dificultatea, dacă nu imposibilitatea, de a-și vedea împlinit idealul prin bunăvoință sau jocul de interese ale puterilor străine, impuneau în mod logic concluzia că numai prin luptă proprie, hotărîtă, unirea putea deveni realitate. Cîtă dreptate avea Nicolae Bălcescu, cînd, adresîndu-se românilor, scria: „În zadar veți ingenunchea și vă veți ruga

pe la porțile împăraților, pe la ușile miniștrilor lor. Ei nu vă vor da nimic, căci nici vor, nici pot. Fiți gata, dar, a o lua voi, fiindcă împărații, domnii și boierii pămîntului nu dau fără numai aceea ce le smulg popoarele. Fiți gata, dar, a vă lupta bărbătește, căci, prin lucrare și jertfire, prin singele vărsat, poporul dobindește conștiința drepturilor și datoririilor sale”.

Concentrîndu-și eforturile în jurul constituirii și lucrărilor celor două adunări electivă, masele populare aveau să-și dovedească, încă o dată, curajul și înțelepciunea, capacitatea lor de a influența și de a determina mersul evenimentelor. La 5 ianuarie 1859², Adunarea electivă de la Iași a proclamat, în unanimitate, ca domn al Moldovei pe colonelul Alexandru Ioan Cuza, unul din fruntașii revoluției de la 1848, care, în acele zile eroice, cerînd poporului să-și impună voința, spunea: „Cu moartea noastră trebuie să deschidem un viitor nației noastre, vrednic de mărirea strămoșilor noștri”. Sub presiunea maselor populare, a zecilor de mii de meseriași, lucrători, comercianți, țărani — adunați pe Dealul Mitropoliei din București, în zilele de 22-24 ianuarie 1859³ — Adunarea electivă a ales ca domn al Munteniei tot pe colonelul Al. Ioan Cuza.

Înțelepciune, dinamism, inventivitate și inițiativă, iată tot atîția factori evidențiați de evenimentele din acel neuitat ianuarie 1859. Poporul român și conducătorii săi politici au știut să folosească cu maximum de eficiență contextul politic european și să pună marile puteri în fața faptului împlinit. Această tactică, folosită în ianuarie 1859, a dat, cum se știe, roade și în anii imediat următori, încît analiza evenimentelor ilustrează cu putere faptul că, în ciuda condițiilor deosebit de grele, forțele unioniste au dat evenimentelor un curs corespunzător năzuințelor întregii națiuni, făcînd din Unire o problemă în realizarea căreia factorii interni au jucat rolul hotărîtor.

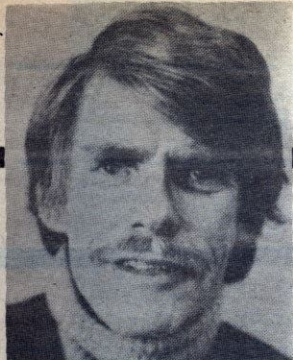
Spre desăvîrșirea visului multiseclar

Ca și celelalte acte definitorii ale istoriei noastre naționale, Unirea din 1859 s-a înfăptuit ca expresie a voinței poporului român, constituind pentru popoarele din Europa, mai ales pentru cele din centrul și sud-estul continentului o ilustrare convingătoare a aplicării în viață a principiului dreptului de autodeterminare, a unirii pe baze plebiscitare a două teritorii aparținînd unuia și aceluiași popor. Ulterior, unificarea Italiei, Germaniei și a altor state s-a realizat prin forță, pe calea armelor; românii au oferit însă soluția plebiscitului, a căii pașnice, aceeași soluție folosită și în 1918. În esență, era soluția voinței naționale, căreia geniul politic al poporului român, i-a găsit drum de aplicare pe cale pașnică, prin utilizarea tuturor posibilităților contextului istorico-diplomatic. Tocmai aceasta explică de ce teritoriul României a devenit, în timpul domniei lui Cuza și după aceea, loc de pregătire și pornire a marilor acțiuni și mișcări de redeschidere națională pentru popoarele din sud-estul Europei. România a devenit sprijinitor activ al luptei pentru formarea statelor unitare naționale și independente în sud-estul Europei. Pe bună dreptate, revoluționarul și publicistul bulgar Liuben Karavelov scria: „Trăim într-o țară pe care o putem numi a doua Elveție... Pe scurt, România este țara care a înscris ca deviză cuvintele: libertate și cultură. Noi, bulgarii, de asemenea, avem deplină libertate, ca naționalitatea noastră să înflorească, să ne îmbogățim literatura, să ne apărăm entitatea etnică și răspicat să ni se audă vocea în toate problemele majore ce ne privesc”.

Unirea Moldovei cu Muntenia s-a bucurat de un deosebit ecou în celelalte provincii românești, aflate încă sub stăpînire străină, căci dobindeau noi temeieri pentru speranța

(Continuare în p. 44)

¹⁻³ *Magazin istoric*, nr. 1/1975; 1/1976; 2/1976.

Prof. RADU FLORESCU:

Pentru o mai strinsă colaborare științifică

Printre participanții la cel de-al XVI-lea Congres internațional de istoria științei, s-a aflat și istoricul american de origine română Radu Florescu¹, profesor la Boston College, directorul Centrului de cercetări est-europene².

— Cu ce vă prezentați la acest congres?

— Sunt fericit să mă aflu din nou la București pentru această manifestare științifică, cu un caracter mondial, și care are o deosebită importanță și semnificație pentru toate științele. Particip la sesiunea VII a congresului consacrată științelor medicale și farmaceutice, cu o comunicare despre o problemă de medicină din Statele Unite, mai puțin cercetată. Este vorba despre așa-numita *Marea moarte*, respectiv de condițiile și cauzele care au făcut ca jumătate dintre primii coloniști pelerini care s-au imbarcat pe vasul *Mayflower* să înceteze din viață, în iarna 1620-1621.

Nu pot să nu remarc că actualul Congres internațional de istoria științei se întrunește sub patronajul academicianului doctor inginer Elena Ceaușescu, președintele Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie din România, organism care are o înnumărată activitate de colabo-

rare cu forurile de specialitate americane. Sper că acest dialog fructuos se va amplifica, accentuând necesitatea unei colaborări mereu mai active nu numai între oamenii de știință și cercetătorii din țările noastre, ci și pe plan general între reprezentanții științelor exacte și ai celor umaniste.

— Ce motive au determinat apariția Centrului de cercetări est-europene?

— Ca orice instituție științifică sau de promovare a cercetărilor și cooperării științifice și centrul nostru nu a venit în actualitate decât în momentul maturizării unor serii de condiții. Aș menționa dintre acestea faptul că regiunea Greater Boston deține numeric cea mai mare concentrare de colegii și universități din Statele Unite (și poate din întreaga lume). Având un efectiv de studenți și cadre didactice de ordinul sutelor de mii, era normal să căutăm să sistematizăm studiile și cursurile post-universitare pentru cei care se specializează în studii sud-est europene. De asemenea, s-a considerat potrivit ca diferitele biblioteci din această zonă să fie încurajate să înceapă specializarea pentru o anumită țară din această regiune a estului european. Conform normelor de organizare ale centrului, cursul meu de *Istoria României*, din anul universitar 1981-1982, de pildă, va fi accesibil nu numai studenților de la Colegiul din Boston, ci și celor din celelalte colegii și universități afiliate centrului nostru, fără a se plăti o taxă suplimentară.

— Vă rugăm să ne spuneți câteva cuvinte despre

preocupările actuale ale centrului?

— Centrul a fost creat în 1980, prin unirea eforturilor profesorilor și cercetătorilor de la douăsprezece universități din zona New England, care s-au specializat în studii sud-est europene. El urmărește promovarea studiilor pluridisciplinare privind această regiune din Europa. Vrem ca, în felul acesta, să asigurăm un forum de dezbateri științifice pentru numeroșii specialiști din această parte a Statelor Unite. Ne-am propus să contribuim în mod substanțial la dezvoltarea schimburilor de informații științifice, prin organizarea unor simpozioane, colocvii, mese rotunde și a altor manifestări științifice. Totodată, pornind de la constatarea că în programele învățământului mediu de la noi dezvoltarea istorică a Europei de Est nu este îndeajuns studiată, ne-am gândit la crearea unor cursuri serale și de vară în scopul pregătirii de specialitate a profesorilor din învățământul mediu, urmărind, totodată, crearea, la mai multe universități din Noua Anglie, a unor centre permanente specializate multidisciplinar pentru fiecare țară din Europa de Est. Aceste centre ar avea o deosebită importanță pentru că prin activitatea complexă ce ar putea-o desfășura, ar face ca studenții să-și însușească cultura unei anumite țări sub toate aspectele.

— Care au fost primele manifestări ale centrului?

— În chiar anul creării sale, 1980, centrul nostru a orga-

(Continuare în p. 57)

¹ Magazin istoric, nr. 8/1978.

² Din conducerea centrului mai fac parte: Iosif Constantin Drăgan, președintele Fundației „I.C. Drăgan”, profesor Anghel Rugina, de la North-eastern University, Joe Harrington, decanul Facultății de istorie de la Universitatea Framingham și John C. Campbell de la Consiliul pentru relații internaționale din New York.

Voievodul de-sine-stătător:

ALEXANDRU CEL BUN

Conf. univ. dr. PETRE I. DAVID

Alexandru cel Bun a venit pe tronul Moldovei ca o necesitate a trăiniciei. În timpul domniei sale, care a durat peste trei decenii, a realizat mult, a apărât statul cu sabia și cuvântul; a coordonat viața economică — internă și externă — încurajând activitatea agri-

colă, meșteșugărească și neguțătoarească; a realizat pacea și liniștea țării într-o perioadă de neconținute războaie și năvăliri, punându-și nădejdea în frații de peste Carpați și, în special, în „părintele” său — Mircea cel Bătrîn — din Țara Românească.

Moștenirea înaintașilor

De la „descălecarea” lui Bogdan întemeietorul — eveniment petrecut în 1359 după unii istorici, la 1365 și chiar la o dată intermediară între acești ani, după alții — statul feudal de-sine-stătător Moldova a cunoscut o continuă ascendență. Urmașul lui Bogdan I, Lațcu vodă (1367-1375) a făcut ca Moldova să ia parte activă, pentru prima oară ca o entitate, la un eveniment internațional: încercarea de reunire a celor două laturi ale Bisericii creștine catolicismul și ortodoxia; Petre I Mușatinul¹ (1375-1391) i-a asigurat o bunăstare economică; a construit primele cetăți, a acordat înfiile privilegii comerciale și a încheiat primele tratate interna-

ționale; Roman I (1392-1394) a realizat unitatea întregului teritoriu al Moldovei „de la munte pînă la țărmul mării”²; Ștefan I (1394-1399) a apărât pe cîmpul de luptă independența statului moldovean, obținînd la Hindău (Ghindăoani) o strălucită victorie împotriva agresorului Sigismund de Luxemburg. Domnia lui Iuga vodă (1399-1400) — prea scurtă pentru a se ilustra prin evenimente memorabile — a reprezentat etapa intermediară către domnia care a încununat această fază de încheiere și consolidare a Moldovei.

Urcat pe tron în prima jumătate a anului 1400 (întia sa menționare datează din 23 aprilie) Alexandru cel Bun, fiul lui Roman voievod, a fost conștient încă de la începutul domniei de faptul că este un urmaș al primilor Mușatini. Într-un hrisov din 7 ianuarie 1403, voievodul

mărturisește că a făcut dania ce alcătuia obiectul documentului „pentru sănătatea noastră și pentru sufletul sfînt-răposaților domni de mai înainte, pentru sufletul lui Bogdan voievod, și pentru sufletul lui Lațcu voievod, și pentru sufletul lui Petru voievod, și pentru sufletul tatălui nostru Roman voievod, și pentru sufletul lui Ștefan voievod...” Această enumerare a tuturor antecesorilor la domnie (mai puțin Iuga, la acea vreme încă în viață) nu este nici întîmplătoare și nici formală, Alexandru vrînd să sublinieze, astfel, că se considera un *continuator* al celor ce făuriseră Moldova, că rostul său era să ridice pe o treaptă superioară ceea ce realizaseră înaintașii săi la tronul țării.

Prima grijă a voievodului a fost organizarea economică a țării. Desele schimbări de domnie petrecute în ultimul deceniu

^{1,2} Magazin istoric, nr. 11/1974; 10/1981.

În p. 16:
stema
Moldovei.
Sculptură
în piatră
de pe
frontispiciul
mănăstirii
Bistrița

Solii
împăratului
bizantin
Ioan Paleologul
oferă daruri
voievodului
Moldovei.
Tollou de
G.D. Mircea

al sec. XIV avuseseră drept consecință o oarecare scădere a avutului țării mai cu seamă că în acest interval se produsese și câteva confruntări armate. Anii de liniște internă pe care Alexandru a reușit să-i asigure în primul deceniu al domniei sale au avut drept urmare dezvoltarea economiei și a comerțului. În 1408, voievodul a acordat cunoscutul privilegiu negustorilor din Liov, reglementând circulația mărfurilor și a încasarea vămilor. Documentul arată principalele articole de export ale țării: cornute mari, apoi cai, porci, oi, precum și numeroase pici de

animale, provenite în special din vînat. Indicînd punctele de vamă, precum și locul de desfacere al mărfurilor, privilegiul face dovada existenței în Moldova a unei largi rețele de tirguri, expresie a unei înfloritoare vieți economice.

Moldova desfășoară, în această perioadă, o intensă activitate comercială și cu partenerii ei tradiționali: celelalte două țări române. Astfel, cu Transilvania legăturile se întrețineau prin Brașov și în special prin Bistrița, centre comerciale și meșteșugărești dezvoltate ale vremii. Prin Brașov — ca centru de tranzit — se obțineau

și produse din apusul Europei, dintre care cele mai căutate erau stofele („vilariul” (de Ipria și Colonia), catifeaua și altele, precum și arme. Cu Țara Românească legăturile erau, de asemenea, de vechi durată. Cei doi voievozi — Alexandru și Mircea cel Bătrîn — au încheiat o convenție de graniță, menită să protejeze neguțătorii din ambele voievodate.

Viața economică și comercială înfloritoare a țării este ilustrată cu prisoșință și de numeroasele emisiuni monetare bătute în timpul domniei lui Alexandru, nu numai zloți

de argint, ci și monedă divizionară, destinată pieții interne.

O informație cuprinsă în *Descrierea Moldovei*, a lui Dimitrie Cantemir, se referă la activitatea legislativă a lui Alexandru. Voievodul-cărturar arată că în 1424, cu prilejul trecerii împăratului bizantin Ioan Paleologul pe pământul românesc (venea de la Buda să se imbarce la Chilia pentru Constantinopol), Alexandru „a luat și legile grecilor care erau cuprinse în cărțile *Basilicale* (*«la Basilica»*) și, făcând un extras din acele vaste volume, a introdus acest drept de care acum se folosește Moldova”. Informația merită atenție, chiar dacă alte mențiuni referitoare la un eventual rezumat al *Basilicelor* nu avem.

Alexandru a avut unele inițiative și în direcția configurării Statului domnesc. Desigur, și voievozii anteriori avuseseră un număr de sfetnici cu ajutorul cărora luau hotărârile; știm sigur, de asemenea, că adoptarea principalelor acte de politică internă și mai cu seamă externă trebuiau să aibă aprobarea — inclusiv prin aplicarea pecetei proprii — a marilor boieri. În vremea lui Alexandru a căpătat însă configurația Sfatul domnesc în alcătuirea pe care avem să o întâlnim și mai târziu, în sensul că membrii sfatului încep să primească dregătorii (vornic, vistier, mare logofăt etc.) bine precizate. De asemenea, numărul mare de documente cunoscute — 96 la număr — e o dovadă a bunei funcționări a Cămarilor domnești.

Diplomat și oștean

Ca și predecesorii săi — Petru I, Roman I și Ștefan I — Alexandru cel Bun a prestat, în 12 martie 1402, omagiul de vasalitate față de regele Poloniei, Wladislaw Jagello. La 1 august 1404, la Cameșița, Alexandru a reînnoit actul, prestînd personal omagiul (care a fost apoi înnoit în 1407, în 1411 și 1415). Această succedare atît de rapidă (trei acte omagiale în primii cinci ani) are explicația ei. Mai întîi, trebuie subliniat că omagiul nu însemna nici-decum o știrbire a indepen-

denței țării, ci, dimpotrivă, încheierea lui consfințea existența statului moldovean desine-stătător printr-un document internațional. În al doilea rînd, omagiul de vasalitate se constituia și ca un tratat internațional de apărare împotriva acelor puteri care încercau la acea dată să submineze libertatea țării — tătării și regatul feudal ungar. Îndesebi acesta din urmă — deși de jumătate de veac încetase să-și exercite dominația nominală asupra teritoriului de la est de Carpați — nutrea, în continuare, speranța unei reînstaurări a autorității în această zonă.

Vorbînd despre cele trei acte omagiale, trebuie specificat că ele n-au fost într-un tot identice. În documentul încheiat cu prilejul primului din aceste acte, cel din 1402 — Alexandru cel Bun, urmînd linia politică a tatălui său, limita obligațiile de sprijinire militară a Poloniei, refuzînd să trimită armata moldoveană mai departe de Cracovia, ori în teritoriile Prusiei sau Lituaniei. În următoarele documente însă, Alexandru se angaja să-l sprijine pe regele Poloniei necondiționat împotriva oricărui dușman. Motivele acestei schimbări de atitudine au fost două: pe de o parte, la data încheierii primului act omagial, în Podolia și în alte cîteva teritorii rutene din Lituania izbucniseră revolte antipolone, în care voievodul Moldovei nu voia să fie amestecat. Schimbarea de poziție a fost determinată însă și de tratativele teutono-ungare, în cursul cărora Sigismund de Luxemburg, ceruse, iar Ordinul cavalerilor teutoni acceptase, „restituirea” Moldovei către regatul feudal ungar! Deci o clauză care viza direct independența Moldovei — ceea ce făcea din cavalerii teutoni un inamic direct nu numai al Poloniei, dar și al țării Moldovei. Ca atare, Alexandru nu a ezitat în 1410, la Grünwald, și în anii următori — 1411, 1412 și 1414 — să acorde ajutor militar polonezilor în lupta de eliberare purtată de acestia împotriva teutonilor. Contestate o vreme, aceste participări ale oastei moldovene au fost dovedite ca certe — așa cum

o atestă tot mai convingător o serie de documente istorice.

Dacă Alexandru cel Bun a manifestat loialitate față de Wladislaw Jagello, acesta în schimb, nu s-a arătat la fel. În cursul tratativelor de reconciliere polono-ungare, după ce inițial a respins pretenția regelui Ungariei Sigismund de Luxemburg de „recuperare a stăpînirii adevărate a țării moldovene” (Alexandru tocmai prestase un nou act omagial, la 25 mai 1411), în anul următor, în cadrul tratativelor antiotomane polono-ungare de la Lublau (15 martie 1412), cei doi suverani, Sigismund și Wladislaw Jagello, au încheiat un tratat de alianță antiotoman, care prevedea și datoria domnului Moldovei de a li se alătura cu oștile împotriva turcilor. Cu acest prilej, cei doi suverani au adoptat o clauză secretă ce prevedea împărțirea Moldovei între cele două regate, în cazul în care Alexandru nu l-ar fi ajutat pe Sigismund împotriva otomanilor.

Pentru asigurarea securității Moldovei la granița ei sudică, Alexandru a preluat de la genovezi, aliații lui Sigismund, cetatea Chilia care, împreună cu Cetatea Albă, alcătuia o puternică rețea defensivă pe malul Mării Negre.

Alexandru a activat consecvent pentru întărirea alianței cu regatul polono-lituanian. În 1415, la Sniatyn (oraș care împreună cu Colomea fuseseră zălogite Moldovei, ca urmare a nerestituirii decît parțiale a datoriei de 3 000 ruble de argint, contractate de Wladislaw Jagello pe vremea voievodului Petru I, în 1388), Alexandru a prestat al cincilea act omagial. În 1419, rămas văduv — domnul Moldovei s-a recăsătorit (și căsătoriile princiare erau în acea vreme veritabile alianțe diplomatice, politice și militare) cu Ringalla, sora ducelui Lituaniei, Vitold. În 1420, căsătoria a fost desfăcută, și Vitold n-a putut să-i ierte lui Alexandru afrontul, trecînd fățiș, în anii următori, de partea lui Sigismund de Luxemburg. În 1420, otomanii au pornit o expediție împotriva cetăților de la Marea Neagră. Deși a solicitat de repetate ori ajutorul pe care

Wladislaw Jagello era obligat să i-l dea în calitate de suzeran, Alexandru a trebuit să facă singur față agresiunii, care a avut drept rezultat pierderea Chilei.

Alexandru cel Bun, în schimb, a continuat să se achite cu aceeași loialitate de obligațiile ce-i decurgeau din actele omagiale, ilustrându-se cu deosebire cu prilejul unei lupte duse de polonezi împotriva teutonilor, cunoscuta bătălie de la Marienburg (1422), când moldovenii — spune cronicarul polon Długosz — s-au purtat „într-un chip minunat... cu o mică ceată de oameni au înfrânt o oaste mare a dușmanilor”.

Sigismund a continuat acțiunile ostile împotriva Moldovei, sprijinit și de Vitold, care nu a încetat să ceară sancțiuni împotriva lui Alexandru. În 1426, regele ungar a proiectat o expediție antiotomană, cerind lui Alexandru să-și alăture ostile conform Tratatului de la Lublau. Domnul Moldovei s-a prezentat cu armata la Brăila, dar Sigismund nu a venit, ceea ce nu l-a împiedicat, în 1429, cu prilejul tratativelor de la Luck, să ceară... aplicarea clauzei secrete de la Lublau — respectiv împărțirea Moldovei între Ungaria și Polonia! Spre cinstea sa, Wladislaw a refuzat, ilustrându-și — spune Długosz — „statornicia și buna credință”.

Conștient de iminența pericolului otoman și de necesitatea întăririi Moldovei la granița de sud, Alexandru a reluat Chilia în stăpânirea sa (1426).

În prima linie a frontului de luptă românesc

Mai puțin cunoscute, datorită puținelor documente păstrate, sînt relațiile lui Alexandru cu țările române. Aceste legături, îndeosebi cu Țara Românească, au cunoscut o puternică dezvoltare, mai ales în perioada în care Mircea cel Bătrîn s-a aflat în fruntea principatului de la sud de Carpați. Am amintit despre convenția de graniță dintre cele două țări, menită să stimuleze producția economică atât a Moldovei cît și a Țării Românești și să protejeze acti-

vitatea negustorească. Colaborarea a îmbrăcat însă și forme diplomatice. Dacă, Alexandru s-a apropiat de Polonia; aceasta s-a datorat și eforturilor lui Mircea cel Bătrîn, și el în tratative cu Wladislaw Jagello; este semnificativ și faptul că privilegiul lui Alexandru acordat negustorilor din Liov a fost urmat de un act asemănător, acordat de Mircea cel Bătrîn negustorilor din același centru comercial.

Moartea (1418) învingătorului de la Rovine a marcat, în Țara Românească, începutul unei perioade de lupte pentru domnie, care au slăbit țara și au facilitat amestecul repetat al otomanilor în viața politică a țării. Alexandru cel Bun a înțeles că, în aceste condiții, era de datoria lui să preia „comanda” frontului românesc, necesar menținerii independenței statelor române, mai cu seamă în fața pericolului otoman.

Instabilitatea domniilor muntene, accentuarea imixtiunilor otomane facilitate cînd de unul, cînd de altul dintre pretendenți, l-au determinat pe Alexandru la acțiuni mai energice; în 1431, el a impus alegerea ca domn a boierului Aldea (1431-1436), pretins fiu nelegitim al lui Mircea cel Bătrîn, în speranța că va avea acolo un voievod sigur pe care să se sprijine într-o eventuală confruntare cu otomanii. Aldea vodă părea să confirme așteptările lui Alexandru. El și-a luat numele Alexandru, după cel al „părintelui” său adoptiv, dar, din nefericire, s-a multumit doar cu acest act de devotație. Moartea lui Alexandru, petrecută la scurtă vreme (ianuarie 1432), a lăsat nesoluționată această problemă de care se va lovi, în repetate rînduri și Ștefan cel Mare.

Tot politici diplomatice a lui Alexandru cel Bun se datorea și normalizarea relațiilor cu Imperiul bizantin și mai cu seamă cu Patriarhia constantinopolitană, relații deteriorate de pe vremea numirii — fără asentimentul Patriarhiei — a mitropolitului Moldovei de către Petru I. În 1424, cu prilejul trecerii sale prin Moldova, spune Dimitrie Cantemir, împăratul Ioan Paleologul i-ar fi acordat lui Alexandru titlul de despot și coroana regească

— știre ce pare să-și găsească confirmarea într-o seamă de descoperiri arheologice, între care cahele de teracotă, de la o sobă destinată evident curții domnești, cu vulturul bicefal — efigia imperială a bizantinilor¹.

Alexandru a fost conștient de autoritatea sa neîngrădită asupra Moldovei. Pe epitrahilul de la Ladoga, singurul obiect contemporan pe care i s-a păstrat chipul, el se intitulează „autocrat [singur stăpînitor] al întregii Moldovlahiei și al Paratallassiei [adică al ținuturilor de lângă Mare]”...

Făuritor de cultură

Deși a fost ocupat aproape neconștient cu probleme militare și diplomatice, Alexandru cel Bun a găsit totuși răgazul necesar pentru a se îngriji de dezvoltarea culturală a țării — dezvoltare care a fost, dată fiind concepția dominantă a epocii, preocupărilor religioasă: Bistrița moldovenească (construită în 1407, pe care o dorea necropolă voievodală și unde a și fost înmormîntat), mănăstirile Moldovița și Pobrata, cea de la Bohotin (metoh al Bistriței) sau de la Vișnevăț, numită mai tirziu Căpriană — sînt lăcașuri refăcute, construite sau împodobite în această perioadă. Prin îngrijirea voievodului, la Neamț a luat avînt o importantă școală de caligrafi ce avea să fie ilustrată în chip măiestru de splendidele miniaturi realizate în 1429 de Gavril Uric, pe un *Evangelheliar* aflat în prezent la Biblioteca Bodleyană din Oxford. În această epocă s-au afirmat, de asemenea, renumiții zugravi Dobre, Niculiță, Ștefan.

Un rol important în viața culturală a epocii l-a avut prelatul învățat Grigore Țamblac (ulterior mitropolit al Kievului), a cărui carte de predici e prima lucrare slavonă originală realizată în Moldova. Grigore Țamblac venise în Moldova în 1401 pentru a examina, la cererea Patriarhiei din Constantinopol, situația bisericii în Moldova. Raportul său favorabil a dus la confirmarea lui Iosif în fruntea Mitropoliei moldovene. Au fost întemeiate, totodată, noi

¹ *Magazin istoric*, nr. 4/1979.

scaune episcopale: Rădăuți (pentru Bucovina), Roman (pentru părțile centrale ale țării).

Țamblac s-a atașat curînd de voievodul moldovean, devenind „presviter al' marii biserici a Moldovlahiei“. Și ulterior cînd s-a mutat la Kiev, el a rămas în bune relații cu Moldova; a reprezentat biserica acestui stat la Conciliul de la Constanța (1415), la care au participat, de asemenea, Gheorghe Samușin și Stanislav Rotompan (ca reprezentanți ai domnului Alexandru cel Bun), precum și soli ai ora-

rea la moarte și arderea pe rug a marelui gînditor și reformator Jan Hus (6 iulie 1415). Un asemenea act era în totală contradicție cu felul în care românii tratau deosebirile de vederi religioase. Spiritul de toleranță religioasă adoptat de Alexandru (ca și de urmașii săi) s-a înscris ca una din cele mai frumoase pagini în istoria spiritualității românești, vădînd umanismul ce călăuzea pe locuitorii țării noastre. La scurt timp după moartea lui Hus, autoritățile catolice au început o sălbatică prigoană

ții boemi“ (cum erau denumiți husiții) s-au așezat în număr apreciabil în târgurile Trotuș, Bacău, Roman, precum și la Tîrgu Neamț, Cotnari, Huși și Ciubărciu, asimilîndu-se ulterior cu populația autohtonă. Recunoscători pentru ospitalitatea acordată, husiții refugiați în Moldova l-au sprijinit necondiționat pe domn. Ei i-au acordat, se pare, lui Alexandru merituosul calificativ pentru eternitate: *cel Bun*.

Îngăduitor cu husiții, Alexandru nu a persecutat nici o altă religie. Din porunca lui s-a înființat o nouă episcopie

șelor Suceava, Roman, Neamț, Baia, Hîrlău, Bîrlad și Siret. Sub influența lui Alexandru cel Bun, Mircea cel Bătrîn și-a trimis și el reprezentanți la Constanța, în frunte cu boierul Dragomir.

La acest conciliu ecumenic, delegațiile moldovenilor și muntenilor nu au fost de acord cu hotărîrile de unire a celor două biserici (catolică și ortodoxă); aceasta nu atît datorită deosebirilor de principii, cît faptului că lucrările conciliului au fost anulate de condamna-

împotriva celor ce aderaseră la „erezia“ propovăduită de el. În aceste condiții, Moldova lui Alexandru cel Bun și-a deschis larg porțile, dînd adăpost refugiaților husiți. Mai mult, voievodul a poruncit clerului catolic din țară să nu-i persecute și nici să-i urmărească pe husiți, așa cum cereau bulele papale și pontificale și capetele de acuzație ale Curiei papale ci să le arate înțelegere, „să nu fie tulburați de nimeni în exercitarea cultului lor“. Astfel, „fra-

catolică la Baia. Armenii, refugiați și ei în număr tot mai mare în Moldova din pricina prigonirilor musulmane au căpătat o organizare episcopală¹. De libertate s-au bucurat și practicanții ai cultului mozaic, folosiți de domn în unele activități de comerț exterior: musulmanii (turco-tătari) din cetățile și părțile Dunării și sudul Basarabiei au beneficiat de înțelegerea binevoitoare a voievodului moldovean, deși Alexandru a avut confruntări armate cu Poarta.

¹ Magazin istoric, nr. 11/1981.

Moldova a fost la acea vreme singurul stat din Europa în care cinci culte religioase s-au bucurat de deplină libertate de manifestare. Relevind acest fapt cu totul neobișnuit pentru acele vremuri, regretatul academician Constantin C. Giurescu conchidea, într-un studiu de acum cîteva decenii: „Cîți din stăpînitorii contemporani ai Europei pot arăta o așa de largă înțelegere, un spirit atît de tolerant? Alexandru este sub acest raport un tip reprezentativ al poporului român”.

Unități
ale armatei
moldovene
au participat,
de asemenea,
la bătălia polonilor
cu teutonii
la Marienburg,
în 1422,
ostași
lui Alexandru
cel Bun
distingîndu-se
în luptă
(Litografie
de la Biblioteca
Academiei
R.S. România)

Prin cei 32 ani de domnie, stăpînirea lui Alexandru cel Bun se constituie ca o sumă a domniilor anterioare al cărei continuator a fost. El s-a dovedit constructor de țară (ca Bogdan I), bun gospodar (ca Petru I), spirit tolerant (ca Lațcu vodă), domn autoritar și unificator de pămînturi românești (ca tatăl său, Roman I), oștean viteaz (ca Ștefan I), pregătind astfel, sub multiple fațete, Moldova pentru epoca sa de strălucire din vremea lui Ștefan cel Mare.

MOLDOVENI ÎN BĂTĂLIA DE LA GRÜNWARD

ȘTEFAN M. KUCZYNSKI,
R. P. Polonă

În 1410, la Grünwald, armata polonă a susținut o aprigă luptă, decisivă pentru existența statului feudal polon din veacul XV, confruntarea cu ordinul cavalerilor teutoni¹. În timpul bătăliei, alături de armata polonă s-au aflat oștirile a numeroase țări apropiate, care — prin creșterea puterilor teutonilor — își vedeau periclitată propria independență. Împreună cu Wladislaw Jagello, regele Poloniei, la bătălie au luat parte Vitolf, ducele Lituaniei, rutenii, tătarii; o comportare dintre cele mai vitejești a avut-o micul corp de oaste trimis de Alexandru cel Bun², voievodul Moldovei.

Știrile lacunare, contrazicerile care adeseori se ivesc între un izvor istoric și altul împiedică, din păcate, o reconstituire exactă nu numai a desfășurării bătăliei, dar chiar și a componenței armatei polone și a dispunerii ei pe cîmpul de luptă.

Intr-un amplu studiu apărut în 1955 și reeditat în 1960, Marea luptă cu ordinul teutonic în anii 1409-1411, prof. Ștefan M. Kuczynski, de la Universitatea din Lodz, încearcă să reconstituie bătălia, relevînd (pp. 201-202 și 226, ed. a II-a) contribuția moldovenilor la victoria împotriva teutonilor. Într-un articol apărut în revista din Torun Zapiski historyczne, vol. 29, caietul 4, 1964, un alt medievist polonez, Z. Spieralsky, arată la rîndul său, că documentele de epocă nu dovedesc în mod explicit prezența moldovenilor și că, în cazul în care această participare a fost reală, ea nu a fost de sine-stătătoare, armata moldovenească fiind încorporată în oastea polonă.

În Caietul nr. 2 din 1967 al aceleiași reviste, Ștefan Kuczynski a publicat un nou articol în care a adus o serie de contraargumente ideilor exprimate de Spieralsky.

Publicăm, în cele ce urmează, într-o formă condensată, acest articol, urmărind nu disputa academică dintre cei doi oameni de știință, ci, în primul rînd, relevarea unor date și informații mai puțin cunoscute cititorilor din țara noastră, îndeosebi din cronicile poloneze și germane de epocă, documente ce atestă participarea moldovenilor la bătălia de la Grünwald, ca și rolul lor în desfășurarea conflictului. Explicațiile din paranteze drepte, notele din subsol și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

Ce spun cronicile... contemporane,...

Gîndindu-mă la compoziția etnică a armatei polono-lituanor-rusă în timpul luptei cu

teutonii, în anii 1409-1411, am considerat că la ea au participat, la cererea lui [Wladislaw] Jagello, și moldovenii. Z. Spieralsky contestă teza mea, găsindu-mi trei greșeli de bază. Prima observație și-o bazează pe următorul argument: Moldova era vasală Poloniei, nu Lituaniei, deci

¹⁻² Magazin istoric, nr. 11/1977; 6/1975.

— spune el — participarea moldovenilor la lupta de la Grünwald putea să rezulte numai din dependența voievodului față de regele polon; de aceea, dacă la Grünwald a fost un detașament de moldoveni, atunci el făcea parte din armata polonă, nu din cea lituano-rusă. Ce legătură are însă raportul politico-juridic al Moldovei cu dispunerea tactică făcută de [Wladislaw Jagello] comandantul suprem al trupelor polono-lituano-ruse de la Grünwald? Moldovenii au venit cu un detașament de ajutor, trimis la cererea regelui polon, dar aceasta nu înseamnă că același rege nu avea dreptul să-i plaseze, în timpul luptei, acolo unde considera că este mai bine — în cazul de față în aripa lituano-rusă. Regele putea să ia această hotărâre și, după toate probabilitățile, așa a și procedat, deoarece detașamentul moldovenesc semăna mai mult, prin înarmare și tactică de luptă, cu oastea lui Vitold, cu cavaleria lituană și tătară, decât cu detașamentele în armură ale polonezilor. Și apoi, de vreme ce aripa lui Vitold a fost întărită cu detașamente polone, atunci de ce nu s-ar fi procedat la o nouă întărire a liniei lituano-ruse cu ajutoare moldovenești?

A doua obiecție se referă la problema izvoarelor. Atât cei care admit prezența detașamentului moldovenesc la Grünwald, cât și cei care nu admit această prezență, dispun de aceleași izvoare documentare. În literatura de specialitate mai veche, informațiile cronicărești erau suficiente; în prezent, li s-au mai adăugat și alte documente (scrisori și rapoarte oficiale ale funcționarilor ordinului teutonic), precum și actele omagiale.

Izvoarele care vorbesc despre participarea moldovenilor la expediția de la Grünwald sînt: *Continuarea la Cronica lui Posilge*, *Cronica lui Schiphower*, *Analele bisericii din Visby*, *Cronica lui Blumenau*, valoarea lor fiind fără îndoială diferită. De pildă, așezarea pe același nivel a *Continuării* lui Posilge cu *Cronica lui Schiphower* este o greșeală de metodă,

căci Schiphower este un fantast de necrezut, în vreme ce *Continuarea* — deși are diferite lipsuri — în ceea ce privește anii Marelui Război¹ nu cade în exagerări.

Prin urmare, de vreme ce *Continuarea* spune: „Și atunci, regele polon s-a unit cu păgînii și cu Vitold, care au venit la el în ajutor prin Mazovia, cu prinții [mazovieni] din Polonia Mare și cu valahii“, nu avem nici un motiv care să ne determine să eliminăm informația. Dealtfel, din diferite alte izvoare se știe că regele polon, aflîndu-se în fruntea detașamentelor din Polonia Mică, s-a unit, la Czerwinsk, cu armata lui Vitold și cu „păgînii“, prin care cronicarul putea să înțeleagă fie pe zmuzdi, fie pe tătari. De asemenea, detașamentele din Mazovia s-au unit cu armata regală. Prin urmare, de vreme ce toate celelalte informații ale sursei sînt adevărate, de ce știrea despre valahi, adică despre moldoveni, ar fi greșită?

La fel, *Analele bisericii din Visby* amintesc ca aliați ai lui Jagello pe Vitold, pe hanul tătarilor, pe ruteni, pe zmuzdi, pe valahi (= moldoveni). Și, din nou, trebuie să ne întrebăm: de vreme ce știm că izvoarele amintesc la Grünwald de Jagello, de Vitold, de hanul Dzelaleddin, de pilcuri de ruteni și zmuzdi, pe ce bază să-i respingem pe moldoveni? *Cronica lui Blumenau* amintește și ea pe poloni, cehi, silezieni, lituani, zmuzdi, ruteni și tătari, precum și pe români. Toate armatele menționate au fost la Grünwald; de ce să nu credem și în prezența valahilor?...

...actele omagiale...

Să trecem acum la actele omagiale ale voievozilor moldoveni, acte prin care aceștia se obligau să dea ajutor regatului polon împotriva teutonilor. De pildă, în actul omagial din 1395 al voievodului Ștefan I (1394-1399) se afirmă că acesta va da sprijin „cînd rega-

tul polon va avea nevoie de ajutor în părți îndepărtate, dincolo de Cracovia și dincolo de Polonia, pînă la teutonii germani, atunci cînd ni se va spune și ne va chema regele Wladislaw și urmașii săi“. Acest angajament constituia mai mult decît o frază diplomatică, de vreme ce în omagiul prestat în 1402 voievodul Alexandru I (1400-1432) n-a vrut să confirme această formulare, admițînd obligația de ajutor militar, așa cum fusese formulată în actul voievodului Roman, din 1393, care preciza că Moldova va da ajutor regelui polon la fiecare chemare, dar nu pe teritoriul Prusiei și Lituaniei și nu la nord de Cracovia. La 1 august 1404, Jagello l-a convins pe Alexandru să semneze un nou act omagial, prin care voievodul se obliga să acorde regelui polon ajutoare împotriva fiecărui dușman, fără excepție, așa cum, în urmă cu ani, se obligase să procedeze voievodul Petru I (1374-1391).

Avînd în vedere încercările lui Alexandru I de a evita angajarea trupelor sale și împotriva teutonilor, precum și insistențele lui Jagello de a impune această clauză este greu să credem că includerea ei în actul omagial avea doar un caracter frazeologic. Dacă angajamentul de ajutor împotriva teutonilor ar fi fost pur formal, Alexandru n-ar fi stat la îndoială să-l primească în 1402, iar Jagello nu ar fi insistat ca angajamentul să fie introdus în actul din 1404 și în cele următoare. Rezultă în mod clar că Moldova se obliga să acorde ajutor și împotriva teutonilor.

...și rapoartele teutonilor

Dovada în această privință ne-o procură, dealtfel, și scrisorile sau rapoartele funcționarilor ordinului teutonic. Într-o scrisoare a lui Henryk von Plamen, în care marele maestru proaspăt ales al teutonilor, enumera diferitele popoare care luptau de partea lui Jagello, el amintea, la

¹ Așa e cîntărită în istoriografia polonă, perioada luptelor cu Ordinul cavalerilor teutoni, 1409-1422.

10 decembrie 1410, de tătari, basarabi (dacă cuvîntul „bessar-menier” înseamnă basarabi), ruteni, moldoveni, zmuđzi și lituani. Dacă din această însușire eliminăm pe „bessar-menier”, (al cărui înțeles nu este pe deplin elucidat), vedem că toate celelalte neamuri au participat la bătălie, prezența lor fiind confirmată și de alte izvoare. Despre moldoveni ne vorbește și raportul din aprilie 1410 al unui spion teuton. Chiar dacă acesta își informa superiorii numai despre zvonurile care circulau, raportul său merită atenție, fie numai pentru faptul că dacă sosirea moldovenilor ar fi fost neverosimilă, atunci asemenea zvonuri n-ar fi fost răspîndite și teutonii nu le-ar fi dat crezare. Dacă știrea despre sosirea moldovenilor era demnă de crezut de către teutoni, ea este cu atât mai verosimilă pentru noi, care știm din actele omagiale despre obligația voievozilor moldoveni de a da ajutor regelui polon și împotriva teutonilor.

Cea mai completă sursă o reprezintă raportul Ostrodzki către marele maestru, din 30 septembrie 1409.

Z. Spieralski, care a folosit acest raport numai în *Regest* (rezumat), nu i-a acordat atenția cuvenită, scriind că „putem să presupunem că nici acesta nu s-a remarcat printr-o precizie mai mare”. Cum se poate judeca un document fără să-i cunoști conținutul în întregime? În plus, chiar titlul *Regestului* amintit, inclus în colecția Joachim-Hubatsch, impune unele restricții, căci acest regest spune „Nachrichten von Witold und Polen, Ankunft von Walachen” (Vești de la Vitold și poloni, sosirea valahilor [moldovenilor]).

Cuvîntul *Ankunft*, care în mod exact înseamnă „sosire”, anunță nu ceea ce urmează să se întîmple, ci ceea ce s-a și întîmplat deja, respec-

tiv „sosirea moldovenilor”, motiv pentru care el constituie pentru noi, o dovadă a participării moldovenilor la bătălie.

Dar să nu ne oprim doar la *Regestul* citat, de vreme ce există textul complet al *Raportului* — document publicat în întregime încă din 1882. Folosirea întregului text ne convinge că informațiile din *Continuarea la Cronica lui Posilge* au fost exacte. Raportul întreg scrie despre sosirea a opt sute de moldoveni, care se aflau în Mazovia, în drum spre Narew, ca să-l înfruntească pe Jagello.

Trei surse, o certitudine

În lumina acestui document capătă valoarea sa reală și raportul din 1 aprilie 1410, al spionului teuton, care vorbește despre așteptata sosire a moldovenilor, precum și diferențele cronici sau acte omagiale. *Continuarea la Cronica lui Posilge* amintește despre moldoveni și în timpul expediției polono-lituane în Prusia în 1414, iar Dlugosz și Ureche — în expediția din 1422¹, despre care cronicile teutone nu menționează nimic. În acest caz, din moment ce li credem pe Dlugosz și Ureche, cînd cronicile prusiene nu menționează nimic, atunci de ce n-am crede în informațiile acestor cronici cînd tac Dlugosz și cronicile moldovenești? Dealtfel, probabil că Dlugosz n-a amintit în mod conștient de participarea moldovenilor la Grünwald, nedorind să-i eternizeze ca luptători în ziua triumfului lui Jagello. Ca un mare patriot, el a căutat, în descrierea luptei, să omită celelalte neamuri sau să le scadă din merite, pentru ca toată lauda victoriei să se păstreze pentru compatrioții săi. De pildă, despre detașamentele lituano-ruso-tătare a amintit pe scurt, reducînd numărul

oștenilor tătari la doar trei sute; ca și despre cehi, pe care li pomeneste doar cu ocazia înfrîngerii și retragerii lor de pe poziții. Nu-i de mirare, deci, că nu vorbește nici despre moldoveni, nici despre elvețieni. Constatarea, doar din tăcerea unor izvoare, că moldovenii n-ar fi participat la luptă este o greșeală de metodă. De pildă, cronicile ungurești nu menționează nimic despre bătălia de la Grünwald; oare pe baza acestui fapt ar putea cineva să afirme că lupta de la Grünwald n-a existat?

Mai rămîne de explicat o problemă și anume dacă *Raportul* teuton, care vorbește despre prezența detașamentelor de moldoveni în Polonia, în 1409, ne îndreptățește să admitem participarea lor la lupta de la Grünwald. Ni se pare că la această întrebare se poate răspunde afirmativ și aceasta pentru trei motive: Întîi — nu avem nici un motiv să afirmăm că detașamentele prezente în 1409 în Polonia nu ar fi iernat acolo; în al doilea rînd — chiar dacă în timpul iernii moldovenii s-ar fi întors în țara lor, nu începe nici cea mai mică îndoială că în primăvară regele polon a stăruit să-i aducă înapoi, deoarece știm că atât Polonia cît și Ordinul cavalerilor teutoni făceau eforturi să capete cît mai mulți soldați. Prin urmare, Jagello, cu siguranță, n-a renunțat la cîteva sute de luptători moldoveni, mai ales că reușise să-i aducă în 1409. În al treilea rînd, despre prezența moldovenilor la Grünwald vorbesc nu numai izvoarele nesigure, ci — cum am mai arătat — și cele certe cum e *Continuarea Cronicii lui Posilge*. Deci, pe bună dreptate, trebuie admis că la Grünwald au participat și moldoveni, aducîndu-și partea lor de contribuție la marea victorie dobîndită împotriva teutonilor.

În românește de
Theodor HOLBAN

¹ E vorba de bătălia de la Marienburg.

CONGRESUL V

DELEGAȚI PARTICIPANȚI

La congres au luat parte 46 delegați, din partea a 16 organizații politice și profesionale ale partidului, dintre care 33 erau reprezentanți ai cluburilor muncitorești: din București (22), Iași (2), Ploiești (1), Galați (1), Craiova (1), Brăila (1), Birlad (1), Bacău (1), Botoșani (1), Tulcea (1), sat Luceni, com. Stînca, jud. Iași (1), un delegat al Clubului social-democrat german din București, precum și 12 reprezentanți ai unor sindicate muncitorești din București (Societatea „Egalitatea” a lucrătorilor de încălțăminte, Societatea „Nicovala” a lucrătorilor lăcătuși, Societatea lucrătorilor în fier și metal, Societatea „Dezrobirea” a lucrătorilor crotitori). Pe baza împuternicirilor primite de la organizațiile locale ale partidului, a stenogramei lucrărilor congresului și a altor documente, s-au identificat numele tuturor celor 46 delegați:

BUCUREȘTI: I. Nădejde, C. Dobrogeanu-Gherea, Al. Ionescu, V.G. Morțun, Al. Geor-

gescu, I.T. Banghereanu, Th. V. Fieșinescu, G. Eteneanu, Al. Constantinescu, I. Tabacovici, G. Ionescu-Sitaru, Iacob Țăranu, C. Săndulescu, S. Guttman, S. Edelstein, Achil Ioanide, Jean Kalber, G.I. Sprangate, M. Făgărășanu, Ștefan Petică, I. Friedman, Eugen T. Roman, D. Niculescu, Al. Da Rin, Paul Fuchs, H. Müller, Jean Lazăr, B. Gien-sberg, G. Klaus, S. Auerbach, R. Scorici, I. Donec, Albert Weissman, L. Figarovski, Ar-sene Grosu.

IAȘI: Sofia Nădejde, V.I. Speranță.

PLOIEȘTI: Alois Mayer.

GALAȚI: I.C. Atanasie.

CRAIOVA: I.V. Prenta.

BRĂILA: V.I. Popovici.

BÎRLAD: I.C. Frimu.

BACĂU: D. Rosenberg.

BOTOȘANI: S. Friedman.

TULCEA: Al. Borlacoff.

LUCENI: I. Tura (țăran socialist).

Au fost identificate fotografiile următorilor 16 participanți la congres:

Ioan Nădejde

C. Dobrogeanu-Gherea

Sofia Nădejde

Al. Ionescu

I.T. Banghereanu

Th. V. Fieșinescu

Ștefan Petică

I.C. Atanasie

Crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în 1893, a deschis era organizării politice a clasei muncitoare la scară națională, a afirmat cu putere rolul clasei muncitoare ca forță socială cea mai progresistă în dezvoltarea națiunii noastre pe calea progresului și civilizației.

NICOLAE CEAUȘESCU

AL P.S.D.M.R.

LA CONGRES

Ordinea de zi a congresului

1. Raportul Consiliului General al P.S.D.M.R. cu privire la activitatea partidului în intervalul dintre congrese (raportor: **I. Nădejde**).
2. Organizarea și tactica electorală a partidului.
3. Reorganizarea breslelor [sindicatelor muncitorești].
4. Propaganda socialistă la sate.
5. Internaționalismul mișcării [muncitorești].
6. Ziarul [Lumea nouă], tipografia și broșurile.
7. Finanțele partidului.
8. Ziua de 1 Mai.
9. Chestiunea Dobrogei.
10. Torturile în armată.
11. Alegerea Consiliului general al partidului.

Conducerea lucrărilor congresului

Președinte provizoriu (până la alegerea organelor de conducere): **V.I. Speranța**.

Secretariat provizoriu: **Achil Ioanide, I.V. Prenta**.

Președinte ales al congresului: **I.C. Atanasiu**.

Vicepreședinte: **Iacob Țăranu**.

Secretari: **V.I. Popovici, Achil Ioanide, Ștefan Petică, I.V. Prenta**.

Consiliul General al P.S.D.M.R. ales la Congresul V: **I. Nădejde, V.G. Morțun, I.T. Banghereanu, I.C. Atanasiu, I. Tabacovici**.

Comisia de organizare a breslelor [sindicatelor]: **Al. Ionescu, Al. Da Rîn, S. Auerbach**.

Comisia financiară a partidului: **M. Făgărășanu, G.I. Sprangate, S. Auerbach**.

I.C. Frimu

V.G. Morțun

Al. Georgescu

Al. Constantinescu

I. Tabacovici

Iacob Țăranu

G. Eteneanu

I.V. Prenta

Părintele Jocurilor Olimpice moderne — un prieten al României

VICTOR BĂNCIULESCU

In 1979, la Lausanne, Comitetul Internațional Olimpic și Geofroy de Navelle (strănepotul lui Pierre de Coubertin) au publicat volumul de amintiri *Mémoires Olympiques*, datorate celui care a fost întemeietorul Jocurilor Olimpice moderne, Pierre de Coubertin (1863-1937). În cuprinsul lucrării, am întâlnit și referiri la câteva personalități din România. Astfel, în 1900, Coubertin notează că, printre „bunele recrutări” pentru Comitetul Internațional Olimpic (C.I.O.), realizate la sesiunea din 1899, a fost și „prințul George Bibescu (România)”, care figurează pe lista de protocol a C.I.O. la nr. 23. Un alt român ales în C.I.O. a fost George A. Plagino, în 1908. În 1912, Pierre de Coubertin citează printre „comitetele olimpice naționale care își consolidează autoritatea” și pe cel din România. În fine, în 1924, este consemnată prezența la festivitatea de deschidere a Jocurilor Olimpice de la Paris, alături de președintele Republicii franceze, a „prințului regal și a principesei de România”.

Dacă aceste mărturii ale interesului său pentru România au devenit cunoscute marelui public prin intermediul cărții amintite, mai puțin știută este o altă expresie a sentimentelor sale față de patria și poporul nostru și care au fost exprimate în 1905, în cunoscutul cotidian parizian *Le Figaro* (6 octombrie 1905), în care Pierre de Coubertin a publicat editorialul *Prietenii noștri români*.

Pentru Coubertin, România este o „fermoasă și fermecătoare țară”, al cărei trecut istoric autorul îl evocă plin de înțelegere și admirație. Reliefând sprijinul pe care Franța l-a acordat cauzei românești în perioada Unirii², după ce arată că „la Viena și Constantinopol, o asemenea unitate provoca îngrijorări”, Coubertin notează: „Moldova și Țara Românească (Valahia) obțin instituții identice și permisiunea de a discuta împreună anumite probleme. Era tocmai atât cât le trebuia pentru a le permite să facă singure ultimul pas. În aceeași zi (lună), la Iași și la București, prințul Cuza este ales ca domn. Bizuindu-se pe sprijinul Franței... noul ales se intitulează prinț de România și a putut astfel proclama concetățenilor săi: «Națiunea română a fost întemeiată»”.

Articolul din *Le Figaro* a avut un răsunător ecou în presa românească a vremii. Cotidienele Bucureștene *L'Indépendance Roumaine* și *La Roumanie* l-au reproduș în între-

gime, la 11 octombrie 1905. Articolul a fost menționat și în ziarele *Adevărul* (10 octombrie 1905), *Bukarester Tagblatt* și *Secolul* (11 octombrie 1905). La 25 octombrie 1905, *L'Indépendance Roumaine* a publicat, tot pe prima pagină, o scrisoare a lui Coubertin, în care acesta mărturisea că este „recunoscător presei române pentru primirea făcută”, articolului din *Le Figaro*.

Stimulat de ecoul deosebit pe care l-a stârnit articolul său, Pierre de Coubertin a luat inițiativa constituirii unei asociații de prietenie franco-române. Iată ce scria despre aceasta *Le Figaro* din 7 decembrie 1905: „P. de Coubertin a hotărât să constituie o grupare franco-română a cărei sarcină ar consta, în afara oricărei ingerințe în domeniul politicii, în cultivarea sentimentelor de prietenie și în a face să se nască ocaziile de apropiere între Franța și România. Sediul acestei grupări este la Paris și vom transmite cu plăcere fondatorului ei adeviziunile provizorii — necomportînd angajamente financiare — care vor fi trimise de cititorii noștri”.

Salutînd această inițiativă, *Adevărul* sublinia la 26 ianuarie 1906 dorința ca „grupul franco-român... să întreție prin fapte relațiunile dintre oameni de valoare” ai Franței și României. În aceeași zi, un grup de personalități i-au scris lui Coubertin: „Sintem convinși de bunele efecte după realizarea proiectului dv.; el răspunde celor mai dragi dorințe ale românilor, care au avut întotdeauna pentru Franța afecțiunea cea mai vie și cea mai profundă. Astfel, ne grăbim să vă trimitem, încă de pe acum, deplina și întreaga noastră adeviziune”. Printre cei 82 semnatori ai scrisorii se numărau scriitorul Barbu Ștefănescu-Delavrancea, juristul Constantin Dissescu, președintele Academiei române, Dr. Constantin I. Istrati, filozoful Constantin Dumitrescu-Iași, arhitectul Ion D. Berindei, chirurgul Thoma Ionescu, avocatul Ioan Cantacuzino, dramaturgul Alexandru Davila, poetul Alexandru Macedonski, actorul Aristide Demetriade. Textul scrisorii, împreună cu lista de semnături, a apărut în extenso în ziarele *Universul*, *Secolul*, *Conservatorul*, *L'Indépendance Roumaine*, *Epoca*.

Din investigațiile noastre, nu am reușit să mai aflăm date despre rezultatul inițiativei lui Pierre de Coubertin. Ea rămîne însă semnificativă pentru atitudinea de simpatie și prietenie pe care el a nutrit-o pentru România și oamenii săi, fiind un promotor la început de veac al apropierii franco-române.

¹⁻² Magazin istoric, nr. 12/1977; 1/1976.

Un român salvează Florența de la distrugere

Magazin istoric a prezentat substanțiale fragmente din însemnările memorialistice ale fostului diplomat și ministru de externe Nicolae Petrescu-Comnen¹. Personal, am fost un apropiat al lui. În cele ce urmează, voi semnala un alt aspect, umanitar, al activității sale.

Evenimente petrecute în țara noastră în vara anului 1940 și asumarea puterii de către generalul Antonescu l-au găsit pe N. Petrescu-Comnen ca ambasador la Vatican. Antonescu l-a destituit din post. În 1944, când trupele anglo-americane, debarcate în Italia, înaintaseră pînă în apropiere de Florența, germanii își organizaseră ultima încercare de rezistență pe o linie strategică avînd în centru acest oraș care, astfel, era amenințat cu distrugerea.

Folosind relațiile pe care le avea în lumea diplomatică, în calitate sa de fost ambasador al României în Germania, Elveția și Italia, Nicolae Petrescu-Comnen, un simplu particular atunci, rezident în Italia, a luat inițiativa mediației între comandamentele militare anglo-american și german, în scopul declarării Florenței ca „oraș deschis”. Mediația s-a încheiat cu deplin succes, „Atena Italiei” fiind scoasă din zona operațiilor militare. În această inițiativă, Comnen a fost secundat de cardinalul Elia Dalla Costa,

de consulul general elvețian Steinhilber și de consulul general german Wolf. Situația în care se afla atunci Florența și dificilele demersuri întreprinse pentru salvarea grandioaselor ei opere au fost relatate de Comnen în cartea sa Firenze cită aperta, (Florența oraș deschis), apărută în 1945. Municipalitatea Florenței i-a exprimat recunoștința, acordîndu-i cetățenia de onoare și folosirea viageră a unui palazzo.

La 24 august 1981, cu prilejul comemorării centenarului nașterii lui N. Petrescu-Comnen, ziarul florentin La Nazione, sub semnătura publicistei Maria Bernardini, a publicat articolul intitulat Ambasadorul exilat care s-a străduit atît de mult, din care citim: „Ambasadorul Comnen, care condusesese mulți ani Legația română de la Berlin, s-a slujit de numeroasele sale cunoștințe de a duce tra-

tative în vederea salvării patrimoniului artistic al Florenței și nu numai al acesteia. Locuia lângă Maiano, la vila Machiavelli. Personalitatea și omenia lui erau foarte cunoscute florentinilor, care se obișnuiseră să-l considere ca pe unul de-al lor. A fost apreciat atît de mult în acest oraș care, deși foarte pretențios, nu-l uită totuși pe cel care îl iubește, încît i-a conferit cetățenia de onoare... Odihnește în cimitirul Porte Sante, pe pămînt florentin...”

Corneliu RUDESCU,
București

O „coincidență” care își are totuși explicațiile ei (nu numai cititorii din țara noastră urmăresc cu atenție articolele publicate de MAGAZIN ISTORIC): la interval de cîteva zile, am primit același ziar italian, La Nazione, cu aceeași referire la N. Petrescu-Comnen din partea d-lui A. COTSANI din New York, 333 Central Park W., U.S.A.

¹ Magazin istoric, nr. 4-5/1980, 1-3/1981.

SFÎRȘITUL

IMPERIULUI

HABSBURGIC (II)

VIORICA MOISUC

În cursul anilor 1917 și 1918, principiul naționalităților, sub stindardul căruia luptau numeroase națiuni și popoare oprite, s-a impus cu putere de lege în practica internațională, dînd un impuls fără precedent marilor mișcări de emancipare națională.

Element hotărîtor: voința popoarelor

Victoria revoluției socialiste în Rusia a fost urmată neîntîrziat de transpunerea în practică a programului leninist cu privire la politica națională. *Declarația drepturilor popoarelor din Rusia*, dată la 15 noiembrie 1917, la Petrograd, rămîne un document fundamental în istoria luptei pentru victoria principiului naționalităților, sintetizînd, la nivelul epocii respective, teoria și practica revoluționară în problema națională. Documentul demonstrează că eliberarea națională deplină este o parte componentă a revoluției socialiste, o condiție *sine qua non* pentru statuarea unei societăți lipsite de exploatare. „Tot ce este viu, toată suflarea se descătușează de insuportabilele cătușe. Rămîn numai popoarele Rusiei care au suportat și suportă jugul și bunul plac, la descătușarea cărora trebuie să se treacă imediat, eliberarea cărora trebuie înfăptuită hotărî și definitiv. În epoca țarismului — se arăta în document —, popoarele din Rusia erau sistematic asmuțite unul împo-

triva altuia. Rezultatele acestei politici — se preciza în continuare — sînt cunoscute: măceluri și pogromuri — pe de o parte, robia popoarelor — pe de altă parte. Această rușinoasă politică de învrăjbire nu trebuie să se mai repete. De acum, ea trebuie înlocuită cu politica unei benevole și cinstitute alianțe a popoarelor din Rusia”.

Această expunere de motive și formulare a înaltelor principii revoluționare de eliberare social-națională și politică a „tot ce este viu” era urmată de formularea clară și concisă a hotărîrii de eliberare națională a națiunilor oprimate în Rusia. La punctul întîi se proclama „egalitatea și suveranitatea popoarelor din Rusia”, iar în continuare se făcea precizarea de importanță istorică privind „*dreptul popoarelor din Rusia la autodeterminare liberă pînă la separare și formarea de state independente*”.

Era pentru prima dată cînd o revoluție ajunsă la apogeul ei — luarea puterii de conducere în stat — deschidea larg porțile libertății deplină de decizie pentru toate națiunile oprimate de vechiul regim, recunoștea capacitatea acestor națiuni de a dispune liber, conform intereselor lor naționale, de propriul

lor destin. Iar toate acestea se făceau printr-o *hotărîre de stat*, investită cu putere de lege de către Congresul sovietelor. Se poate considera că documentul emanat de la Puterea sovietică, la 15 noiembrie 1917, avea o valoare teoretică și practică și o rezonanță politică ce depășeau hotărele Rusiei revoluționare, era stindardul de luptă al tuturor celor care se mai aflau încă sub apăsarea marilor imperii.

Autodeterminarea pînă la despărțirea de vechiul stat și constituirea propriului stat național — teză proclamată și înfăptuită de revoluția socialistă din Rusia — era singura formulă viabilă, în concordanță cu aspirațiile și interesele majore ale popoarelor, în concordanță cu mersul istoriei. Aceasta l-a determinat și pe președintele W. Wilson să aducă, la 8 ianuarie 1918, cele „14 puncte” în Senatul S.U.A., act ce reprezenta, de asemenea, o recunoaștere a necesității obiective de eliberare a națiunilor oprimate de marile imperii. Președintele Statelor Unite arăta că lumea trebuia să devină un loc sigur pentru „orice națiune care dorește să dispună liber de propria sa viață, să decidă asupra propriilor ei instituții” și să se bucure de un tratament egal cu celelalte națiuni, să nu mai fie expusă la violențe și agresiuni. Dar punctul 10 prevedea: „Popoarele din Austro-Ungaria, cărora vrem să li se apere și asigure locul printre celelalte națiuni, trebuie să li se acorde cea mai largă autonomie.” o formulă incompatibilă cu mersul istoriei: indiferent ce regim politic ar fi avut vechea monarhie după război, autonomia nu concorda cu stadiul de dezvoltare social-economică și politică a națiunilor din cadrul ei, stadiu ce impunea în mod obiectiv constituirea statelor independente unitare naționale. Oricît de „largă” ar fi fost ea, între autonomie și independență nu se putea pune semnul egalității.

Victoria revoluției în Rusia a fost salutată cu adîncă satisfacție de masele populare românești, de cercurile cele mai largi ale opiniei publice, deoarece se considera că prăbușirea țarismului înlătura pentru totdeauna coșmarul care amenințase permanent, încă din sec. XVIII, libertatea și existența de sine-stătătoare a principatelor și, uneori, chiar ființa națională a românilor. „Lenin și ceilalți conducători ai revoluției ruse de acum vor rămîne totdeauna adevărații apostoli ai păcii”, scria *Adevărul* din 2 decembrie 1917. Sub titlul *O privire înapoi, ziarul Mișcarea*, din 6 decembrie 1917, referindu-se la consecințele revoluției din Rusia, scria: „În urma acestei revoluții, chestia naționalităților din Austro-Ungaria nu va fi rezolvată numai prin forța exterioară, dar mai cu seamă în urma unui proces interior mult mai sigur și mai puternic. Mișcarea de dezlipire a românilor, italienilor, iugoslavilor se adaugă astăzi celei a polonezilor și rutenilor și mișcării... cehoslovacilor”.

Așadar, o adeziune largă, de masă, la principiile eliberării naționale promulgate de Puterea sovietică în Rusia, afirmarea neechivocă a legăturii directe între căderea țarismului și destrămarea monarhiei austro-ungare, sublinierea caracterului legitim, obiectiv al constituirii statelor naționale unitare.

Dimpotrivă, românii au întîmpinat cu multe reticente concepția wilsoniană privind aplicarea principiului naționalităților în Austro-Ungaria. „Generosul dv. mesaj concepe o viață autonomă pentru milioanele de români din Austro-Ungaria — se arăta într-o telegramă trimisă în februarie 1918 de un grup de parlamentari români aflați la Paris. Permiteți-ne, domnule președinte, să ne exprimăm îndoielile asupra eficacității propunerii. O nouă garanție a autonomiei nu ar constitui decît o perpetuare a faptului că o minoritate austro-ungară de nouăsprezece milioane domină prin forță marea majoritate a celor treizeci de milioane de suflete”. Rezolvarea situației, se preciza în telegramă, nu poate să consistă decît „în crearea statelor naționale libere și unitare, în frontierele lor etnografice”.

Ulterior, Statele Unite și-au modificat poziția, declarîndu-se pentru respectarea dreptului la autodeterminare al popoarelor din Austro-Ungaria.

Întîlnire la Roma

În ziua de 9 aprilie 1918, reprezentanții popoarelor asuprite din Europa Centrală s-au întrunit la Roma într-un congres, exprimînd voința lor de neclintit de a se elibera de sub dominația străină, de a-și constitui state separate, independente, de a se organiza conform propriilor lor interese; menținerea, indiferent în ce formulă, a vechii formațiuni politice devenise, în noile condiții istorice, o imposibilitate. Pe acest plan, Congresul de la Roma a fost un răspuns elocvent dat proiectului acelei păci separate ce continua a se negocia atunci între Viena, pe de o parte, Paris, Londra și Washington, pe de altă parte.

La Roma s-au întrunit reprezentanții popoarelor aflate total sau parțial sub dominația Imperiului austro-ungar: italieni, polonezi, români, cehi, slovaci, sîrbi, sloveni, croați. Au fost prezente, de asemenea, personalități influente din țările aliate: Franklin Bouillon și Albert Thomas (Franța), W. Steed și R.W. Seton-Watson (Anglia), Nelson Grey (S.U.A.) ș.a.

Rezoluția principală a congresului cuprindea acordul semnat de reprezentanții acestor popoare privind principiile ce urmau a sta la baza „acțiunii lor comune”, și anume: „1. Fiecare dintre aceste popoare își proclamă dreptul de a-și constitui statul național unitar sau de a-l desăvîrși pentru a putea realiza deplină sa independență politică și economică; 2. Fiecare dintre aceste popoare recunoaște în monarhia austro-ungară instrumentul dominației germane și obstacolul fundamental în realizarea aspirațiilor lor drepturilor sale; 3. Congresul recunoaște, în consecință, necesitatea unei lupte comune contra opresorilor comuni pînă cînd fiecare dintre aceste popoare va obține eliberarea sa totală, unitatea sa națională completă și libertatea politică”.

În fapt, colaborarea la care se referea rezoluția nu se stabilea acum, ea se desfășura de

mult, se dezvoltase și căpătase alte dimensiuni în condițiile războiului. Dealtfel, chiar textul mai sus-menționat fusese proiectat cu un an înainte, în reuniunile pregătitoare ținute la Paris de Comitetul Național Cehoslovac, Comitetul Național Polonez, Comitetul Iugoslav și Reuniunea parlamentarilor români.

Declarația finală, document adoptat în unanimitate la încheierea lucrărilor congresului, consacră printr-un act oficial, emanând din voința liber exprimată a reprezentanților legali ai tuturor popoarelor oprite de Imperiul austro-ungar, **principiul naționalităților** și principiile dreptului internațional drept *unice criterii admise* pentru statuarea noului ordinii politice și teritoriale în Europa Centrală și de Sud-Est în acea perioadă istorică: „Numai înțelegerea între popoarele oprite și acțiunea lor comună — se arăta în document — pot crea o situație notă, în cadrul căreia, contrar regimului de violență, se va crea regimul dreptului, al libertății și justiției pentru națiuni”. Această acțiune a popoarelor oprite din Austro-Ungaria era văzută pe un plan mult mai larg, acordându-i-se o importanță internațională: „Națiunile oprite sînt sigure că apără, odată cu propria lor cauză, cauza libertății tuturor popoarelor prietene, neutre și chiar inamice care vor să fundamenteze

dreptul la existență a propriilor lor națiuni, dezvoltarea lor și poziția lor în lume, pe respectul principiului naționalităților”.

În final, acest istoric document exprima un principiu de înaltă ținută etică și morală, ce trebuia să guverneze în viitor relațiile dintre națiunile din centrul și sud-estul Europei: „Pactul de la Roma care s-a putut realiza azi... nu reprezintă doar un acord politic, ci vrea să creeze legături materiale și morale care să mențină alianța noastră și după război și să o consolideze prin acte inspirate dintr-o încredere reciprocă. Vom îndeplini astfel o operă de interes comun și o misiune de progres și civilizație. Unitatea noastră de acțiune, o uniune tenace, va constitui forța noastră contra agresiunii imperialiste”.

„Argumentele” contelui Apponyi și răspunsul lui Millerand

La 26 octombrie 1918, la Philadelphia, Uniunea Democratică a Europei Centrale (formată din reprezentanți stabiliți în S.U.A. ai popoarelor asuprite din această parte a continentului) lansa **Declarația asupra scopu-**

1914

28 IULIE: Austro-Ungaria declară război Serbiei.

30 IULIE: reprezentanții Antantei fac cunoscut guvernului român acordul țării lor privind unirea Transilvaniei cu România, dacă România se va alia Antantei, în eventualitatea unui război.

1-4 AUGUST: marile puteri care compun cele două blocuri militare europene se angajează în război.

3 AUGUST: Consiliul de Coroană de la Sinaia hotărăște neutralitatea României.

1 OCTOMBRIE: convenție secretă ruso-română prin care Rusia se angajează să garanteze și să apere integritatea teritoriului statului român și recunoaște drepturile acestuia asupra teritoriilor din Austro-Ungaria locuite de români, în schimbul unei neutralități binevoitoare a României.

1916

FEBRUARIE: se constituie, la Paris, Consiliul Național Ceh.

18 IULIE: Partidul Independenței din Ungaria publică un program prin care cere încheierea păcii fără anexiuni și drept de vot universal.

17 AUGUST: România semnează Tratatul de alianță cu An-

tanta, înr peste 10 zile declară război Austro-Ungariei, trupele române trecînd la eliberarea Transilvaniei.

1917

12 MARTIE: începe revoluția burghezo-democrată din Rusia.

15 AUGUST: se creează, la Lausanne, Comitetul Național Polonez.

7 NOIEMBRIE: victoria revoluției socialiste în Rusia; instaurarea Puterii Sovietice.

15 NOIEMBRIE: Declarația drepturilor popoarelor din Rusia.

1918

6 IANUARIE: Seimul general al deputaților din regiunile ceh, convocat la Praga, adoptă o declarație care proclamă dreptul poporului ceh la autodeterminare.

16-21 IANUARIE: grevă generală politică în Austro-Ungaria; se creează primul soviet de deputați ai muncitorilor la Viena.

1 FEBRUARIE: răscoala marinărilor din flota austro-ungară la Cattaro.

9-12 APRILIE: Congresul națiunilor asuprite din Austro-Ungaria, desfășurat la Roma, adoptă o moțiune, cerînd recunoașterea dreptului fiecărei națiuni de a se constitui în stat național sau de

a se uni cu un stat național, dacă acesta există.

IUNIE: grevă generală în Cehia; lupte armate, de baricadă, la Plzeň și Kladno.

13 IUNIE: se creează Comitetul Național Cehoslovac, care se proclamă organ conducător al mișcării de eliberare națională a popoarelor ceh și slovac.

19 IULIE: în Italia se constituie Comitetul de acțiune al românilor din Transilvania, Banat și Bucovina, cu scopul de a organiza pe prizonierii români din armata austro-ungară în legiuni care să ia parte la lupte alături de trupele italiene.

6 SEPTEMBRIE: se creează, la Paris, Consiliul Național al Unității Române; organismul este recunoscut de guvernul francez (12 oct.), american (5 nov.), englez (11 nov.) și italian (22 nov.) ca exponent al intereselor poporului român.

16 SEPTEMBRIE: reprezentanți ai românilor, cehilor, slovacilor, sîrbilor, croaților, rutenilor și polonezilor se întrunesc într-un congres la New York și votează o moțiune prin care cer dezmembrarea Austro-Ungariei și eliberarea tuturor popoarelor asuprite.

5 OCTOMBRIE: La Zagreb se constituie Vecea Populardă Centrală, organul suprem reprezenta-

rilor națiunilor independente din centrul Europei. Ea proclama „dreptul inalienabil al tuturor popoarelor să-și organizeze propria guvernare pe astfel de principii, în atare forme care, după convingerea lor, vor promova bunăstarea, securitatea și fericirea lor”.

Era perioada cînd Carol de Habsburg dădea la Viena, la 16 octombrie 1918, celebrul său manifest „Către popoarele mele credincioase austriece”, în care promitea să aducă „tuturor popoarelor mele pacea dorită și să arăt popoarelor din Austria căile pe care își pot dezvolta în mod fericit puterea ființei lor etnice”. Numai că popoarele subjugate, ignorînd imperialele îndrumări întru găsirea fericirii pe pămînt, își hotărîseră singure destinele.

Hotărîrile plebiscitare de autodeterminare națională și politică și cele de constituire a unor entități politice noi, în virtutea principiului naționalităților au premers în timp deschiderea lucrărilor Conferinței de Pace. Iată de ce, voluminoasa „documentație” cu care se înarmase contele Apponyi, pentru a susține dreptatea „Ungariei milenare” în fața Conferinței de Pace, nu a avut rezultatul scontat. De pildă, în memoriul intitulat „Responsabilitatea națiunii maghiare în război”, se

pretindea, în pofida tuturor faptelor arhicunoscute, că în Ungaria nu a existat niciodată vreodată „problemă națională”, aruncîndu-se totuși răspunderea „dezastrului” din război asupra Austriei care — numai ea — fusese „un conglomerat de teritorii diferite”.

În „Memoriu asupra Transilvaniei”, ca și în cel intitulat „În loc de unu, trei state naționale”, delegația contelui Apponyi acuza România, Iugoslavia și Cehoslovacia de „imperialism”, pentru că, în virtutea „principiului naționalităților”, aceste state ar fi acaparat „teritoriul milenar al Ungariei”; cu alte cuvinte, se avansa paradoxul că realizarea unității naționale și politice a României însemna tocmai contrariul, adică crearea unui stat multinațional. Absurditatea tezei friza ridicolul cînd se afirma că în Ungaria așa-zisa „răspîndire” (adică impunerea prin forță) a limbii maghiare ar fi „anulat chestiunea naționalităților”. În această ordine de idei să amintim că, printre măsurile de ultimă oră luate de Budapesta în 1917, în încercarea de a sugruma mișcarea națională românească, fusese și un sistem complex de maghiarizare forțată și rapidă în Transilvania. Ca urmare, în 1918, guvernul ungar a înființat în județele Bistrița-Năsăud, Trei-Scaune, Brașov, Făgăraș, Tîrnava Mare, Sibiu, Severin, Hunedoara

tiv al teritoriilor iugoslave din Austro-Ungaria.

12 OCTOMBRIE: Comitetul Executiv al Partidului Național Român adoptă declarația privitoare la hotărîrea națiunilor române din Transilvania de a se așeza „printre națiunile libere” și cere recunoașterea sa ca organ provizoriu de conducere a Transilvaniei.

18 OCTOMBRIE: În Parlamentul din Budapesta, se dă citire declarației C.E. al Partidului Național Român, prin care românii transilvăneni își afirmă răspădit dreptul inalienabil la o viață națională integrală.

23-24 OCTOMBRIE: răscoală armatelor croate la Fiume și Pola.

25 OCTOMBRIE: se creează Consiliul Național Maghiar, cu un program democratic, care cere însă păstrarea „integrității” Ungariei.

29 OCTOMBRIE: socialiștii români transilvăneni și conducerea Partidului Național Român hotărăsc crearea unui Consiliu Național al Românilor, „care să preia conducerea teritoriilor locuite de români”.

30 OCTOMBRIE: Consiliul Național Slovac proclamă unirea Slovaciei cu Cehia într-un singur stat.

31 OCTOMBRIE: se constituie Consiliul Național Român Central (C.N.R.C.) din Transilvania, format din 6 reprezentanți ai socialiștilor și 6 ai partidului na-

țional; noul organism preia puterea efectivă în Transilvania.

2- NOIEMBRIE: Ungaria își proclamă independența de stat.

3 NOIEMBRIE: armistițiul între Aliați și Austro-Ungaria.

5 NOIEMBRIE: Polonia se proclamă republică independentă și se constituie un guvern provizoriu la Lublin.

11 NOIEMBRIE: semnarea armistițiului dintre Aliați și Germania.

12 NOIEMBRIE: proclamarea republicii în Austria.

Se formează guvernul polonez în frunte cu Piłsudski.

15 NOIEMBRIE: Th. G. Masaryk este ales președinte al Republicii Cehoslovace.

24 NOIEMBRIE: Vecea Populă Centrală de la Zagreb proclamă crearea Regatului sîrbilor, croaților și slovenilor.

28 NOIEMBRIE: Consiliul Național al Bucovinei hotărăște unirea Bucovinei cu România.

1 DECEMBRIE: Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, cu participarea a peste 100 000 delegați, hotărăște Unirea Transilvaniei cu România.

Este proclamat în mod oficial Regatul sîrbilor, croaților și slovenilor (din 1929 Iugoslavia), în frunte cu dinastia Karagheorghević.

4 DECEMBRIE: Muntenegru se unește cu Regatul sîrbilor, croaților și slovenilor.

1919

18 IANUARIE: Începe Conferința de Pace de la Paris, convocată de puterile victorioase (27 state, printre care și România), pentru elaborarea tratatelor de pace cu țările învinse; se încheie în ianuarie 1921.

28 IUNIE: Tratatul de pace de la Versailles, între puterile aliate și Germania. Între altele clauze, teritoriile Poznań și Prusia Occidentală revin Poloniei, Gdanskul (Danzig) este declarat oraș liber.

10 SEPTEMBRIE: Tratatul de pace de la Saint-Germain en Laye între puterile aliate și Austria, recunoaște, pe plan internațional, unirea Bucovinei cu România, crearea statului cehoslovac etc. Austria capătă configurația teritorială de azi.

1920

4 IUNIE: Tratatul de pace de la Trianon între puterile aliate și Ungaria fixează granița Ungariei cu statele vecine, recunoscînd, pe plan internațional, unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România, a Slovaciei și Ucrainei subcarpatice cu Cehoslovacia, a Croației, Sloveniei și părții de vest a Banatului cu Serbia.

numeroase școli de stat pentru a se face educația copiilor români în spiritul „iubirii față de patria ungară”.

Nu Apponyi, ci deputatul român Al. Vaida-Voevod avusese dreptate când declarase, în Parlamentul ungar, în celebrul său discurs din 18 octombrie 1918, că eliberarea națională „e acum o problemă internațională, e problema de onoare a omenirii, care trebuie cinstită rezolvată”.

După cum era și firesc, „documentația” contelui Apponyi n-a convins Conferința de Pace de „dreptatea” cauzei cu atâtă înversurare susținută. În cunoscuta scrisoare remisă la 6 mai 1920 delegației Ungariei, președintele Conferinței de Pace, A. Millerand, sublinia „partea de răspundere ce incumbă Ungariei în dezlănțuirea războiului mondial și, în genere, în politica imperialistă urmată de dubla monarhie”, punând în lumină faptul de necontestat că „voința popoarelor s-a exprimat în zilele din octombrie și noiembrie 1918, atunci când dubla monarhie s-a prăbușit și populațiile îndelung asuprite s-au unit cu frații lor, italieni, români, iugoslavi și cehoslovaci. Evenimentele care s-au produs de la această dată constituie tot atâtea dovezi noi ale sentimentelor naționalităților altă dată supuse Coroanei Sf. Ștefan”. Scrisoarea preciza încă o dată „adevărul istoric esențial”, și anume că „toate străduințele politicii ungare au tins să înăbușe vocile naționalităților”.

La 4 iunie 1920, în palatul Marelui Trionon de la Versailles, Franța, Anglia, Italia, S.U.A., Japonia, România, Regatul sîrb-croato-sloven, Cehoslovacia și alte nouă state, pe de o parte, și Ungaria, pe de altă parte, au semnat

tratatul de pace care dădea investitură juridică internațională statelor unitare, independente, naționale, constituite în virtutea voinței liber exprimate a națiunilor oprimate din fosta „Ungarie milenară”. Alături de celelalte tratate de pace semnate anterior cu Germania și Austria, tratatul de pace cu Ungaria semnifica, la rîndu-i, victoria principiului naționalităților, victoria dreptului asupra forței. Era un act de dreptate, un act ce marca o etapă nouă, superioară, în dezvoltarea societății. România, Cehoslovacia, Regatul sîrb-croato-sloven, Polonia, precum și Austria și Ungaria s-au delimitat pe harta Europei ca o rezultantă a voinței popoarelor de a trăi în cadrul unor state naționale unitare și independente, dorință consacrată și pe planul dreptului internațional de tratatele de pace încheiate la sfîrșitul războiului. Evoluția lor în cursul deceniilor care au urmat demonstrează justetea principiilor autodeterminării care au guvernat procesul profundelor transformări revoluționare ale anului 1918. Așa cum sublinia istoricul englez Arnold J. Toynbee, „sfîrșitul celui de-al doilea război mondial a arătat că ceea ce fusese stabilit între anii 1919 și 1921 fusese clădit pe baze solide. Harta politică actuală a Europei de Răsărit este într-o mare măsură identică cu cea elaborată la Conferința de Pace de la Paris din 1919, la baza alcătuirii căreia a stat de fapt un principiu etic: autodeterminarea națiunilor. Scopul ei: reducerea la minimum posibil a numărului popoarelor din estul Europei care să trăiască sub dominație străină”. (Vezi postfața lucrării *România și Antanta Balcanică*, București 1971.)

PLANSELE NOASTRE

① Numele tovarășului Nicolae Ceaușescu este cunoscut și elogiat pe toate meridianele globului cu respectul cuvenit unei personalități excepționale a istoriei naționale și universale, unui luptător neobosit pentru progres, libertate și pace. Mărturii ale stimei și prețuirii internaționale stau și cele peste o sută de volume consacrate activității și operei președintelui României, apărute la prestigioase edituri de peste hotare, în douăzeci de limbi (**Președintele Nicolae Ceaușescu — personalitate proeminentă a contemporaneității**, p. 2)

②③ Momente semnificative din istoria descoperirilor științifice — descoperiri care puse în slujba păcii și progresului au avut un rol esențial în dezvoltarea civilizației: **a)** folosirea roții în transporturi; **b)** presă tipografică medievală; **c)** proiectul unui aerobuz; **d)** telescopul lui Isaac Newton; **e)** locomotiva construită de George Stephenson; **f)** fonograful lui Edison; **g)** românul Traian Vuia și aeroplanul său — imagine dintr-o publicație newyorkeză (**Știința și Pacea**, p. 5)

④ În aprilie, anul acesta, se împlinesc 525 ani de la urcarea pe tron a lui Ștefan cel Mare. Domnia sa a fost o epocă de mari realizări în istoria Moldovei și a tuturor românilor. În imagine: statuia marelui voievod, operă a sculptorului Mircea Ștefănescu, ridicată în 1975, pe Dealul Paului de lângă Vaslui, cu prilejul împlinirii a 500 ani de la victoria obținută, pe acele locuri, împotriva trupelor otomane invadatoare (**Mari bătălii ale românilor**, p. 37)

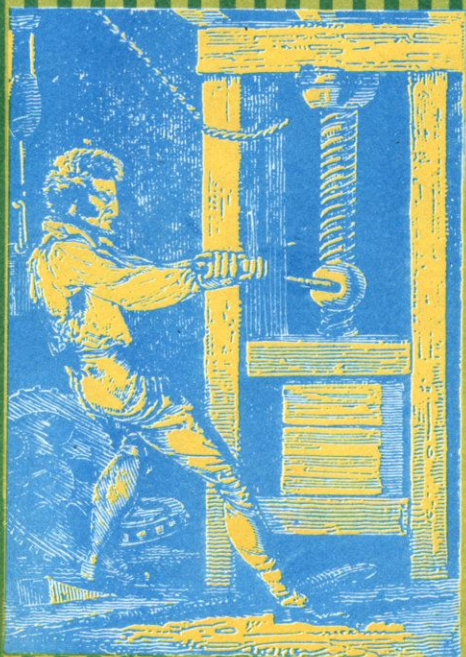
Opera Președintelui Nicolae Ceaușescu

— strălucită expresie a afirmării
României socialiste în lume

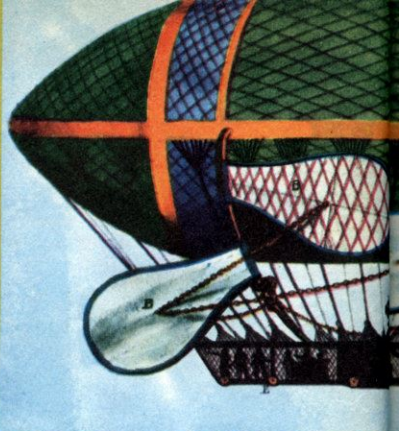

a

b

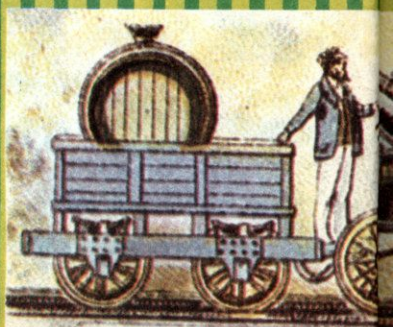

c

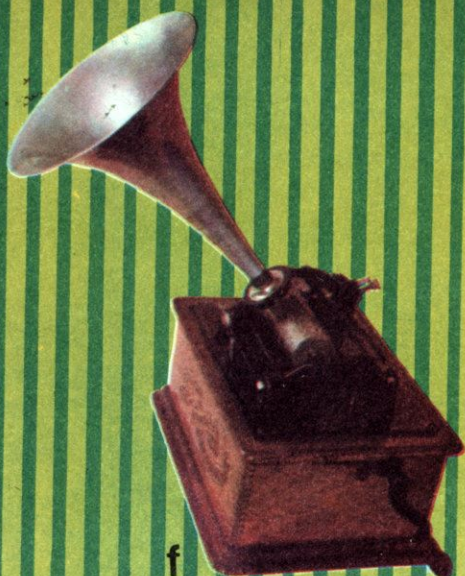

d

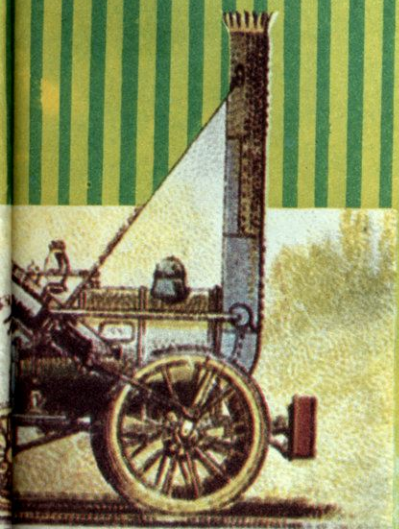
e

GEO. STEPHENS

f

THE NEW YORK HERALD.

Via Aeroplane Makes a Successful Flight

AEROPLANE VIA.

First Trip from the Ground and Thence to the Sky

APPELLE' AI RODOVILTS
E' ILLE PRACTICE IDEA

HERMITAGE HOTEL
NICE

9

STEFAN CEL MARIE
DOMNUL MOLDOVEI
1457 - 1504

NICOLAE TITULESCU — OMUL

JACQUES DE LAUNAY

Nume binecunoscut cititorilor noștri, Jacques de Launay¹ a publicat numeroase lucrări consacrate istoriei interbelice, precum și celui de-al doilea, război mondial. În 1975 i-a apărut lucrarea Titulescu și Europa, din care prezentăm cititorilor noștri câteva fragmente, într-o traducere condensată — în care autorul schițează un sugestiv portret marelui diplomat și om de stat român, de la a cărui naștere se împlinește în acest an un secol.

Titlul aparține redacției noastre.

Glasul îi este ascuțit, dar captivant. Primul său mare discurs public, în fața Camerei Deputaților, la 22 decembrie 1913 — când are 31 ani — este o revelație. Titulescu știe să găsească tonul potrivit și, în sălile Societății Națiunilor, vocea îl va ajuta să-și cucerească publicul.

Fată de prieteni, omul de stat folosea o voce ușor difezită, plină de farmec, blândă, în vreme ce atunci când trebuia, știa să fie de-a dreptul biciuitor cu adversarii săi, pe care îi sfichiuia cu sarcasme.

Titulescu își însușise arta discursului în tinerețe, la Paris, când se ducea la Camera Deputaților să-i asculte pe marii oratori ai epocii, Briand² și Waldeck-Rousseau³, Viviani⁴ și Jaurès⁵. Deprinsese de asemenea — activând ca avocat, profesor, deputat — simțul adaptării la diferite categorii de public.

Auditoriul său a remarcat o evoluție în stilul oratorului. Declamatoriu „à la Jaurès” pînă în 1920, el înțelegea că acest gen, după război, își pierduse efectul. Se exprima mai tehnic, mai sobru și mai concis, distanțându-se astfel și de Briand, rămas fidel vechii mode. Nu este exagerat să spunem că Titulescu a fost

unul din oratorii cei mai apreciați dintre cele două războaie mondiale, ca „avocat” în afacerea optanților unguri⁶ ca „procuror” în timpul dezbaterilor asupra atentatului de la Marsilia⁷ și ca om de stat, în general.

Încă de la debutul lui Titulescu, Take Ionescu îi remarcase acest mare talent. El scria la 23 decembrie 1913 în *La Roumanie*: „Limbajul său este elegant și de o perfectă corectitudine. Și această formă impecabilă este pusă în slujba unei gândiri deopotrivă clară și profundă, care nu-l părăsește niciodată, nici chiar în clipele de cea mai mare emoție”. Asemeni tuturor adevăraților oratori, Titulescu improvizază. Să ne înțelegem bine însă. Un discurs al lui este rezultatul unei mari și serioase strădanii, dar al unei strădanii asupra ideilor, nu cuvintelor. În voce, în răsufare, pe fața sa se citește, se simte că este muncit de chinurile creației. Și această creație este rodul unei mari purități în intenții, al unor profunde și neclintite convingeri. Ca toți marii oratori, Titulescu nu se mulțumește să cunoască perfect tot ceea ce este legat de subiectul respectiv. Firește, poartă discuții polemice, folosește ironia, manevrează cu spirit, strivește prin logică, nu ignoră nici unul din mijloacele pe care arta elocinței le pune la îndemina celor aleși. Dar marile sale momente de reușită apar atunci când prinde aripi și,

¹ *Magazin istoric*, nr. 2/1968, 10/1971, 1/1975, 1/1976.

² Aristide Briand (1862-1932) — om politic și diplomat francez; prim-ministru și ministru de externe în repetate rânduri; unul din inițiatorii Conferinței de la Locarno (1925), al pactului Briand-Kellogg (1928).

³ Waldeck-Rousseau (1846-1904) — avocat și om politic republican francez; de mai multe ori ministru și prim-ministru.

⁴ René Viviani (1863-1925) — om politic francez; prim-ministru la începutul primului război mondial.

⁵ Jean Jaurès (1859-1914) — om politic și istoric francez; unul dintre fondatorii Partidului Socialist Francez (1902) și al ziarului *l'Humanité* (1904). Vezi și *Magazin istoric*, nr. 8/1974.

⁶ Vezi Grigore Gafencu, *Insemnări politice*, în *Magazin istoric*, nr. 11/1981.

⁷ Este vorba de asasinarea, la 9 octombrie 1934, a regelui Alexandru I al Iugoslaviei și a ministrului afacerilor externe al Franței, Louis Barthou. Vezi și *Magazin istoric*, nr. 6/1975.

Cifra dintre oamenii politici ai descendenței IV. De la stînga la dreapta, rîndul 1: N. Titulescu, G.G. Mironescu, N. Costăchescu, Al. Vaida-Voievod, Ștefan Cicio-Pop, V. Madgearu; rîndul 2: Pan Halipa, Armand Călinescu, Mihai Popovici, Eduard Mîrto, Voicu Nițescu, D.R. Ioanițescu, Emil Hațiegan, Dimitrie Gusti; rîndul 3: Ioan Pop, Mihail Șerban, Petre Andrei, Gr. Gafencu, V.V. Tilea, M. Ghelmegeanu, Radu Irimescu, Savel Rădulescu. Fotografia ne-a fost pusă la dispoziție prin amabilitatea prof. arhitect Barbu Călinescu

înalțîndu-se sus, foarte sus, deasupra contingențelor terestre, deschide orizonturi noi, ridicîndu-i pe ascultători la mîreția viziunii sale.

Ca orator, Titulescu a demonstrat cele mai valoroase calități ale sale: concentrarea gîndirii și inteligența abstractă. Puterea sa de concentrare era prodigioasă. Era capabil, în indiferent ce loc, să se izoleze pentru a se dărui studiului aprofundat al unui dosar, pentru a-și ordona ideile.

Un exemplu: cu ocazia renumitei dezbateri a Societății Națiunilor asupra atenității lui de la Marsilia, Jevtić era cel care trebuia să prezinte plîngerea iugoslavă și nu știa cum s-o facă. Îl consultă pe Titulescu, care-l luă în camera sa de la Hotel des Bergues și îi dictă ideile fundamentale. Jevtić le notă febril. Odată lucrul terminat, Titulescu își invită colegul la

masă. Cei doi bărbați coborîră la restaurant și românul se strădui să-și încurajeze prietenul. După masă, amîndoi urcară din nou în apartamentul lui Titulescu. Spre marea sa uimire, Jevtić constată că în timpul absenței lor, cîinii prietenului său pusese stăpînire pe notele lăsate pe sofă și le sfîșiaseră. Ce era de făcut? Titulescu îl consolă pe Jevtić. Românul va fi acela care va vorbi în locul iugoslavului. O va face cu brio: o improvizație uluitoare.

Titulescu nu a fost numai un mare orator. El a lăsat în urma sa o importantă operă scrisă: două mii de pagini de carte, cinci sute de pagini de conferințe, o mie de pagini de depeșe și discursuri, multe inedite. Ceea ce înseamnă aproape cinci pagini concepute pe zi, în tot cursul vieții sale publice.

Să încercăm să conturăm încă și mai bine personajul. Viața sa poate fi împărțită în patru etape: tinerețea, de la 1882 la 1910, maturitatea de la 1910 la 1924, marile răspunderi de la 1924 la 1936, ultimii ani, de la 1936 la 1941. La toate vîrstele — vio-

lență și susceptibilitate, spirit risipitor, mulțumire de sine, se împletesc cu înzestrările sale: generozitate, putere de gîndire, inteligență abstractă. Izbucnirile lui Titulescu au rămas celebre. Să deosebim însă teatralul de impulsivitatea reală. Pentru a zădărnici o intrigă, pentru a dejuca o manevră, sau a dezarma un adversar pe care, pe drept ori pe nedrept, îl bănuiește — căci este neîncercător — că-i întinde o capcană, el folosește arma minții simulate.

„De cîte ori m-a trimis Briand să domolesc minia lui «Titu» — povestește Massigli [ministru al Italiei în Franța]. Sarcina era lesnicioasă, căci minia lui trecea la fel de repede pe cît izbucnise — și ce amabilitate știa să risipească prietenul nostru — odată calmul restabilit — pentru a o face uitată”. Pierre Laval²

¹ Bogoliub Jevtić — om politic iugoslav, ministru al afacerilor externe (1932) și prim-ministru (1934-1935). A fost unul dintre semnatarii, la 9 februarie 1934, al Pactului Înțelegerii Balcanice, alături de Nicolae Titulescu, Demetrios Maximos (Grecia) și Tevfik Rüstü Aras (Turcia).

² Pierre Laval (1883-1945) — om politic francez; prim-ministru (1931-1932, 1935-1936, 1942-1944) și ministru de externe (1934-1935). A condus, împreună cu maresalul Pétain, regimul colaboraționist prohibitorist de la Vichy. După eliberarea Franței a fost judecat, condamnat la moarte și executat.

a încercat adesea această experiență. La sfârșitul lui 1934, pe cînd acesta se pregătea să negocieze cu Mussolini, Titulescu, Beneș¹ și iugoslavul Fotici încearcă să obțină garanții de la ministrul francez. Titulescu se enervează. „Într-un răstimp de liniște — povestește cunoscuta ziaristă G. Tabouis — Fotici îi arată lui Laval un ceas magnific și îi spune:

— Titulescu mi l-a dat după o dispută asemănătoare, spre a-mi dovedi că nu-mi poartă pică.

Laval, care de două ceasuri asculta imposibil reproșurile vehemente ale lui Titulescu cu privire la vizita la Roma, răspunde:

— Ei bine, în acest caz eu merit o pendulă!

— Veți avea una, intervine Titulescu.

— Aș prefera totuși un ceas, căci astfel aș putea să-l port pe Titulescu lângă inima mea.

— Veți avea ceasul, răspunde acesta. Mă gîndesc că ați prefera totuși să-l aveți pe Titulescu mai degrabă în buzunar decît în inima dumneavoastră. Și asta, domnule ministru, aș dori să vă previn că nu se va întîmpla niciodată”.

Cu colaboratorii săi, Titulescu era foarte pretențios. Vespnic grăbit, făcea să domnească în jurul său o atmosferă încărcată de electricitate. O greșală, o imprecizie, o întîrziere îl făcea să ia foc. „Furtuna se dezlănțuia din senin, ne povestește unul din colaboratorii săi. Striga, dar o dată calmat redevenea gentil, politicos, mai ales dacă își dădea seama că greșise, sau că fusese nedrept, sau că împinsese lucrurile prea departe”.

În 1907 se căsătorise cu Ecaterina Burcă, fata unui proprietar de pămînturi, vecin cu Titulescu, în comuna sa natală, Titulești. Zestrea ei îi permisesse să achiziționeze, în 1912, o foarte frumoasă pro-

prietate la București, pe Șoseaua Kisseleff, care i-a servit de principală reședință pînă în 1937². După „demisia” sa, în 1936, a dat cîteva consultații juridice, ca, de pildă, Companiei Suezului, foarte bine plătite, permițîndu-i să-și păstreze, din punct de vedere financiar, poziția în societate. O cercetare amănunțită a conturilor lui Titulescu arată că se mulțumea cu remunerația bugetară. De exemplu, ca ministru la Londra, căpăta același salariu ca și predecesorul său, mai mic chiar decît al aceluia care avea să-i urmeze. Nu colecționa nici mobile, nici tablouri, nici timbre: nu avea nici bijuterii, nici cai de curse, nici yacht. Timp de 20 ani a avut același șofer. Cît despre proprietățile sale, moșia părintească de la Titulești, pămînturile soției sale, au fost supuse exproprierii potrivit rigorilor legii comune³.

Pe plan profesional, acest latin din sud-estul european iubea fastul. În 1927, cînd a preluat portofoliul Ministerului afacerilor externe, a supus unei comisii de examen pe toți funcționarii, pretinzînd ca aceștia să înfrunescă calitățile cerute de îndatoririle ce le reveneau, inclusiv aceea de a fi prezentabili.

În fapt, conștient de propria-i valoare, avea o mare încredere în sine, ceea ce-l făcea să fie optimist, calitate trebuincioasă unui diplomat, care încerca să convingă prin caracterul molipsitor al entuziasmului. Ca om de stat, conceperea cu ușurință planuri de mare anvergură: reforma agrară, reorganizarea fiscală, sistemul defensiv franco-sovietoromân, dar, în loc să susțină aceste planuri cu tenacitate și hotărîre, le va abandona hazardului circumstanțelor. Reforma „sa” agrară a fost aplicată după război. Planul „său” fiscal din 1921 va face să cadă cabinetul Averescu, dar nu se va strădui să-l pună în aplicare. În ceea ce privește planul „său” de apărare,

o dată „demisionat” acesta va fi abandonat.

Titulescu a fost un profet. Deloc susținut de un rege aventurier, de miniștri afaceriști și aliați șovăielnici a fost condamnat să predice în pustiu. Edouard Herriot⁴ spunea că „acest ministru al unui stat mic face o politică mare”. Adăuga apoi: „În afara țării este imbarcat pe o luntre fragilă pe care o conduce ca pe un vas de mare tonaj. În interiorul ei stă pe o scîndură putredă căreia sîrșește prin a-i da neclintirea unei roci”. Există în el o mare forță și poate și o mare slăbiciune care îl împiedică să-și apere proiectele pe termen lung și aceasta explică, în mare măsură, eșecul său final. Calitățile lui Titulescu erau strălucitoare. Generalitatea li era proverbială. Anecdotele sînt fără număr. Nu purta pică, se arăta loial cu adversarii lui. Despre marele său rival politic, contele Ap-

¹ Edouard Herriot (1872-1957) — om politic francez, președintele Partidului Radical (1919-1957); de mai multe ori ministru și prim-ministru. După ocuparea Franței, a fost internat în lagăr de către nazisti. După eliberarea Franței, a fost președinte al Adunării Naționale (1947-1954).

O ipostază mai puțin cunoscută. (Fotografie aflată la Biblioteca centrală de stat)

¹ Edvard Beneš (1884-1948) — om politic, militant pentru crearea statului independent cehoslovac; ministru de externe (1918-1935), prim-ministru (1921-1922) și președinte al Republicii Cehoslovace (1935-1938; între 1938-1945 în emigrație; apoi din nou după eliberare între 1945-1948). Unul dintre făuritorii Micii Înțelegeri dintre Cehoslovacia, Iugoslavia, România.

² În prezent, aici se află sediul Asociației române de drept internațional și relații internaționale. Asociația română pentru Națiunile Unite. Comisia română pentru U.N.E.S.C.O.

³ În conformitate cu prevederile reformei agrare din 1921-1922.

penny¹, spunea: „Am lucrat cu ungurii și urmarea a fost că am dobândit pentru acest popor mîndru un simțămînt de admirație și prietenie. Contele Apponyi va rămîne întotdeauna pentru mine una din cele mai mari personalități pe care le-am cunoscut. Admirația mea pentru el mergea pînă la afecțiune. Nu știu dacă îmi răspundea în același fel, sub forma prețurii, însă îmi place să cred că da. Este motivul pentru care contele Apponyi și cu mine am putut fi, în același timp, mari adversari și mari prieteni“. Într-o zi, după o serioasă înfruntare cu Titulescu, contele maghiar își regăsește în vestiar adversarul. În timp ce Titulescu îl ajută să-și îmbrace pardesiul, acesta îi spuse: „Nu-ți doresc, dragă tinere și clocontitor adversar, să înlînești, cînd vei avea vîrsta mea, un tînăr posedînd, ca și dumneata, pe lîngă știință și inteligență, un talent oratoric atît de extraordinar“. Titulescu era străin de xenofobie, rasism sau antisemitism.

Generozitatea lui Titulescu se vedea încă din tinerețe. Din 1904, tînărul jurist susține că dreptul nu trebuie să fie considerat ca un adevăr dogmatic și înghețat. Legea trebuie să ogîndească gîndirea și viața socială în evoluția lor. Ea trebuie să țină seama de concepțiile familiei și ale proprietății, care se schimbă potrivit necesităților economice și sociale. Titulescu lansează aceste idei, cerînd, chiar din 1904, reforma sistemului de predare a dreptului român. În 1907, în ciuda opoziției marilor proprietari, afirmă că „pămîntul național este prin excelență proprietatea legitimă a țărănilor“. Ia atitudine contra celor 4 171 proprietari care stăpîneau 47,53 la sută din suprafața cultivată a țării. Cere întemeierea unor asociații țărănești și apărarea intangibilității bunurilor lor de fa-

milie. În 1908, în *Teoria contractului de muncă*, el definea dreptul lucrătorilor și funcționarilor de a se organiza în sindicate, pentru a-și exprima revendicările și pentru a împiedica concedierile abuzive. În fața tribunalelor apăra, gratuit, pe țărani și muncitori persecutați, în vreme ce, pentru consultațiile solicitate de marea burghezie, cerea onorarii mari. În 1914, combate în Cameră marea proprietate și cere reforma agrară. Titulescu nu e un revoluționar, ci un reformist dinamic. Îl vom vedea din nou, în 1921, cînd apăra „reforma sa fiscală“, bazată pe o creștere netă a contribuțiilor directe și pe crearea unui impozit progresiv pe capital, îndreptat contra speculanților.

Reformele preconizate de Titulescu erau foarte curajoase, dar veneau prea devreme. Ele nu puteau fi aplicate decît sub presiunea unei acțiuni revoluționare. Constatăm, în același timp, viziunea sa generoasă, sensul ei național și voința sa de a face din știința dreptului reflectarea realității economice și sociale și unul din instrumentele progresului.

În mijlocul unei săli de restaurant, într-un tren, într-un hol de hotel, Titulescu reușește să se concentreze și să judece cu sînge rece.

„Mă impresiona de fiecare dată cu energia sa clocontitoare, cu perfectă cunoaștere a situației europene, cu spiritul și clarviziunea sa în materie de diplomație. Conversația cu el oferea de fiecare dată material pentru nenumărate reflecții, și uneori chiar o sursă de inspirație pentru acțiunile viitoare“. Astfel, l-a văzut Maiski, fostul ambasador sovietic la Londra. Savel Rădulescu, colaboratorul cel mai apropiat al lui Titulescu la Londra, apoi subsecretar de stat la București, povestește: „Citeam adesea împreună un

text care-l interesa și, chiar de la prima lectură, era capabil să reproducă pasaje întregi. Putea să lucreze zile întregi de-a rîndul în camera sa, mulțumindu-se cu mese mai mult decît frugale, studiînd și scriînd pînă în zorii zilei“.

„Este un spirit lucid“, scria Leon Blum². Era impulsiv în discursurile sale, dar metodic în acțiune. Judecata sa, deseori paradoxală, era bazată pe texte și pe perfectă stăpînire a dreptului internațional. Învățase să-și strunească excepționala inteligență, și în nici un caz nu vroia să părăsească domeniul dreptului în care maestrul lui îi spusese că este ca la el acasă. Dreptul, știința sa, practica continuă a acestuia, îl fereau pe Titulescu să se lase influențat de căldura afectivă a oamenilor și a evenimentelor. Își încadra activitățile în orarul precis al unei agende ori în minuțioase planuri de lucru sau de odihnă pe care o respecta cu dificultate. Își impunea adesea sarcini dificile, redactînd note asupra tuturor conversațiilor lui politice.

Practica meseriei de avocat îl adusea în situația de a-și impune două reguli de conduită în acțiunea sa diplomatică: niciodată să nu semneze un text înainte de a-l fi citit în întregime; niciodată să nu angajeze guvernul fără a avea în prealabil o „acoperire“ printr-un ordin precis de misiune.

Respectul pentru formă și legalitate era o metodă de acțiune, dar și o disciplină față de el însuși și față de ceilalți, o protecție împotriva pornirii pasionale. Încă din copilărie suferea de maladiile tipice ale nervoșilor hipertiroidieni: gripe, migrene, nevralgii, nevrite, otite. Surmenajul la care se supunea avea — cum

¹ Albert Apponyi (1846-1933) — om politic ungur. A dus o politică de maghiarizare forțată a naționalităților din Ungaria; ca șef al delegației ungare la Conferința de pace de la Trianon (1920) s-a împotrivit recunoașterii unirii Transilvaniei cu România.

² Leon Blum (1872-1950) — om politic francez, lider al Partidului Socialist Francez; prim-ministru în guvernul Frontului Popular (1936-1937 și 1938); apoi prim-ministru în perioada decembrie 1946-ianuarie 1947.

era și firesc — să agraveze în mai multe rânduri stările sale proaste. În octombrie 1927, la Geneva, el suferea de anemie. În noiembrie și decembrie, atins de pneumonie, trebuise să stea în pat, ceea ce nu-l împiedicase să lucreze 14 ore pe zi. În ianuarie și februarie 1928, convalescent, făcea un turneu în Europa Occidentală — la Roma și la Paris; în martie și aprilie cădea din nou bolnav la Geneva unde a rămas 50 zile în pat, la care s-au adăugat alte 20 zile, în aprilie și mai, la San Remo.

După „demisia” din 1936, Titulescu decepționat, copleșit, marcat din punct de vedere moral, va trebui să înfrunte boala aproape fără întrerupere pînă la moartea sa. Titulescu era printre cei vizați de naziști și el simțea acest lucru. În plus, fusese pus în gardă de generalul Weygand¹. În aprilie 1937, fostul ministru Mandel² îi recomanda chiar să nu mai bea decît apă minerală, adusă în sticle închise ermetic.

Realizarea profețiilor sale: München, al doilea război mondial, înfrîngerea franceză, dezmembrarea României, prădarea casei sale și incendierea bibliotecii sale din București de către Garda de fier, nu puteau decît să-l deprime.

Lui Savel Rădulescu îi spune în noiembrie 1940: „Simt că viața mă părăsește”. Va fi ultima sa profeție. La atîția ani după moartea sa, în România, ca pretutindeni, se consideră că gîndirea politică a lui Titulescu își păstrează actualitatea și că merită a fi studiată.

¹Maxime Weygand (1867-1965) — general francez; comandant suprem al forțelor armate franceze (mai-iunie 1940); membru al guvernului de la Vichy, ulterior arestat și deținut în Germania (1942-1945).

²Georges Mandel (1885-1944) — om politic francez; deputat și în repetate rânduri ministru. După restaurarea regimului de la Vichy a fost închis și predat nemților, în noiembrie 1942, unde a și fost asasinat. Vezi Magazin istoric, nr. 5/1976.

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

Marile bătălii ale românilor

Un ghid-atlas al marilor bătălii purtate de poporul român pentru apărarea patriei, pentru unitate și independență națională apare în Editura Sport-Turism, de colonel Gheorghe Romanescu. O atenție deosebită a fost acordată ilustrației (229 gravuri, stampe și fotografii alb-negru și color), precum și cartografiei (peste 100 hărți, scheme și planuri de bătălii).

Reproducem (planșa nr. 4) statuia ecvestră a lui Ștefan cel Mare, ridicată la Vaslui.

Đin prefața pe care o semnează profesorul universitar Dinu C. Giurescu, redăm în avanpremieră.

Războiul, ca alternativă implacabilă, a însemnat pentru români apărarea pămînturilor și a rosturilor proprii. De aceea, efortul lor maxim — politic, diplomatic și militar — a fost îndreptat numai spre apărare și nu spre expansiune, spre cucerirea de noi teritorii pe seama altor popoare.

Existența statelor românești — Muntenia și Moldova — a fost neîntreruptă din secolul XIV și pînă la unirea lor în 1859. Ea se proiectează pe fundalul desfășurărilor din sud-estul continentului nostru, unde o sumă din țările aci existente au fost — în diferite perioade — desființate și anexate de alte puteri. Răstîndu-și individualitatea statală, poporul român și-a dezvoltat, în tot răstimpul amintit, rînduiești și instituții proprii, creații sa de cultură, în care se numără și opere de o măiestrie recunoscută pe plan european.

Cum se explică această continuitate politică, în timp ce alte state, mai mari ca întindere, cu țeluri cunoscute de afirmare, nu au rezistat? Un prim răspuns îl aflăm în folosirea judicioasă, echilibrată, stăruitoare, a mijloacelor politico-diplomatice, inclusiv relațiile vasal-suzeran (frecvent aplicate în multe părți ale Europei), pentru a echilibra raporturile de forță cu vecinii și pentru a menține — în perioade îndelungate — pacea și liniștea atît de necesare poporului român, ca, dealtfel, tuturor oamenilor.

În momentele de criză însă cînd teritoriul era invadat și o soluție negociabilă nu se arăta, pentru moment, posibilă, s-a recurs la rezistența armată, sprijinită pe o bază largă populară, toți stăpîni pămîntului — mici sau mari — dregătarii, ca și contingente ale orașenilor fiind chemați la arme. Chiar și țărani dependenți participă, pînă în primele decenii ale sec. XIV, la efortul militar, fie pentru luptă, fie pentru lucrări la fortificații sau transporturi. „Oastea cea mare” — menționată ca atare din timpul lui Mircea cel Bătrîn (dar existentă, foarte probabil, cel puțin de la întemeierea statelor românești) — cuprinde, astfel, toate categoriile sociale, în timp ce o mase obișnuită se compune din dregătari teritoriali și stăpîni de pămînt.

Aceste armate au slujit numai ca forțe defensive, de disuasiune. Apărarea teritoriului a fost obiectivul lor strategic primordial, realizat prin mobilizarea celor mulți — așa cum am amintit mai sus —, cît și prin transformarea țării întregi — de la Dunăre și Mare pînă aproape de munți — în zone operaționale. Iar în locurile cele mai potrivite, de multe ori la adăpostul și cu ajutorul pădurii, românii au dat marile bătălii cu dușmanul care avea o superioritate numerică indiscutabilă. Ţelul principal rămînea o soluție politică negociată. Domnii munteni și moldoveni folosesc cu precădere căile politice pentru păstrarea păcii cu vecinii lor.

Înaintașii au luptat cu statornică dăruire, cu îndărătnicie, pentru că știau de ce și pentru ce luptă, pentru că apărînd țara, fiecare își apăra pămîntul. Și cititorul înțelege, poate, cum miile de viteji, prin moartea lor au înmulțit — ca să reluăm gîndul lui Vasile Părvan — anii cei fără de sfîrșit ai Patriei.

22 OCTOMBRIE 1931:

O JOIE NEAGRĂ

CRISTIAN POIȘTEANU, DUMITRU PREDĂ, MIHAI RETEGAN

10 650. Iată cifra falimentelor industriale și comerciale înregistrate în România în anii marii crize economice din 1929-1933. În domeniul bancar două repere: 1 048 falimente în 1929 și 749 falimente în 1934. Dezastrele financiare nu făceau decât să reflecte zguduirile provocate în economia lumii capitaliste de criza economică (1929-1933) resimțite în România încă din 1928. Specificul crizei de supraproducție din acei ani a fost reducerea producției industriale mondiale a țărilor capitaliste cu 44%, creșterea numărului șomerilor la 30 000 000. Totalul falimentelor industriale-comerciale-bancare în S.U.A. s-au cifrat la 865 000, iar în Germania la 489 000.

Așa după cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „producându-se pe fondul crizei generale a capitalismului, criza economică din 1929-1933 cuprinde toate ramurile de activitate și toate țărilor capitaliste, accentuând și mai mult instabilitatea lumii burgheze, făcând să crească valul luptei revoluționare a oamenilor muncii. În România criza de supraproducție a fost agravată de o serie de factori de ordin intern și extern, printre care acela că în economia noastră predomina o agricultură înapoiată, cu puternice rămășițe feudale. La aceasta se adaugă creșterea datorilor externe ale țării, acapararea unor întreprinderi importante de către capitalul străin, scăderea catastrofală a prețurilor produselor destinate exportului, concomitent cu menținerea la un nivel ridicat a prețurilor produselor importate. În țara noastră criza a dus la scăderea producției în toate ramurile industriale, cu excepția industriei petroliere care se găsea în mîna monopolurilor străine, unde producția a crescut. Apogeeul crizei este atins în 1932, cînd indicele general al producției industriale scade din punct de vedere valoric la 57,7% față de 1929. În mod deosebit a scăzut producția industriei carbonifere și a industriei prelucrătoare. În 1933 capacitățile de producție erau nefolosite în proporție de 73% la fontă, 43% la oțel, 77% în industria lemnului etc. Ca urmare, șomajul a căpătat în 1932 o extindere fără precedent, ajungînd la circa 35% din totalul salariaților. În perioada crizei are loc un proces continuu de ruinare a întreprinderilor industriale mici și mijlocii, de centralizare a capitalului.

Capitaliștii străini și români au căutat să arunce greutățile economice provocate de

criză pe spatele oamenilor muncii, intensificînd exploatarea acestora, reducînd salariile, aplicînd așa-zisele «curbe de sacrificiu».

În acea perioadă, unul din reflexele cele mai profunde și semnificative este faptul că păturile largi populare, în frunte cu clasa muncitoare, desfășoară ample lupte sociale împotriva ofensivei capitalului și monopolurilor străine. În perioada crizei economice, acțiunile muncitorești își sporesc forța și combativitatea, cuprind noi categorii ale proletariatului, imbină tot mai mult revendicările economice cu obiectivele politice.

În aceste mari înclătări de clasă, muncitorimea, în frunte cu comuniștii, s-a afirmat puternic în viața politică, manifestîndu-se drept cea mai înaltă clasă a societății, fiind în avangarda luptei poporului român împotriva pericolului fascist, pentru drepturi economice și politice, apărînd democrația, independența și suveranitatea țării. Între 1929-1932, au avut loc 377 acțiuni greviste, la care au participat muncitori din 1 054 întreprinderi.

Una dintre manifestările cele mai spectaculoase ale crizei din România anilor 1929-1933 a constituit-o falimentul băncii Marmorosch-Blank. Survenit în ultima săptămîna a lunii octombrie 1931, acest crah a provocat o mare agitație și perturbare în cercurile financiare românești și străine, cu atât mai mult cu cît proprietarul băncii, omul de finanțe Aristide Blank, era unul dintre stilpii camarilei carliste, om de încredere al monarhului, „bancherul marelui sale Carol II”, cum i se spunea. Cu stilul său polemist față de întreaga clasă din care se trăgea și ale cărei interese le exprima și apăra pe linia reacțiunii declarate, C. Argetoianu își definea în acest sens amicul, pe Aristide Blank, ca făcînd parte din „mocirla anturajului”. Revelator pentru cît de eterogenă era compoziția camarilei, este faptul că Aristide Blank își împărțea favorurile regale — între alții — cu Nae Ionescu, filozoful mentor al extremiștilor de dreapta.

Crahlul Blank a produs însă nu numai valuri în sferile de afaceri. Odată cu stupefacția opiniei publice, el a provocat minia, indignarea și revolta miilor de dețenți cu venituri modeste, pe care i-a lovit.

Înflințată în urmă cu 83 ani, la 1848, sub forma unei firme individuale, transformată în

1874 într-o societate colectivă, odată cu stabilirea la conducere el a lui Mauriciu Blank, banca luase, în 1905, forma definitivă a unei societăți anonime pe acțiuni „Marmorosch-Blank et Co.” — avind capital german, francez, ungar și român. Evoluția respectabilei instituții financiare fusese nemijlocit legată de serioasa dezvoltare capitalistă a țării, vreme de peste 50 ani ea reprezentind, așa cum se aprecia în Adevărul, o „sinteză bancară a României”.

Iată acum un text de o mare virulență publicistică privind falimentul Băncii Blank, așa cum l-a cunoscut Grigore Gafencu, pe atunci director al ziarului economic Argus. Înainte însă de a urmări această relatare, să reproducem alte câteva crimele din agenda autorului amintit, în care găsim notații despre dezordinea financiară a Europei Occidentale a celui de octombrie 1931: „Săptămîna patimei lirei sterline. Vestea suspendării plății lirei de aur a tulburat țara noastră cum a tulburat întreaga lume... Unii s-a grăbesc să anunțe prăbușirea Angliei și a capitalismului mondial! Alții, dimpotrivă, să stăruesc să arate că Anglia urmărește intenționat o politică de devalorizare pentru a-și salva industria. Deci, să urmărim pilda Angliei: devalorizare, inflație...”

Frământări europene. Anglia discută problema monetară: o vădită confuzie în idei, și în directive. Teoria reînțarcerii, cit mai grabnice, la etalonul aur, la un curs scăzut, probabil, va triumfa. Deocamdată această reînțarcere e condiționată de o conferință monetară internațională, pentru a hotărî «o mai echitabilă împărțire a aurului». Se așteaptă intervenția Franței și a Statelor Unite.

Vizita lui Laval la Berlin. Primire caldă, entuziastă. Rezultat: o comisiune franco-ger-

25 octombrie [1931]. Jalnica prăbușire a Băncii Blank.

Agonia a ținut două săptămîni și a dezlănțuit toate dedesupturile vieții noastre publice, politice, și economice, spectacol dureros și îngrijitor! De mai bine de un an, Banca Blank stă prost. Capital și depuneri sînt imobilizate în întreprinderi în parte ruinate, în parte cu o producție redusă din pricina crizei. Veniturile au dispărut aproape cu desăvîrșire. În schimb dobinzile cresc la scontul pe care Banca Națională îl consimte cu o generozitate cu atît mai mare cu cît portofoliul dat în garanție e mai dubios. Banca lucrează în pagubă. Un deficit anual care variază — după gradul de pesimism al observatorilor de la Banca Națională — între 200 și 500 milioane.

Nenorocirea definitivă ar mai putea fi evitată, dacă direcția ar pricepe situația și s-ar strădui să strîngă șurubul, să

facă economii, să-și puie ordine în hîrtii și în afaceri. Dar la direcție dăinuiește Aristide [Blank] — superficial, vanitos și îndrăzneț, în vis, nu în acțiune. Aristide nu se sinchisește de deficitele amenințătoare... El le va suprima, dintr-o dată, nu prin măsuri mărunte și prin mici economii, ci printr-o lovitură de geniu — printr-un plan grandios. Luni de-a rîndul, în timp ce pierderile cresc și pămîntul îi tremură sub picioare, Aristide isodește cu o uimitoare naivitate planurile cele mai fanteziste. Tare pe prietenia regelui — e bancherul Maiestății Sale, și Curtea întreagă are la el un cont deschis — planurile sale cuprind destinele țării împletite de succesele băncii. Îi dă mîna deci să ia poziție, să sprijine unele acțiuni politice, să lupte împotriva altora. Cînd guvernul [G.G.] Mironescu caută un împrumut în Franța, pentru a face față unei situa-

mană care studiază stringerea relațiilor economice între Franța și Germania. Problema capitală: convertirea creditelor pe scurt termen într-un mare împrumut pe termen lung, emis în Franța. Deci cooperarea financiară, cu sau fără control politic? Aci e chestiunea. Criza economică se accentuează în Germania. Pe măsură ce își pierde puterile, Germania se radicalizează. Comunisții, cîștigă autoritate asupra socialiștilor. La extrema dreaptă, hitlerişti se umflă. Curentul e spre deurtă. Cuvîntul de ordine e «Staats Kapitalismus» (influența «succesului» planului de cinci ani bolșevic, predispu-ne pe toți teoreticienii să înlocuiască «anarhia economiei burghezo-capitaliste», prin «planwirtschaft» — gospodărie organizată, dirijată...).

Stînga înțelege prin capitalism de stat cucerirea de către stat a marilor întreprinderi industriale și financiare. (Ce s-a întîmplat la Dresdner Bank.) Dreapta, cucerirea statului prin marele cartele monopolizatoare.”

Dezvăluirile, ca și comentariile multor publiciști ai vremii, consemnate de Magazin istoric la rubrica În București, acum 50 ani, sînt, asemenea notațiilor lui Gafencu, adevărate piese de rezistență la procesul istoric pe care înșiși cei ce erau martori și participanți îl scriau pentru cei ce peste ani și ani vor încerca să reconstituie un profil de epocă. Ele se însirule între mărturiile elocvente ale unei societăți și ale unei lumi, de mult și pentru totdeauna apuse.

Precizăm încă o dată că, în redarea fragmentelor din notele lui Grigore Gafencu, am respectat în cea mai mare parte ortografia din original, introducînd — acolo unde se simțea nevoia —, între paranteze drepte, explicații, iar la subsol o serie de note.

ții grele și unor cheltuieli urgente. Aristide se opune. Tocmai pusese la punct un uriaș proiect de concesiuni combinate — căi ferate, lemne, îndiguiuri — care trebuiau să aducă în țară, dintr-un condei, cinci sute de milioane de dolari, bani gata! Ce soluție elegantă, ce sumă și ce comision. Micile operații de credit pe piața pariziană ale guvernului român nu puteau decît să compromită acest plan genial. De aceea trebuiau să fie împiedicate.

Aristide se adresează regelui, care studiază, aprobă și admiră planul cu soluțiile de sute de milioane de dolari. Emisari regali pleacă în străinătate pentru a supune finanței internaționale planurile „oficiale” ale bancherului Maiestății Sale.

În acest timp, guvernul stăruie să negocieze la Paris. E sprijinit de guvernul francez și de consilierii tehnici ai

Băncii Naționale, Rist¹ și Auboin². Regele nu îndrăznește să se opue față de acestor presiuni. [Mihai] Popovici pleacă la Paris.

Aristide însă lucrează la București. El ridică împotriva negocierilor guvernului toată presa pe care o poate plăti sau convinge. În primul rând oficiile restaurații: *Cuvântul*, și *Epoca* tună și fulgeră împotriva împrumutului francez, împotriva guvernului român, împotriva bancherilor străini (Aristide îndreaptă „pozițiile” împotriva lui Finally³ și a Băncii de Paris, — de la bancă la bancă, de la putere la putere). Ziarele de opoziție se alătură de ziarele Curții. Oameni politici și financiari intră în hora pe care o învîrtește Aristide. Cu numele regelui pe buze, moștenitorul lui Mauriciu⁴ cîștigă partizani și complici.

La Paris negocierile se prelungesc, nici guvernul francez însă nici reprezentanții guvernului român nu renunță la împrumutul dorit. Totul depinde de o înțelegere între Banca Franței și Banca Națională — prelungirea misiunii lui Auboin, o chestie de formă. Banca Franței face toate avansurile și toate concesiile. Se cere de la Banca Națională un răspuns amabil. Nimic mai mult. Spre surprinderea generală, Banca Națională nu-l dă. Aristide a pătruns în cabinetul guvernatorului. Șoapete, făgăduieli, îndemnuri — în numele regelui și al lui Dumnezeu... În două ședințe, guvernatorul [Băncii Naționale, Dumitru Burileanu] să predă, cu barbă cu tot. Banca Națio-

nală în loc de răspuns amabil dă un răspuns moic. Negocierile sînt în primejdie.

Se cunoaște dezmodămintul. Guvernul să încăpăținează, Regele cedează, [Dimitrie] Burileanu zboară de la Banca Națională.

Prima lovitură puternică pentru Blank et. Co. — regele și-a trădat Curtea. *Epoca*, *Cuvântul* urlă în pustiu. Aristide, buimăcit și descompus, își ascunde capul în barba lui Burileanu. Împrumutul se încheie.

Guvernul francez și Banca de Paris păstrează un [dinte] lui Aristide. Și cum piața franceză dobîndește egemonia pe continent, [dintele] crește pe măsură ce Aristide scade și se pipernicește. Singura piață de credit îi rămîne, definitiv, închisă.

— Și atunci să întorc și emisia cu planul genial din străinătate. Aristide, în persoană, a vorbit cu prietenul său Tiarko, de la Banca Schroeder. „A găsit planul excelent — raportează Aristide la București. M-a felicitat. A spus însă că România e în zona de influență a Băncii Franței. Nu putem trata decît cu autorizația ei”. În același timp însă, Tiarko comunică la Paris: „Văzut planurile lui Blank. De necrezut. Rog păstrați-le!”

Consilierii tehnici francezi dau firește autorizația cerută de a găsi cele cinci sute de milioane dolari oriunde și ori-cînd. „Cinci sute de milioane dolari — zice Auboin — pentru a ceda deficitele căilor ferate, cheltuielile de indiguire și prețurile scăzute la lemne, mais c'est une aubaine! [e de-a dreptul un chilipir!]”. Și Parisul răspunde Londrei: „Planurile Blank sînt admirabile. Vi le punem cu plăcere la dispoziție!”

Și toată această jalnică afacere se sfîrșește prin hohote de ris, în Apus, prin grele dezamăgiri, la noi în țară.

Regele, ce e drept, nu a pierdut nici încrederea, nici mai ales simpatia pentru Aristide. Carol e un bun prieten, atîta vreme cît ești prietenul prietenilor — săi. Pe nesimțitorul Mironescu l-a trimis la

plimbare, puțină vreme după această dramă. Iar lui Aristide a încercat să-i dea unele compensații. Regele nu se sfîia să recomande Banca Blank tuturor interlocutorilor săi, români sau străini: „Afacerea asta o s-o faceți prin Banca Blank”. A păstrat această solicitudine pînă în ultimele zile. Chiar în ajunul falimentului, în plină criză și în plin[ă] dezordin[ă], regele, discutînd unele comenzi de avion cu ministrul Aerului francez, Dumensil, îi spune cu simplitate: „Afacerea se poate face prin Banca Blank”.

Nu se mai poate. Banca Blank nu mai e. Pentru a o salva, guvernul a făcut tot ce trebuia și tot ce nu trebuia să facă. A solidarizat

¹ Charles Rist (1874-1955) — profesor la Facultatea de drept din Paris și Montpellier; viceguvernator al Băncii (1926-1929); controlor financiar impus României în 1929 în urma împrumutului de stabilizare; consilier tehnic al Băncii Naționale Române.

² Roger Auboin (1891-1975) — consilier tehnic al Băncii Naționale Române (1929); membru al Consiliului general al Băncii Franței (1937); director general al Băncii de reglementări internaționale (1938-1958).

³ Horace Finally (1871-1945) — președinte la Banque de Paris et des Pays-Bas (din 1914).

⁴ Mauriciu Blank (1848-1929) — tatăl lui Aristide; fondator al Băncii Marmorsch-Blank (1874), transformată ulterior în societate anonimă (1905).

ziție cu [Gabriel] Puaux¹, care urmînd desigur nu numai imaginația sa personală dar și ordine precise de la Quai d'Orsay [sediu Ministerului de externe al Franței], s-a arătat foarte îngrijit [îngrijorat] de la început, că ajutorul pe care „regimul” îl dă lui Blank să nu compromită creditul țării în afară, Auboin își manifesta pe față simpatia pentru regim și îndeosebi pentru Argetoianu.

Craful Băncii Marmorosch-Blank

în jurul ei Coroana, țara, băncile și piața — solidarizare, căreia se datorește că atunci, cînd totuși a căzut, a stropit ceva noroi pe piață, pe bănci, pe țară și pe Coroană.

Era greu, firește, să nu încerci să salvezi o instituție de credit cu trecutul și reputația Băncii Năle. De aceea Auboin a fost cel dintîi care a propus mijloace de asanare, începînd cu faimosul sindicat al celor cinci mari bănci, trecînd prin nu mai puțin faimoasele planuri de fuziuni ale acestor bănci, toate împreună sau două cite două și isprăvind cu sumele importante puse la dispoziția lui Blank, pînă în ultimele clipe. Rolul lui Auboin, în toată această afacere, a fost, dealtfel, foarte discutat. În opo-

În convorbiri particulare, avute cu fiecare în parte, Puaux mi-a scris: „J'ai attiré l'attention d'Auboin d'être aussi prudent que possible étant donné que l'affaire Blank me semble être une de ces affaires dans lesquelles peut croûler un régime!” [Am atras atenția lui Auboin să fie cit se poate de prudent, dat fiind că afacerea Blank îmi pare a fi una dintre acele afaceri prin care se poate prăbuși un regim]. Cei doi ajutoi francezi ai lui Auboin, Bolgert și Guittard, doi funcționari de elită, erau de aceeași părere cu ministrul lor, firește nu din motive strict

financiare. Ei s-au împotrivit, cu îndrîjire, la ajutorarea lui Blank în dauna statului, a Băncii Naționale și a situației financiare și monetare generale.

Auboin, în schimb, nu mi-a ascuns simpatia sa pentru Argetoianu — „homme souvent léger et déconcertant, mais intelligent et bien intentionné, et avec lequel on peut travailler” [om deseori superficial și surprinzător, dar inteligent și bine intenționat, și cu care te poți înțelege]. După încăpăținarea lui Madgearu, după ignoranța lui Popovici, spiritul lui Argetoianu l-a sedus într-atît, încît mi-a mărturisit că a sfătuit cercurile financiare franceze să uite toate resentimentele și să dea toată încrederea noului regim [guvernul Iorga-Argetoianu].

Toate măsurile de asanare ale „pieții” — Argetoianu în trebuința acest eufemism pentru a nu compromite pe Blank, fără să-și dea seama că expunea toate băncile la consecințele dezastruoase ale neîncrederii — au fost luate la început de ministrul de Finanțe în deplin acord cu consilierul tehnic al Băncii Naționale. Așa s-au exercitat, de pildă, presiunile asupra Băncii românești, pentru a salva, prin fuziune, ce mai rămînea din Blank. Regele, personal, a intervenit și el cu toată energia, în acest sens, pe lîngă [I.G.] Duca, președintele Consiliului de administrație al Băncii R[omânești] [citadela finanțelor liberale] și pe lîngă Nae Ștefănescu². Duca a promis tot ce i s-a cerea și a plecat în străinătate. Nae Ștefănescu a rezistat, s-a certat nopți întregi cu Banca Națională, cu Manoilescu, în primul rînd, care apăra soluția regală, a propus un plan „de absorbțiune” a Băncii Blank, în favoarea Băncii românești și pe socoteala statului și a reușit, să cîștige timp. În acest timp, situația lui Blank se agrava din clipă în clipă, și părea vădit că, în ciuda consfătuirilor de la Banca Națională

¹ Gabriel Puaux (1883-1969) — diplomat francez, ministru al Franței la București (1928-1933).

² Nicolae P. Ștefănescu (1864-1937), director, apoi director general la Banca română, președintele Asociațiilor băncilor, din care făceau parte principalele bănci din România.

care țineau zi și noapte, în ciuda eforturilor și a comunicațiilor lui Argetoianu, în ciuda audiențelor la Peleş și a intervențiilor regale, nimic nu mai putea opri falimentul.

Deznoământul fatal a fost pecetluit de refuzul lui Auboin să admită planul de ultimă oră al lui Argetoianu. Acesta, prieten și client al [băncii germane] Dresdner Bank, de curând etatizată, în parte, de statul german, venise cu ideea etatizării. Auboin a profitat de acest prilej pentru a sări din barca ce lua apă din toate părțile. Se zice că ar fi intervenit și un telefon de la Paris, — Banque de France sau Banque de Paris: „Laissez le couler...” [Lăsați-l să se dea la fund] (le = Aristide, firește). Poate și-au făcut efectul și sfaturile lui Puaux și rezistența celor doi „adjoints”. În orice caz, Auboin a fost destul de abil să nu dea schimbării sale de atitudine o justificare politică ci pur financiară, — o atitudine de principiu: legile de stabilizare și de reorganizare a Băncii Naționale nu admit etatizarea unei bănci particulare, care ar crea legături de interese și de afaceri (scont și reescont!) între B.N. și stat. Peste veto-ul lui Auboin, întărit printr-o amenințare de demisie, nu se putea trece. Argetoianu a mai făcut o încercare de a propune un plan — emisii de obligațiuni, garanțate de B.N. ...S-a lovit de data aceasta de refuzul lui Manoilescu. Acesta profitase de frământarea din cercurile bancare, de rezistența lui Auboin, de unele prietenii liberale, pentru a da o lovitură mortală lui Blank, foarte dureroasă lui Argetoianu. Un „double”. A refuzat orice nou ajutor, în numele „intereselor superioare ale Băncii Naționale și ale finanțelor publice”. Și ce e mai ciudat e că avea — din întâmplare — și toată dreptatea. „Trădare, trădare!” — au strigat guvernul și Curtea. Și au urmat explicații și discuții la Sinaia. Argetoianu zicea: „Manoilescu ne-a băgat mesa. A mers cu noi mină în mină, în toată acțiunea de asanare. Ne-a lăsat să ne băgăm în ea, pînă la urechi. Și apoi a dat tot peste

cap, provocînd nu numai înfrîngerea lui Blank, dar și a guvernului și chiar a regelui”. Manoilescu răspundea: „Prin rezistența mea am salvat piața și toate băncile sănătoase, și chiar dacă am pricinuit o neplăcere guvernului, am oferit regelui cel mai bun prilej ca, solidarizîndu-se cu atitudinea mea, să iasă din încurcătură...”

Chestiunea a rămas deschisă. Manoilescu a găsit aprobare și simpatii la liberali. A pierdut însă pe rege. Așa vestesc cel puțin intimii [Măiestății] [Sale].

Și Blank a căzut. Obloanele au fost trase — concordat — faliment.

Mii de deponenți români păgubiți. Pe stradă, în fața Băncii, să desfășoare scene dureroase.

Băncile celelalte au rezistat panice provocate prin căderea lui Blank. Trei zile de enervare. A patra zi, totul s-a liniștit. Liniște grea și firește bolnăvicioasă: circulația monetară s-a restrîns, afacerile lîncezesc, încrederea a scăzut, banii stau ascunși. Deocamdată însă piața rezistă.

Mai grave sînt poate consecințele politice. S-a prăbușit bancherul [Măiestății] Sale, a căzut temelia financiară a clierei — împotriva voinței guvernului, împotriva străduințelor înverșunate ale regelui.

E o înștiințare amenințătoare.

1 noiembrie. Prințesa Elena [fosta soție a lui Carol II] a sosit în Capitală. La gară o așteptau cîteva sute de studenți, cu flori. Autoritățile au prins de veste. Vagonul a fost desprins la Chitila. Studenții au plecat, în automobile și în camioane, în căutarea vagonului regal. Elena a sosit la Mogosoaia, de unde s-a dus la palatul ei, de la șosea. Voivodul Mihai o însoțea. Studenții i-au dat de urmă și au manifestat îndelung în fața Palatului. Voivodul Mihai s-a arătat la fereastră. Prințesa, nu.

Agitație nemaipomenită în „sferele conducătoare”. Strada Sărindar a fost ocupată de trupe, ca nu cumva vestea despre manifestație să fie publicată. *Lupta și Ordinea* au fost confiscate. Frământări îngrijitoare.

Regele a rechemat pe Mihai la Sinaia. Băiatul nu șezuse decît două zile la mama sa. Această uimitoare cruzime agită și mai mult spiritele. Ce lipsă de omenie — și de judecată. Și ce primejdii!...

Universul duce lupta pentru libertatea presei. Nimic nu trebuie să te mire în politică. După o serie de articole curajoase, scrise cu ultima vlagă stoarsă din bătrînețele lui Bacalbașa, a apărut un articol semnat Stelian Popescu: *Minciuna stă cu regele la masă!* Scris cu picioarele, ca toate articolele lui Stelian, prost, meschin și vulgar, e totuși senzațional. S-a revoltat pînă și Mahalaua. Și s-a revoltat deschis, pe față: Șah la rege!

Averescu s-a revoltat și el. Tacticos și calculat, ca de obicei. Dar totuși, foarte nemulțumit. Mare discurs — două ore și jumătate — în fața congresului¹. Pentru a masca atacul îndreptat împotriva regelui, mareașul atacă halandala pe toți și pe toate. Dar din cacofonia generală se desprinde totuși puternic leitmotivul: Șah la rege!

Goga nu participă la entuziasmul celorlalți partizani devotați. Goga frecventează mult Palatul Peleş. Caută o nouă combinație.

Madgearu a fost primit în audiență la Sinaia. S-a întors convins că regele îl iubește. Deci îl iubește și el pe rege. „Ne trebuie, cu orice preț, să salvăm monarhul și monarhia. Am cîștigat convingerea că regele e îngrijit de situație, că ar vrea să se lepede de clică și că e în căutarea unei formule de destindere. E datorita noastră să-i propunem o asemenea formulă”.

Sînt mulți care caută „formula” de a salva pe rege, venind la putere. Goga, la averescani, cîțiva țăraniști la noi, un număr de chemariști [cei ce s-au pronunțat pentru chemarea pe tron a lui Carol] în Ardeal, Duca și tineretul său, la liberali. S-ar putea aranja, la nevoie, un guvern de concentrare a formulistilor dinastici. În timp ce bătrînii intransigenți vor mîrli pe pozițiile lor: Maniu la Bădăcin, Averescu la Turnu Severin

¹ Congresul Partidului Poporului, din 26 octombrie 1931.

și Stelian Popescu în numele succesiunii vintiliste în coloanele *Universului*.

E oare regele pe cale să facă amendă onorabilă? Madgearu e convins că regele caută o formulă de destindere. De această părere e și Hohenlohe, indiscretul verșor al dinastiei. Scrupulele regale nu sînt însă decît politici — nu sînt scrupule de ordin intim nici sentimental. Se jenează mai mult de Iorga decît de Puiu Dumitrescu [secretarul particular al regelui Carol II, membru de frunte al Camarilei]. Fiindcă să teme să nu fie prea mult descoperit de guvernul său personal: el simte că toate nemulțumirile trec peste capul miniștrilor și să îndreaptă împotriva lui. De aceea cu toate declarațiile de dragoste și de încredere pe care le face guvernului, el a început să combine noi formații guvernamentale, mai largi, mai democratice.

În ce privește chestiunile intime nu s-a poate constata însă nici un progres. Lupeasca a rămas Allah și Puiu al ei profet. Cel puțin așa se poate explica seria de moșii la care a fost supusă prințesa Elena, care nu și-a putut vedea copilul decît o zi, de la întoarcerea ei și pînă azi.

Năzdrăvniile „clice“ sînt prilej de revoltă și subiect de conversație în toate cercurile. Armata fierbe. Presa vîiește. Saloanele diplomatice sînt pline de șoapte. (Am vorbit cu [generalul] Paul Teodorescu la o recepție la Aeroclub. E foarte abătut. Recunoaște că s-a fac mari greșeli. Își dă seama de dispariția popularității. Aruncă vina pe „clică“).

Să zice că prințul Nicolai e certat cu regele. Fiecare trage căruța dinastică în altă direcție și spre alt șanț. Nicolai vrea să se căsătorească. Doletti a trecut la catolicism ca să primească un titlu papal. În ciuda titlului însă, Nicolai are nevoie acum de o îndoită dispensă pentru a se putea căsători: dispensă pentru a lua de soție o româncă, dispensă pentru a se însura cu o catolică. Regele nu vrea să admită această căsătorie și refuză desenele.

— Du-te de te plînge Papei, ar fi zis el prințului Nicolai.

— Degeaba mă duc că n-are trecere la tine, a răspuns Nicolai. Mă voi plînge însă Mare-lui Rabin!

Se non e vero...¹

Maniu a fost la București. Nun la o căsătorie (fata lui Rebreanu). Biroul partidului a dăinuit în permanență. Fără rezultat. Tărăniștii vroiau să grăbească o limpezire a situației: Maniu s-a revie sau să desemneze pe Titulescu.

Maniu n-a făcut nici una, nici cealaltă.

Într-o lungă convorbire pe care am avut-o cu el, făcînd Lușogianu, ne-a lămurit punctul său de vedere.

„Pînă nu se va schimba ceva la Curte, eu nu revin. Să vie cine va voi la președinția partidului, eu nu revin. Situația e prea gravă pentru ca să renunț la foloasele pe care le poate aduce țării și tronului atitudinea mea. Alții să încerce politica de persuasiune. Dacă persuasiunea nu va reuși și ne vom simți cu toții împinși cu spatele spre apă, atunci vom fi siliți să mergem înainte, să trecem prin foc. Pentru politica de persuasiune aveți însă nevoie de alt se“ — „?“ —

„Eu propun și sfătuiesc pe Mihalache. E cel mai bun, după părerea mea. Dacă nu vrea Mihalache, propun pe Vaida. Pe alții nu propun. Îi accept dacă vor fi aleși de partid. Accept cu plăcere, de pildă, pe Titulescu. Dar nu-l propun, fiindcă nu e soluția mea“.

Prin acest răspuns, Maniu paralizază pe Mihalache și zadărnicește soluția Titulescu.

Răspund lui Maniu că Mihalache nu va primi niciodată președinția fiindcă vede altfel decît Maniu toată problema regelui. Să simte, de bine de rău, solidar cu regele, deoarece a contribuit în mod hotărîtor la întoarcerea lui.

Maniu îmi dă următorul foarte interesant răspuns: „Mihalache nu a contribuit mai mult decît alții la reîntoarcerea regelui. Acțiunea lui s-a deosebit de acțiunea mea numai într-un singur punct: eu m-am

înțeles cu regele chiar în noaptea aterisării, că va intra în regentă, Mihalache s-a înțeles cu el, a doua zi dimineața, că va fi rege.

Nu am iertat regelui această călcare a cuvîntului său, și această modificare a celor stabilite cu mine, în înțelegerea cu un ministru și un reprezentant al meu. I-am spus-o, mai tîrziu, cu toată sinceritatea. De aceea, dealtfel, nu am primit să prezideze eu această înălțare la tron și mi-am dat demisia. Socotesc și azi că am avut dreptate. Dacă prințul Carol ar fi intrat în Regentă, s-ar fi străduit să cîștige încrederea țarei, a armatei, a neamului întreg. Ar fi fost mai bine și pentru țară și pentru el. Ajungînd, numai-decît rege și atotputernic, nu s-a mai temut de nimeni. Și de aceea să împlină ce să împlină“.

3 noiembrie. Interezzo vesele: duelul D.R. [Ioanițescu] [Virgil] Madgearu. O jalică afacere, urmare a alegerilor. Madgearu bănuiește pe Ioanițescu că l-a trădat în timpul luptei electorale. Furtuna, stăpînită de atîta vreme, izbucnește într-o zi, la Club. Învinuiri grave se abat asupra lui D.R.: trădător, politician nealtele. D.R. se simte ofensat și trimite martori — pe tenebrosul [Cezar] Spineanu și pe un anume [Iordache Al.] „Chihai“. Martorii lui Madgearu, prudentul Ghelmegeanu și novicele [N.T. Popescu] Zorica, pretind că nu e nevoie de satisfacție: chestie de partid, discutată de comitet. Se convine recursul la arbitraj. D.R. propune pe Popovici. Madgearu refuză și cere pe generalul Moruzi... Moruzi se pronunță în favoarea lui D.R. Se cuvine satisfacție.

Martorii stabilesc condițiile duelului. Discuții ce nu iau sfîrșit. Ioanițescu și prietenii săi răspîdesc știri alarmante: „D.R. e un trăgător de frunte. La Greca nimereste la 30 de metri un cap de crap pe luciul apei“ Madgearu pierde orice avînt războinic. În schimb

¹ „Se non e vero e ben trovato“ (Dacă nu e adevărat, se potrivește bine) — proverb italian.

² D.R. Ioanițescu (1885-1970) — prof. universitar, publicist și om politic; profesor de politică socială la Academia Comercială.

setea de sînge a lui D.R. crește: „Să-i spuneti lui Madgearu să nu tragă în aer, că eu voi trage în carne vie”. Provocări romantice, ca în Olimp sau ca la Obor. În ajunul luptei, — seara tîrziu, înaintea marelui — Ghelmegeanu intervine din nou pe lîngă martorii adversi. Poate s-ar găsi o formulă de împăcare? „E prea tîrziu”, răspunde Chihaia. Apoi șoptește „Fii pe pace, vom fi amîndoi la încărcarea armelor și vom avea grijă ca să nu se întîmple o nenorocire”.

A doua zi, dimineața, pe drum spre Băneasa, Madgearu, din ce în ce mai puțin războinic, află condițiile de luptă; duel american. Întîi trage D.R. — un minut după aceia Virgil, dacă mai e în viață. Și apoi totul reîncepe din nou, încă o dată. „De ce american?” întrebă Madgearu surprins pe bună dreptate. „Așa au vrut martorii lui D.R. M-au terorizat!”, răspunde Ghelmegeanu, foarte afectat.

De aci să vede curajul lui D.R. — să pregătea să tragă la semn.

Din fericire, Neagu Borescu, comandantul luptei, are experiență și minte. Nu admite ideea năstrușnică a tenebrosului Spineanu. Duelul american e înlăturat. Amîndoi adversarii vor trage în același timp, la comanda de foc, două gloanțe fiecare. Să măsoară terenul. Să despachetează armele. Nouă surprindere: procesul verbal prevede arme fără câtare și fără ghivent [ghinturi] — armele aduse de martorii lui D.R. au ghivent și câtare. D.R. mergea la sigur, ca atunci cînd ochea capul crapului pe luciul apei.

Borescu respinge armele. Cere o aminare a luptei. Martorii se învoiesc. Toată lumea să desparte.

Răbdarea lui Madgearu a atins însă ultimele limite. „Care va să zică în fiecare zi, duel? Refuz!”. Pentru a-l acoperi, martorii săi redactează un nou proces verbal și declară incidentul închis.

(Urmare din p. 14)

lor permanentă de a se uni într-un corp comun. Alexandru Papiu Ilarian, declara, în 1860: „Românii din Transilvania, în împrejurările de față, numai la principate privesc, numai de aici așteaptă semnul, numai de aici își văd scăparea. Cînd s-a ales Cuza domn, entuziasmul la românii Transilvaniei era poate mai mare decît în principate...”

Subliniind necesitatea încheierii procesului de făurire a statului național unitar român, B.P. Hasdeu arăta că pentru viitor chestiunea care trebuia să-i preocupe pe români nu era „unirea cea mică, realizată deja între ambele țărîmuri ale Milcovului, ci unirea cea mare, de realizat de acum înainte între toate piraiele ce trebuie să se verse în oceanul românesc; între toate acordurile, fără care nu se poate armoniza hora noastră națională; între toate pietricelele, cite sînt necesare pentru a reconstitui anticul mozaic: Dacia... Moldova, Transilvania, Muntenia nu există pe fața pămîntului; există o singură Românie, cu un picior în Dunăre și cu altul pe ramificațiile cele mai depărtate ale Carpaților; există un singur corp și un singur suflet, în care toți nervii și toate suspinele vibrează unul către altul...”

Recunoscută de Europa ca un fapt împlinit, Unirea din 1859 trebuia consolidată printr-o serie de reforme largi și radicale. I-a revenit lui Alexandru Ioan Cuza, „domnitorul Unirii” și colaboratorilor săi apropiați, sarcina istorică de a da viață cerințelor legate de consolidarea statului național. În cei șapte ani ai domniei sale, el a îndeplinit o operă remarcabilă.

Deși, prin regimul impus de Convenția de la Paris, urmau să ființeze două adunări, două guverne, două capitale, fermitatea, demnitatea și tactul domnitorului

Cuza au determinat puterile garante să consimtă la unirea deplină a celor două principate, prin constituirea unei singure adunări, a unui singur guvern și a unei singure administrații, cu sediul central la București, orașul devenit capitală a României. Încă o dată, puterile europene au fost puse în situația să sancționeze ceea ce poporul român dorea să îndeplinească și realizase — statul său modern. La 11 decembrie 1861, Cuza se adresa românilor: „În zilele de 5 și 24 ianuarie, ați depus toată a voastră încredere în alesul națiunii, ați întrunit speranțele voastre într-un singur domn. Alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie. Vă iubiți patria, veți ști, dar, a o întări! Să trăiască România!”

Eveniment cu adevărat epocal al istoriei patriei, Unirea din 1859 a pus bazele statului național român modern, a permis angajarea țării pe drumul progresului și civilizației. Determinantă pentru întreaga evoluție ulterioară a țării, Unirea din 1859 a creat posibilități noi de afirmare și acțiune ale statului român în planul relațiilor internaționale, a făcut posibilă cucerirea independenței depline la 1877. În perspectiva istoriei, evenimentele din 1859 și 1877 au fost piloni puternici pe care s-au făcut, în 1918, temelile statului unitar-național. Rod al voinței și acțiunii întregului popor român, Marea Unire din 1918, a încununat năzuințele de unitate ale națiunii noastre, a marcat triumful unui ideal pentru care au luptat și s-au jertfit numeroase generații de înaintași. Desăvîrșirea unității naționale și statale a poporului român nu a fost rezultatul unor evenimente întâmplătoare, de conjunctură, al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci urmarea directă a luptei multiseculare a poporului român pentru a fi stăpîn pe țara și destinele sale, pentru a fi stăpîn pe zestrea sa strămoșască.

Trecuse puțin de ora 8 seara. Locuitorii Romei, aflați în centrul orașului, au auzit la un moment dat zgomotul unui motor de avion.

Aparatul nu se vedea în întunericul care începuse să se lase.

În schimb, din cer au coborât mii și mii de folie albe, peste Piazza Venezia, Via del Corso și Palazzo Chigi, sediul Ministerului de externe.

Trecătorii s-au grăbit să le culeagă de pe jos și să citească cele câteva rînduri tipărite. Erau manifeste antifasciste.

Toate acestea se întâmplau în ziua de sîmbătă, 3 octombrie 1931.

UN ICAR ANTIFASCIST

FRANCO FUCCI

Duminică dimineața, italienii au căutat zadarnic în presă vreo știre despre cele petrecute în seara precedentă. Ziarele nu suflau nici un cuvînt în această privință. Abia luni la prînz, agenția fascistă „Stefani” a publicat un comunicat de exact șapte rînduri, dintre care două consacrate evenimentului propriu-zis, iar celelalte cinci manifestăției „spontane” de protest, ce îi urmasă. Nimeni nu știa însă cine era pilotul care sfidase aviația lui Mussolini tocmai în acele zile cînd, cu prilejul unor manevre militare, gazele regimului reproduseră orgolioasa frază rostită de Duce cu patru ani mai înainte: „Formațiile noastre întunecă cerul”.

Șapte ore de pilotaj

El în cauză se numea Lauro De Bosis și îi mai lipseau două luni pînă să împlinească 30 ani. Era licențiat în chimie. Se trăgea dintr-o familie înstărită și avea remarcabile cali-

tăți de literat. Tradusese din poeții clasici ai Greciei vechi și din cei romantici ai Angliei. În 1928, dobindise premiul I la Olimpiada de la Amsterdam, cu un poem intitulat, parcă premonitory, *Icar*. Predase un curs de literatură italiană la prestigioasa universitate americană „Harvard”, dar, de cîțiva ani, își agonisea existența ca portar de noapte la un hotel de pe strada „Ponthieu” din Paris.

Curba descendentă — pe plan profesional și material — se datora tocmai poziției politice pe care o adoptase. În 1922, după marșul asupra Romei¹, organizat de Mussolini, traversase o scurtă perioadă de entuziasm pentru fascism. Dar ochii i se deschiseseră repede și, încă din timpul șederii sale în Statele Unite, devenise un militant activ pentru democrație, împotriva totalitarismului.

Înapoiat în patrie, De Bosis a întemeiat împreună cu cîțiva prieteni și tovarăși de idei,

¹ Magazin istoric, nr. 3/1959.

în luna august a anului 1930, o grupare antifascistă, „Alianța națională”. Era o formație destul de mărunță, alcătuită cu precădere din intelectuali și, practic, fără nici o legătură cu masele populare. Însușește de idealuri nobile, membrii ei au acționat cu naivitate, călcând cele mai elementare reguli de conspirativitate. Nu i-a fost greu, așadar, poliției secrete a Ducelui, Ovra, să le dea de urmă. Sfirșitul anului 1930 a marcat un adevărat dezastru pentru „Alianța națională”. Aproape toate elementele sale active au fost arestate, inclusiv mama și sora lui Lauro. Acestea se afla pe atunci la Berna și a trebuit ca unul dintre prietenii săi, scăpat ca prin minune de arestare, să pledeze îndelung pentru a-l convinge să nu se întoarcă la Roma și să se constituie prizonier. Cu puținii bani pe care îi avea asupra sa și fără a mai putea conta pe vreun ajutor din partea familiei, De Bosis a plecat la Paris, unde și-a găsit cu greu slujba de portar la hotel.

Acolo i-a încolțit ideea unui raid aerian în scop de propagandă antifascistă. Drept model i-a servit, probabil, inițiativa unui alt tânăr, Giovanni Bassanesi, care, la 11 iulie 1930, survolase Milano, lăsând câteva mii de manifeste împotriva regimului mussolinian.

Prima problemă de care s-a lovit a fost, evident, cea materială: învățarea pilotajului și achiziționarea unui avion. Sînt lesne de imaginat sacrificiile pe care le-a făcut în această direcție, chiar dacă s-a bucurat de ajutorul unor prieteni italieni emigrați în Franța, care îi împărțeau convingerile. La 24 mai 1931, pe micul aerodrom de la Tousse-le Noble, lângă Versailles, De Bosis a efectuat primul său zbor fără instructor. Din acea clipă și-a închinat toate eforturile pentru a găsi un avion de ocazie, cu care să-și poată aduce la îndeplinire proiectele. O primă tentativă s-a soldat cu un eșec imediat. Decolînd din Corsica, la bordul unui *De Havilland Moth*, de fabricație britanică, Lauro s-a prăbușit de la cîțiva metri înălțime și aparatul s-a sfărîmat în bucăți. Dar hotărîrea lui a rămas neclintită. Apellînd din nou la sprijinul prietenilor săi, printre care se numărau cîțiva foști deputați în Parlamentul italian, De Bosis a găsit la München un avion de tip *Klemm Pegasus*, pe care doi piloți bavarezi, Hans Burning și Max Rainer, i-l au adus la Cannes, pe Coasta de Azur. Beneficiind de o perfectă cunoaștere a limbii engleze, Lauro li se prezentase drept căpeteanul britanic William Morris, care intenționa să lanseze manifeste publicitare deasupra Barcelonei.

Cei doi aviatori germani s-au împrietinit repede cu tânărul englez, pe care nu se puteau împiedica să-l admire pentru curajul său: așa cum demonstră livretul său de zbor și așa cum nu se știuse să le mărturisască ei însuși, De Bosis avea la activ doar șapte ore de pilotaj independent.

În dimineața zilei de 3 octombrie 1931, Burning și Rainer au adus avionul pe terenul de la Marignan, lângă Marsilia. În după-amiaza aceleiași zile, a venit acolo și Lauro, aducînd cu sine cîteva uriașe pachete, care au fost încărcate pe locul rezervat pasagerului. Era

vorba de 400 000 manifeste, cuprinzînd trei texte diferite, toate datate „Anul VIII de la delictul Matteotti”. Lauro făcea astfel o referire directă la una dintre cele mai odioase crime din prima perioadă a regimului mussolinian — asasinarea deputatului socialist Giacomo Matteotti. La ora 15.15, după o ultimă stringere de mină cu Burning și Rainer, De Bosis a decolat. La început, micul *Klemm* a luat cursul spre Barcelona, pentru a nu stîrni suspiciunile autorităților franceze, apoi a virat spre est, în direcția Roma.

Înainte de a se orienta spre Capul Corso — primul său punct de reper de pe insula Corsica — De Bosis a trecut mai întîi deasupra unei localități de pe Coasta de Azur, pentru a-l saluta, cu o fluturare de aripi, pe prietenul său francez, Jean Loison, care era grav bolnav. Apoi avionul a urcat la altitudinea sa maximă — 4 000 metri — și s-a îndreptat spre sud-est, pe ruta Capul Corso-insula Montecristo-Roma. Zburînd cu 130 km/h, lui Lauro i-au trebuit, probabil, cinci ore pentru a ajunge deasupra Capitalei. Acolo a redus motorul și a parcurs ultimii 20 km în zbor planat, fără zgomot, pentru a lua prin surprindere dispoziți-vul de apărare a aviației fasciste.

Furia lui Mussolini

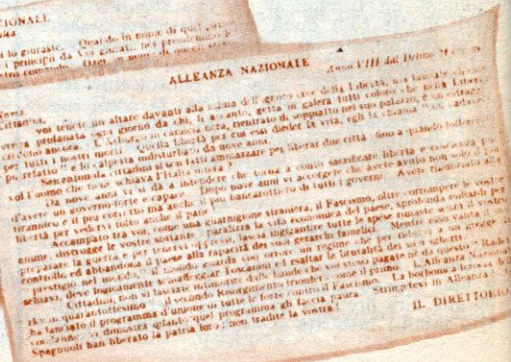
Cînd a atins verticala centrului Cetății eterne, la o cotă de 300 m, De Bosis a pornit din nou motorul, zburînd în cerc și lăsînd manifestele. Operația a durat ceva mai mult de o jumătate de oră. Pe la 20.30, avionul a luat direcția vest-nord-vest, cu destinația aeroportul Ghisonaccia, din Corsica.

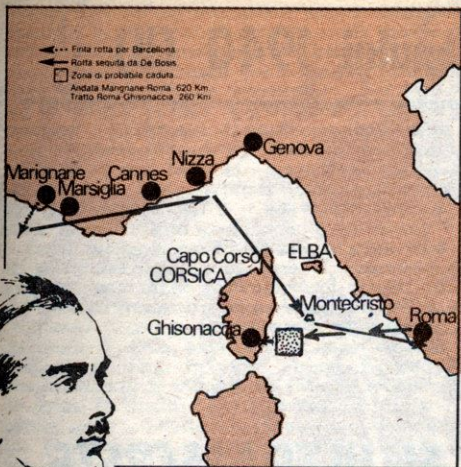
Dar, în acea clipă, Lauro știa deja că nu va ajunge la destinație, știa că avionul nu mai dispune de suficient carburant pentru a parcurge cei 260 km, care despărțeau Roma de Ghisonaccia. Cercetările întreprinse de prietenii și susținătorii lui De Bosis au dus la elucidarea cauzelor tragicului său sfîrșit.

Avionul avea trei rezervoare de benzină: unul mare, pe aripă, și două mai mici, de-o parte și de alta a carlingii. Obiectivul oficial al zborului, Barcelona, presupunea un traseu

¹ Magazin istoric, nr. 3/1972.

În p. 45: din cabina micului său *Klemm*, Lauro De Bosis a împins cerul Romei cu manifeste antifasciste

Curașorul pilot și ultima sa rută

duș și întors de 740 km. Burning și Rainer, ca vechi „lupi de aer” ce erau, au adăugat și o marjă de securitate, calculând totalul la 800 km. Cu viteza lui medie de 130 km/h, Klemm-ul ar fi avut nevoie de șase ore și 15 minute; cum motorul său consuma aproximativ 22 litri pe oră, încărcătura minimă de benzină trebuia să fie de 140 litri. Cei doi piloți germani au turnat în rezervoare 160 litri, care asigurau șapte ore de autonomie de zbor, deci acoperirea a 910 km, mai mult decât suficient pentru traseul Marignan-Barcelona-Marignan, dar nu și pentru Marignan-Roma-Ghisonaccia. Această rută însuma 880 km, ceea ce însemna, la viteza de 130 km/h, o marjă de securitate de numai 30 km.

Așa cum s-a dovedit ulterior, Burning și Rainer nu au umplut decât unul dintre rezervoarele laterale, pentru a nu îngreuna excesiv avionul și a nu-i reduce viteza. Pe de altă parte, Lauro a consumat o cantitate suplimentară de combustibil, atunci când a simulat că ia direcția Barcelonei și când a făcut ocolul pentru a-și saluta prietenul bolnav. La bordul unui aparat atât de mic, nici un pilot, oricât de experimentat ar fi fost el, nu ar fi reușit, orientându-se numai după busolă, să urmeze o rută absolut rectilinie peste largul mării. Nu e greu să ne imaginăm zigzagurile involutare ale lui De Bosis cu cele șapte biete ore de zbor la activ!

În partea finală a raidului, atunci când a coborât deasupra Romei și când tot la mică înălțime a luat-o spre Corsica, el a avut de înfruntat o pală de vânt destul de puternică, care i-a redus viteza cu cel puțin 10 km/h, fără să-i scadă în mod corespunzător și consumul de combustibil. În sfârșit, cele aproximativ 45 minute petrecute deasupra Romei i-au diminuat și mai mult rezervele de carburant.

După cât se pare, litoralul corsican se afla la o distanță de patruzeci pînă la o sută de

kilometri, când motorul a dat primele semne de epuizare. Klemm-ul trebuie să mai fi plutit câteva secunde în liniște, apoi s-a izbit brutal de obrazul negru și dur al Mării Tireniene.

Cînd și-a dat seama De Bosis că zborul se va încheia cu pieirea lui? Cu siguranță că atunci cînd se afla încă deasupra Romei. După toate probabilitățile însă, gîndul unui sfîrșit fatal i-a trecut prin minte încă înainte de a decola din Franța. Ca dovadă faptul că aproape în ajunul raidului și-a redactat un veritabil testament spiritual, pe care l-a intitulat *Povestea morții mele*, care avea să fie tipărit în 1948.

Cîteva dintre manifestele aruncate de el deasupra Romei s-au păstrat pînă în ziua de astăzi. Unul din ele, adresat „cetățenilor italieni”, spune, printre altele: „De nouă ani vi se dă de înțeles că merită să vă sacrificați libertatea și conștiința pentru a avea un guvern puternic și capabil. După nouă ani, vă dați seama că aveți nu numai cel mai tiranic și mai corupt, dar și cel mai falimentar guvern cu putință. Ați renunțat la libertate, pentru a constata că vi se ia și pinea! Încăturat în mijlocul vostru, ca o garnizoană străină, fascismul, pe lîngă că vă otrăvește sufletele, lovește și în traiul vostru: paralizază viața economică a țării, risipește miliarde pentru a pregăti războiul și a vă asupri, irosește toate celelalte resurse, fără ca voi să-l puteți controla, și lasă țara pradă rapacității lacomilor săi ierarhi. În timp ce fascismul se laudă cu «prestigiu său în lume», lumea îl privește cu oroare, pentru că a făcut din voi o turmă de sclavi... Cetățeni, nu vă lăsați intimidati de bandele pe care voi înșivă trebuie să le plătiți... Cel de-al doilea Risorgimento va izbîndi ca și primul!”

La cincisprezece luni după Bassanesi, un alt tînr pilot a sfidat și ridiculizat aviația militară fascistă. Mussolini spumega de furie. Se pare că două avioane de vînătoare decolaseră de pe aerodromul de la Ciampino, dar, în ciuda vitezei lor cu mult superioare, nu au fost în stare să repereze pe micul Klemm, în întunericul începutului de noapte. Dacă l-ar fi doborât — așa cum au presupus la un moment dat unii cercetători — nu începea îndoaială că Ducele s-ar fi lăudat cu acest „succes.” Dar numele lui De Bosis nu a fost pronunțat de nici o oficialitate fascistă. Interesant este că cea dintîi indicație cu privire la identitatea neînfocatului pilot a apărut în paginile unui cotidian londonez, *Daily Herald*: la 6 octombrie, ziarul a publicat la loc de frunte știrea despre difuzarea manifestelor, atribuindu-i paternitatea lui Lauro. Presa internațională a reluat informația pe prestigiu regimului fascist a suferit o lovitură grea. Era exact ceea ce intenționase tînrul pîot și luptător pentru democrație.

...În anii de după război, catedra de civilizație italiană de la Universitatea „Harvard” a luat numele lui Lauro De Bosis. Iar la 6 decembrie 1954, pe colina Gianicolo, s-a dezvelit bustul în marmură al lui Lauro De Bosis. Poporul italian nu a dat uitării pe lăcarul antifascist.

Frământata vară a anului 1940 (II)

MESAJELE URGENTE ȘI ULTRASECRETE ALE AMBASADORULUI J. P. KENNEDY

NICOLAE MINEI

În lucrarea sa, Secretele arhivelor americane: Pétain, Laval, de Gaulle, despre care am scris în numărul trecut, Nerin E. Gun consacră un capitol întreg atitudinii Excelenței Sale Joseph Patrick Kennedy, ambasadorul Statelor Unite pe lângă Majestatea Sa regele George VI, în acea frământată vară a anului 1940. După cum se știe, în singurul post diplomatic pe care l-a deținut, tatăl viitorului președinte al Statelor Unite a manifestat o rar înțilnită antipatie față de țara gazdă și o vie admirație (din păcate mai frecvent înțilnită, la acea epocă, printre politicienii occidentali) față de cel de-al III-lea Reich. Kennedy a fost, de exemplu, unul dintre cei care l-au împins, în 1938, pe premierul britanic Neville Chamberlain să-l viziteze în câteva rânduri pe Hitler. Mai mult decât atât, se pare că ambasadorul american a militat activ, deși firește în culise, pentru încheierea Pactului de la Munchen din septembrie 1938, pact care a sfîrtecat Cehoslovacia și a încurajat considerabil tendințele agresive ale Germaniei naziste.

Afacerea „Interhandel”

Încă de la 1 septembrie 1939, cînd Wehrmachtul invadase Polonia iar Marea Britanie nu apucase încă să declare război Reichului, Kennedy a trimis o telegramă președintelui Roosevelt, pronosticînd că englezii vor pierde războiul și recomandînd cu insistență ca Statele Unite să se abțină de la orice gest sau măsură care ar putea să le implice în conflagrație. Și tot de atunci datează planurile lui de evacuare rapidă a persoanelor Ambasadei americane de la Londra,

în eventualitatea unei invazii germane pe care ambasadorul o vedea nu numai inevitabilă, ci și victorioasă. Ca urmare a stăruințelor sale, secretarul Departamentului de Stat Cordell Hull a trimis la 9 februarie 1940 o circulară către toți șefii misiunilor diplomatice americane din Europa, autorizîndu-i să repatrieze rapid familiile celor aflați în post și pe cetățenii Statelor Unite care doreau să se înapoieze acasă. După cum spune Gun, „diplomații acreditați la Sofia, București și Atena nu se mai culcau decît cu valizele făcute la capul patului”. În primăvara anului 1940, înțilnindu-l la Paris pe Sumner

Welles, trimis de Roosevelt într-o misiune specială în Europa, pentru a sonda posibilitățile de a se pune capăt ostilităților, Kennedy, convins că Aliații vor fi înfrinți într-un timp foarte scurt, l-a apostrofat: „Nu înțeleg ce căutați pe aici. Germania a și cîștigat războiul”. La 48 ore după declanșarea ofensivei Wehrmachtului pe Frontul de Vest, adică la 12 mai 1940, el i-a telefonat colegului său de la Paris, William Bullitt: „E începutul sfîrșitului! Ar fi o adevărată nebulie dacă Statele Unite ar intra în acest război!”

Ce se întimpla cu Kennedy? Îl mîna oare și pe el aceeași panică care îi cuprinsese, așa cum am văzut și în numărul trecut, pe guvernarii francezi și pe ambasadorul S.U.A. la Paris? Conform documentelor descoperite de Nerin E. Gun, explicația în cazul de față pare să fie alta. În 1939, Joseph Kennedy poseda acțiuni în valoare de sute de milioane de dolari la trustul chimic german „I.G. Farbenindustrie”. Odată cu izbucnirea războiului, aceste acțiuni intraseră pe mîna unei firme elvețiene, „Interhandel”, care nu servea decît ca paravan pentru veritabilul proprietar. Căci principalul acționar al acestei „societați anonime neutre dintr-o țară neutră” era Joseph Kennedy. În decembrie 1941, după ce Hitler a declarat război Statelor Unite, „Interhandel” a preluat controlul asupra companiei „General Aniline”, sucursala americană a lui „I.G. Farben”.

Este de la sine înțeles, notează Gun, că o înfrîngere a Germaniei ar fi reprezentat o pierdere importantă pentru multimilionarul din Boston, care făcuse o imensă avere, după zvonurile ce circulau pe Wall Street, din traficul ilegal de alcool pe vremea prohibiției. Grație tocmai acestei averi, Kennedy devenise unul dintre patronii mașinii electorale a Partidului Democrat în statul Massachusetts și contribuise masiv, pe plan financiar, la realegerea lui Roosevelt în 1936. Și grație tocmai acestei contribuții, dobîndise el postul, atît de rîvnit, de ambasador în Marea Britanie.

Pentru a duce la capăt povestea cu „Interhandel”, Gun relatează cele întîmplate pînă

Ambasadorul S.U.A. la Londra,
Joseph P. Kennedy

la capitularea Germaniei naziste și în perioada ce i-a urmat. La un moment dat, guvernul american a confiscat bunurile companiei „General Aniline”, pe motivul bine întemeiat că aparțineau inamicului. „Neutra” societate „Interhandel” a protestat cu vehemență împotriva acestei măsuri, susținînd că se comitea o nedreptate împotriva... elvețienilor. Autoritățile americane au rămas însă neclintite în hotărîrea lor, pînă mulți ani după sfîrșitul războiului.

„Se pare că șocul acestei confiscări a provocat o primă paralizie parțială lui J. Kennedy”, scrie Nerin E. Gun, care continuă: „[În 1960] fiul mai mare al lui Kennedy a devenit președinte al Statelor Unite și

fratele acestuia, ministru al justiției. Or, tocmai Departamentul justiției se ocupa de afacerea „Interhandel”. Măsura anterioară a fost anulată și guvernul american a revenit asupra confiscării. Acționarii lui „Interhandel”, deci foștii acționari ai lui „I.G. Farben”, trust care finanțase acapararea puterii de către Hitler, care fabricase petrolul sintetic, cauciucul sintetic, azotul și tot ceea ce permisesse ducerea războiului de către Germania — și care fabricase, de asemenea, și diabolicul gaz Zyklon-B, ce ucisesse șase milioane de deportați în lagărele de exterminare naziste —, acești acționari, așadar, au putut intra din nou în posesia bunurilor lor. Între timp, beneficiile se acumulaseră, ceea ce înseamna că lunga așteptare nu le pricinuise nici o pagubă — dimpotrivă”.

O viață de cîine

De cum a început Bătălia Angliei, Kennedy l-a bombardat pe președintele Roosevelt cu telegrame și rapoarte, mai mult sau mai puțin confidentiale, în care relata, cu lux de amănunte, ravagiile provocate de Luftwaffe și anunța, cu regularitate, epuizarea legăturii de rezistență a Marii Britanii. La 7 septembrie 1940, Roosevelt, care se afla pe atunci la reședința sa de la Hyde Park, la nord de New York, a primit de la ambasadorul său un mesaj ce începea cu o frază redactată într-un limbaj foarte puțin diplomatic: „Pe aici domnește iadul pe pămînt”. E drept, între cei doi oameni existau legături de prietenie, ceea ce îi permitea lui Kennedy să-și conceapă misivele într-un stil care aducea mai curînd cu cel al unei corespondențe particulare decît cu limbajul protocolar, utilizat îndeobște de ceilalți șefi ai misiunilor diplomatice.

La 11 septembrie 1940, de pildă telegrama ambasadorului suna astfel: „Dragul meu, ce viață de cîine duc eu aici! Noaptea trecută m-am urcat pe acoperiș și am constatat că aviația germană distruge sistematic orașul și că toate obiectivele militare sînt lovite.

Londonezii au devenit niște refugiați în propria lor Capitală. Trenurile circulă cu mari întîrzieri. Oamenii sînt obosiți și se resimt de pe urma lipsei de somn. Din această cauză, efortul de război este diminuat și el. O formidabilă armada de ambarcațiuni germane s-a concentrat de-a lungul coastelor franceze, în vederea unei invazii pe care o anticipează chiar și Churchill”.

Pînă la acest punct, informația ambasadorului era destul de corectă. Deasupra Londrei plouau bombe hitleriste, englezii erau într-adevăr frînți de oboseală, circulația feroviară avea mult de suferit și perspectiva invaziei se contura amenințătoare. Ceva mai puțin

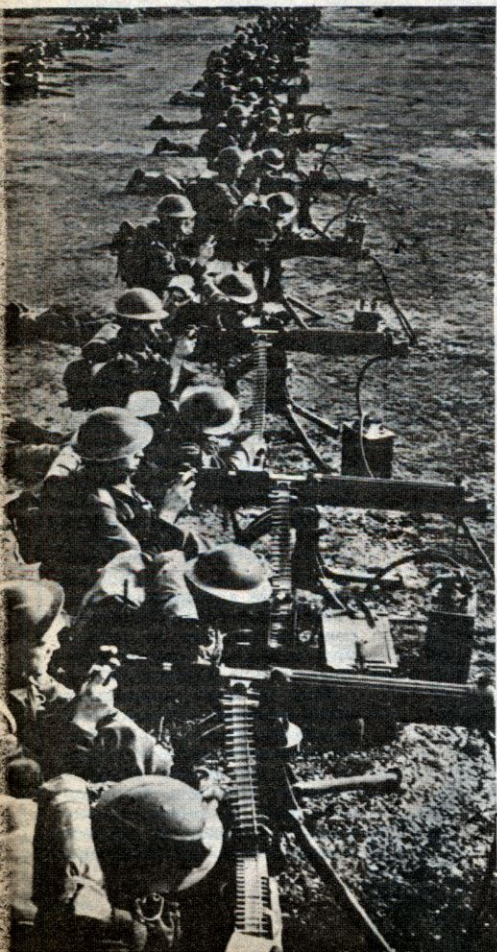
corespundea adevărului afirmația că toate obiectivele militare ar fi fost atinse. În continuare însă, mesajul avea să se abată din ce în ce mai mult de la realitate:

„Eventualitatea unei debarcări germane corespunde dorințelor multor britanici. Unii speră că, în felul acesta, i se va putea provoca lui Hitler o primă înfrângere. Alții însă văd într-o tentativă de invazie dovada că Führerul dispune de resurse formidabile și că ar trebui deci să se ia în considerare inițiativa unor tratative cu el. De fapt, poporul englez ignoră adevăratele pericole ale situației, deoarece cenzura este foarte strictă”.

Cenzura era într-adevăr strictă, dar numai în materie de informații care ar fi putut folosi dușmanului. Englezii nu numai că nu ignorau pericolele reale ale situației, dar erau în permanență ținuți la curent cu evoluția

În p. 48: Churchill vizitează un cartier lovit de aviația nazistă

Forțele britanice gata să respingă eventuala invazie a Wehrmachtului

acesteia și li se atrăgea în mod repetat atenția asupra pregătirilor germane de debarcare, asupra probabilei intensificări a bombardamentelor aeriene și, în general, asupra sumbrului viitor care se anunța. Guvernul lui Churchill ajunsese la concluzia că, după anii de minciuni și iluzii deșarte cu care manipulasă conciliatorii, numai o deplină sinceritate față de popor putea asigura mobilizarea tuturor resurselor morale și materiale de care Anglia avea nevoie pentru a supraviețui.

„Sînt pesimist, sublinia (pentru a cita oară?) Kennedy în același mesaj. Rezervele financiare ale Marii Britanii s-au epuizat, afară de cazul cînd Londra pune mîna pe aurul care aparține Franței, Olandei și Belgiei”.

Dar Londra nu putea pune mîna pe aurul Franței și Belgiei din foarte multe motive, primul fiind că depozitele de metal nobil ale celor două țări nu se aflau pe teritoriul britanic¹. Kennedy fie că nu cunoștea acest lucru (ceea ce era inadmisibil pentru un ambasador al Statelor Unite), fie că îl cunoștea dar se făcea că nu-l știe, pentru a nu rata prilejul de a calomnia o dată mai mult țara în care se afla.

„Cei din guvern îmi spun că toate merg de minune, continua Kennedy, dar Anglia este pierdută și nu are nici o scăpare decît în cazul în care i-am da o mulțime de dolari și am intra noi înșine în toată această încurcătură. Dar numai Dumnezeu își poate asuma o astfel de responsabilitate”.

Pasajul de mai sus conține o dezinformare vădită, care are darul să surprindă cu atît mai mult cu cît chiar adresantul telegramei avea posibilitatea să-l demaște pe trimițător. Nu este de conceput ca vreun membru al guvernului britanic să fi zăgrăvit situația în trandafirii ambasadurului american, într-un moment cînd însuși șeful acestui guvern împărțea președintelui Statelor Unite marile sale temeri și neliniști. În corespondența lui cu Roosevelt, Churchill nu se dădea înapoi să exagereze unele aspecte dramatice, în speranța că va obține un ajutor cît mai substanțial de la prietenul de peste Atlantic. Întreaga arhivă a Foreign-Office-ului din anul 1940 atestă că toate oficialitățile din Londra cu care Kennedy a avut de-a face au urmat, așa cum era și firesc, linia pe care se angajase primul ministru și că nimeni nu s-a făcut vinovat de vreo manifestare a unui optimism iresponsabil față de ambasadorul Statelor Unite. Cît despre proorocirea că numai stăpînul ceresc ar putea determina intrarea S.U.A în război, ea avea să fie dezmințită la nici un an și trei luni după expedierea rîndurilor de mai sus.

În aceeași telegramă, Kennedy insistă asupra „calităților” aviatorilor nazisti care bombardau Londra: „Precizia lor este ului-

¹ Magazin istoric, nr. 10/1977 și 2-5/1981.

toare. Au lansat douăzeci de bombe de jur-impresurul ambasadei, evitând însă să atingă clădirea". Pentru cercetătorul acestui document, nu este clar ce a intenționat să scoată în evidență ambasadorul prin remarcă de mai sus. Își închipuia el oare cu adevărat că Luftwaffe menaja în mod premeditat sediul oficiului diplomatic al Statelor Unite în capitala Angliei? Sau, așa cum scrie Nerin E. Gun, „îl informa pe prietenul său de la Washington că piloții germani voiau astfel să dea de înțeles acționarului celei mai mari industrie chimice a Reichului că evitau intenționat să-l lovească, în ciuda abilității lor excepționale?”

La 19 septembrie 1940, J. Kennedy a expediat un nou raport alarmist, înregistrat sub numărul 3 135 și citit personal de Roosevelt, a cărei parafă o poartă. Tonul mesajului era mai intim ca oricând, deși esența luse păstra neschimbată: Anglia nu va mai putea rezista multă vreme și va fi nevoită să capi-

nsuși, că aici treaba s-a încurcat de tot». Dragul meu Președinte, astea sînt zilele liniștite de vacanță pe care mi le-ai făgăduit cînd mi-am fiut postul în primire? Al tău, Kennedy”.

Vasul fantomă

Defetismul ambasadorului american și-a găsit și o altă formă de manifestare în 1940. Convinș că Wehrmachtul va deveni în scurtă vreme stăpînul întregului continent, de la Atlantic pînă în Urali, Kennedy s-a hotărît să organizeze un uriaș exod al tuturor cetățenilor americani de pe continentul nostru. Imediat după declanșarea ofensivei germane pe Frontul de Vest, el a lansat cuvîntul de ordine „Scape cine poate!”, transformîndu-se, după expresia lui Gun, în „directorul unei agenții de voiaj”.

După părerea lui Kennedy, „nimeni nu trebuia să se refugieze în Anglia, căci, nu

Soldați germani fac exerciții în vederea debarcării în Anglia

tuleze. În sprijinul acestei teze, argumentele utilizate mergeau de la simple relatări pînă la anecdote cu nuanțe rasiste: „Potop de bombe. Totul se prăbușește, totul arde în jurul meu. Mă simt ca negrișorul ăla din armata americană, pe frontul din Franța, în 1917, care în timpul unui bombardament, se roagă lui Dumnezeu: «Doamne, trimite un înger să mă apere». Bombardamentele se înțelesc și negrul imploră: «Doamne, trimite mai bine un sfînt». Dar tirul continuă și mai intens, iar negrul strigă: «Doamne, coboară chiar tu

peste multă vreme, vor trebui evacuate și insulele britanice”. Soluția? Trimiterea unei nave americane, pe care să se îmbarce toți (da, toți!) cetățenii S.U.A. aflați în Europa. După numeroase telefoane la Departamentul de Stat, Washingtonul s-a declarat de acord cu acest proiect și l-a anunțat că va trimite, în misiune de salvare, pachetotul „Președintele Roosevelt” (botezat astfel în cinstea lui Theodore Roosevelt, vărul lui Franklin Delano, locatar al Casei Albe între 1901 și 1908).

O asemenea fugă în masă avea darul să cînte în struna propagandei lui Göbbels, confirmînd mitul invincibilității Wehrmachtului. Dar Kennedy jubila: „Călătoria pe care o va întreprinde pachetotul nostru umple de mîndrie pe toți americani. Ei și-au redobîndit curajul, au din nou încredere”. După cît se pare, curajul și moralul europenilor — care se străduiau să reziste invadatorilor hitleriști și care vedeau atîția americani lîndu-și tîlpășiți — nu intrau în preocupările ambasadorului.

Epopoea „Președintelui Roosevelt” a fost plină de peripeții care, dacă împrejurările generale n-ar fi fost atît de tragice, ar fi căpătat nota comică a unui libret de operetă. Kennedy s-a agitat îndelung în legătură cu cîteva probleme fundamentale pentru un businessman de talia lui: care să fie prețul biletelor? Banii vor trebui plătiți dinainte? Clasa întîi va urma să fie rezervată celor capabili să achite un cost suplimentar? Cei care nu dispuneau de fondurile necesare vor putea fi luați la bord și, dacă da, li se va oferi și o pătură cu care să se învelescă? „În orice caz, sublinia Kennedy, este absolut necesar ca ziarisții să nu descopere nimic din aceste aranjamente, deoarece o astfel de discriminare ar putea dezlănțui o campanie de presă din partea celor de stînga”.

Multe băți de cap a dat și întrebarea: cine va avea dreptul să se imbarce pe „Președintele Roosevelt”? Mesajele urgente, foarte urgente, foarte-foarte urgente, secrete sau ultrasecrete, care au circulat între Londra și Washington, arată că, atît Kennedy cît și Departamentul de Stat s-au gîndit și s-au răzgîndit în diverse privințe legate de această călătorie. După ce prețul inițial al unui bilet fusese fixat la 300 dolari, el s-a ridicat, la un moment dat, la fabuloasa sumă de 50 000 dolari. Afacerile sînt afaceri și armatorii înțelegeau să profite la maximum de pe urma circumstanțelor. Pînă la urmă însă, ei au trebuit să se mulțumească cu beneficii ceva mai mici. S-a aprobat ca cei lipsiți de mijloace, instalați pe punte, cu sau fără pătură, să plătească numai 150 dolari locul. Aceasta a stîrnit protestul celor care achitaseră deja 300 dolari. Treaba s-a soldat cu cîteva procese în fața tribunalelor americane.

Din nefericire, inițiativa lui Kennedy nu a avut numai aspecte bufe. Numeroși americani au rămas în Europa, înfruntînd primejdia războiului, fie pentru că nu aveau destui bani pentru a-și plăti călătoria, fie pentru că cei care le erau dragi nu căpătaseră autorizația de a se urca la bordul pachetotului. Cîțiva dintre cei abandonăți astfel au ales singura cale de scăpare care li se mai părea posibilă — sinuciderea.

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● V. Pîrvan — **SCRIRI** (text stabilit, studiu introductiv și note de Alexandru Zub).

Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, 690 pp., 47 lei: amplă selecție din publicistica istoricului român, cuprînzînd articole socio-culturale, apeluri, cronici istorice, evocări, alocuțiuni academice, studii și eseuri.

● G.D. Iscur — **1821 — MOMENT CRUCIAL ÎN ISTORIA MODERNĂ A ROMÂNIEI.**

Editura politică, București, 1981, 84 pp., 3 lei: revoluția lui Tudor în lumina ultimelor cercetări istoriografice.

● Ioan Glodariu — **AȘEZĂRI DACICE ȘI DACO-ROMANE LA SLIMNIC.**

Editura Academiei, București, 1981, 192 pp., 13,50 lei: evidențieri ale continuității autohtonilor în sec. II-III e.n.

● Acad. Gheorghe Mihoc — **ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA.**

Editura Academiei, București, 1981, 56 pp., 3,25 lei: scurt istoric al înaltului for științific din țara noastră.

● Mihnea Gheorghiu — **SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES IN ROMANIA.**

Editura Academiei, București, 1981, 76 pp., 4 lei: o succintă istorie a științelor sociale și politice în România.

● Thomas Nägler — **AȘEZAREA SAȘILOR ÎN TRANSILVANIA** (în românește de Ana Maria Haldner; prefață de Ștefan Ștefănescu).

Editura Kriterion, București, 1981, 342 pp., 16 lei.

● Gheorghe Curinschi Voroban — **ISTORIA ARHITECTURII ÎN ROMÂNIA.**

Editura tehnică, București, 1981, 404 pp., 90 lei.

● Crăciun Ionescu — **CORRESPONDENT ÎN ORIENTUL MIJLOCIU.**

Editura politică, București, 1981, 288 pp., 12 lei: însemnările primului reporter permanent, cu vaste incursiuni în istoria popoarelor din Liban, Siria, Iordania, Irak și emiratele arabe.

● Klaus Drobisch — **REZISTENȚA LA BUCHENWALD** (prefață de Gáll Ernő; traducere din limba germană de Sorin Toma).

Editura politică, București, 1981, 160 pp., 8 lei: evocări ale curajului, abnegației și sacrificiului luptătorilor antifasciști.

● Nicolae Vătămănu — **ICOANE ȘI FOTOGRAFII DE BUCUREȘTENI** (ediție îngrijită de Sandu Pavelescu, cu o prefață de Gheorghe Brătescu).

Editura Litera, București, 1981, 158 pp., 12,50 lei: evocări din viața Capitalei de altădată.

● **SCRIRI LITERARE INEDITE** (alese, publicate, adnotate și comentate de Paul Cornea, Andrei Nestorescu, Petre Costinescu).

Editura Minerva, București, 1981, 320 pp., 21,50 lei: pagini din V. Aaron, Al. Beldiman, C. Conachi, N. Dimachi, D. Gusti, C. Negruzzi, G. Peșacov, V. Pogor, E. Poteca.

MIZA PETROLULUI

O dispută în culisele războiului mondial

Dr. EUGEN PREDA

Tunetul obuzierelor rupe liniștea. Trombe uriașe de fum, praf, cenușă, o sarabandă a incendiilor estompează crepusculul. Aprilie 1945. Menghina de foc a armatei roșii, strânge Berlinul. În subterana blindată a Reichstagului, scene de intensă tensiune ale agoniei „Imperiului milenar“.

Schimbare de plan: un personaj cu o pelerină soldățească acoperindu-i epoleții de general se strecoară prin inelul incercuirii. În liniștea și pacea unei păduri găsește ceea ce caută: o patrulă americană. Își declină gradul în Wehrmacht și misiunea pentru care cere să fie dus la cartierul general: posedă formula benzinei sintetice ieftine, descoperită de savanții germani, pe care o va oferi în schimbul păcii separate cu aliații anglo-americani. Un maior înțelege instantaneu că șansa vieții lui este acest general al Wehrmachtului... „Formula“ își schimbă proprietarul și, pentru o substanțială sumă, dispare în sefurile cartelului petrolului. Profiturile din fițelul natural nu vor fi afectate...

Bineînțeles, nu există nici un document, cunoscut public, care să ateste secvențele scenariului regizoral cu care începe filmul american *The Formula* (Formula), producție 1980 a studiourilor Metro Goldwyn Mayer,

din care am evocat câteva secvențe în rîndurile de mai sus. În anul în care, în lume, s-au extras 3 075 milioane de tone de petrol, cu o împovăraătoare factură de dimensiuni mondiale, și ai spectrului energetic mărit, nu a stîrnit însă o prea mare mirare că unul dintre cele mai importante monopoluri petroliere de peste ocean — Mobil Oil — și nu un cartel imaginar — personificare a cartelului însuși — a ținut prin avocații săi — după cum scria *Time* din 22 decembrie 1980 — să obiecteze în cursul unei întrevederi cu oficialități ale M.G.M. în legătură cu distribuția filmului, înainte de a se produce aceasta, deoarece, cum afirmă revista americană, „Companiile petroliere sînt nemulțumite de a fi încă o dată distribuite în rolul ticălosului“. A fost unul dintre rarele cazuri cunoscute public în care o operă de ficțiune a atras o punere la punct. A fost încă o ilustrare a reverberației în actualitate a aforismului unuia dintre magnații primelor decenii ale secolului, N. Gulbenkian: În afacerea petrolului nu trebuie să ai încredere nici în cel mai bun prieten. Rămîne însă un memento că, în materie de petrol, atunci cînd tainele politicii legate de el pot fi penetrate, realitatea depășește ficțiunea.

„Axa petrolului” și axele politice

12 februarie 1941. Un general german, în carne și oase, primul cu o asemenea funcție, descinde dintr-un avion cu însemnele crucii de fier pe aripi și ale crucii învârlite pe coada fuselajului, pe un aeroport italian al coastei libiene. Privirea dură îmbrățișează dezolantele împrejurimi lipsite de orice umbră de verdeață, în nări odată cu aerul încins al deșertului îi pătrund fire fine de nisip. Este nu un personaj de film sau de teatru. Istoria celui de-al doilea război mondial îl va înregistra în registrul său de stare civilă ca „vulpea deșertului”: Erwin Rommel. Două zile mai târziu, debarcă, pe urmele lui, primele elemente a ceea ce avea să devină *Afrika Korps* — 3 divizii germane — și cărora li s-au subordonat 8 divizii italiene. Mica forță a lui Rommel, al cărei pivot era *Afrika Korps*, reușește în decurs de 15 luni să ajungă până la 100 kilometri de Delta Nilului, amenințând Canalul Suez¹ și oferindu-i lui Hitler prilejul să conceapă un salt spre petrolul Orientului Mijlociu simultan cu capturarea celui din Caucaz. În rapoartele sale, Rommel insistă însă pe lipsa de carburant, adus peste și pe Mediterana; acest factor determinând atât pentru el cât și pentru britanici, care transportau carburantul din Orientul Mijlociu, să desfășoare operațiunile în vecinătatea litoralului. Criza aprovizionării lui Rommel a căpătat proporții amenințătoare în noiembrie 1942, când partizanii greci au aruncat în aer viaductul de la Gergopotamos, prin care se scurgeau 80 la sută din furniturile pentru *Afrika Korps*. Dar și după ofensiva incununată de succes a armatei britanice din aceeași lună, forțele lui Rommel s-au mai menținut o jumătate de an, reușind o retragere de 3 000 kilometri până în Tunisia, unde, în cele din urmă, au capitulat. În timpul acestui „joc

de-a șoarecele și pisica”, care, în doi ani, a fost maritorul înclinării balanței când într-o parte când în alta, tancurile, mijloacele de transport terestre și avioanele Axei ca și cele britanice se înfruntau *pe o mare de nisip, ascunzând o mare de petrol*. Deși, încă în 1926, la Roma, fusese con-

celălalt în regiunea Golfului Mexic și Mării Caraibilor. Existența petrolului din arhipelagul indonezian era apreciată ca excepție ce confirmă teoria *Axei petrolului*.

Nivelul producției și împărțirea pieței mondiale a petrolului erau subordonate, cu puține excepții, înțelegerilor

Jefuirea de către Germania hitleristă a câmpurilor petrolifere de pe Valea Pruhocii însemna „un cuțit înfipt în însăși inima României”

În p. 53: în primăvara anului 1942, japonezii ocupă, temporar, Indile Olandeze (Indonezia de azi) cu bogatele ei zăcămintă petrolifere, care alimentau până atunci forțele anglo-americane

stituită *Azienda General Italiana Petroli* campania de foraje în coloniile italiene din Africa nu dăduse rezultate. Petrolul avea să doarmă nestingerit încă multă vreme, după ce ecoul luptelor înverșunate de pe aceste locuri se stinsesese.

De fapt, în momentul izbucnirii marii conflagrații a secolului XX, producția mondială de petrol era de aproximativ 300 milioane de tone, mai puțin decât furnizează în prezent numai Africa. Aceasta corespundea stadiului dezvoltării economice și tehnice, caracterului foarte aproximativ al hărților de prospecțiuni geologice, împrejurării reale că geofizica nu atinsese vârsta maturității. Datorită, mai ales, acestor factori, în legătură cu aria răspândirii „aurului negru” pe glob, prevala opinia existenței unei *Axe a petrolului*, cu un capăt în Orientul Mijlociu, împrejurimile mărilor Neagră, Caspică și Roșie, iar

dintre „cele șapte surori”, proprietatea și conducerea acestor monopoli fiind limitată la trei țări: Statele Unite, Marea Britanie și Olanda. Cartelului internațional i se asocia o a opta companie, franceză, nu atât datorită dimensiunii, mult mai mici, cât participării la operațiuni comune în Orientul Mijlociu. În ce privește această regiune, realitatea interbelică fusese dominată de Acordul Sykes-Picot, din 1916, prin care se stabileau zonele de influență în imperiul colonial turc, acord confirmat și definitivat în 1919, de șefii guvernelor britanic și francez, Lloyd George și Georges Clemenceau.

Principalele zone producătoare de petrol păreau să dea gir teoriei *Axei petrolului*: 1. emisfera occidentală, în care Statele Unite, Mexic, Venezuela, Trinidad, Columbia, Ecuador furnizau 214 830 000 tone; 2. Orientul Mijlociu — Iran și Bahrein 12 000 000 tone, Irak 4 295 000 tone, Arabia Saudită 564 000 tone; 3. U.R.S.S. — 31 000 000 tone; 4. România, singura țară exportatoare de petrol din interiorul Europei (în 1940 exportase 2 122 088 tone). Astfel, deși România avea o pondere redusă în ba-

¹ În Libia, petrolul a fost pus în valoare în prima jumătate a anilor '50, depășind, în două decenii, 100 000 000 tone anual. În ajunul celui de-al doilea război mondial, singura țară din Africa, inclusiv dintre celelalte țări care au fost teatru de operațiuni, unde se producea petrol era Egiptul, sub 300 000 tone anual.

² Magazin istoric, nr. 8-9/1977.

lanța mondială de combustibili, ea a devenit, datorită configurației războiului și planurilor naziste de dominație mondială, „prizoniera” Reichului, prin poziția strategică și principală ei bogăție naturală din acea vreme.

Înainte de declanșării ostilităților în Europa, Germania importa anual aproape cinci milioane de tone de petrol din Mexic, Indiile olandeze, Statele Unite, U.R.S.S., Venezuela și România. Se estima că, în caz de război, necesarul ei de petrol va depăși 12 milioane tone anual, iar accesul spre cei mai mulți dintre furnizori va fi blocat. În consecință, capturarea în bună stare a resurselor petroliere românești prezenta pentru Germania nazistă o importanță capitală. În aprilie 1939, un document al Înaltului Comandament al Wehrmachtului (O.K.W.). — *Memoriu: Aproximarea cu ulei mineral a Germaniei* —, constatând că 98 la sută din petrol era importat, stabilea ca un obiectiv primordial posedarea terenurilor petroliere românești și a întregii zone dunărene. O.K.W. avea în vedere că în România există „puternice sentimente antigermane. Din această cauză și în continuare mijloacele militare vor fi singurele care să permită stăpânirea terenurilor petroliere românești în caz de război”. Acesta a fost și unul dintre principalele motive ale trăsării de către Axă a hărții Diktatului de la Viena care, dacă, așa cum aprecia un Memoriu oficial al țării noastre înaintat în 1946 Conferinței de pace, „împrumută forma unui cuțit înfipt în însăși inima României”, nu avea mai puțin conturul de „fișie care intră în formă de pilnie” spre Valea Prahovei, cum constata istoricul vest-german A. Hilgruber.

A folosi nestingherit acest petrol a devenit o orientare permanentă a politicii naziste față de România, orientare care s-a aflat în culisele tuturor evenimentelor dramatice prin care a trecut țara din 1940 și până la 23 August 1944. Deși Germania, ca singură țară producătoare de combustibil sintetic, conta și pe folosirea lui, Hitler era de pă-

rer, în ajunul declanșării agresiunii împotriva U.R.S.S. și în concordanță cu intențiile de a-și deschide drumul spre Orientul Mijlociu și spre Indii: „Ceea ce ne lipsește trebuie să cucerim. Efectivele necesare unei singure operațiuni nu vor fi atât de importante ca cele de care am avea nevoie pentru a face să funcționeze aceste uzine de produse sintetice. În consecință, scopul nostru trebuie să fie cucerirea tuturor teritoriilor interesând în mod special economia de război”.

Nu s-ar putea afirma că Hitler nu și-a urmat cu tenacitate ideea și în ce privește petrolul. Cucerirea terenurilor din Caucaz — principală bază de producție a U.R.S.S., care furniza două treimi din consumul acestei țări și o cantitate de combustibil de două ori și jumătate mai mare decât dispunea și controla Germania, — a devenit obiectivul principal al campaniei armatelor hitleriste din 1942. La 1 iunie, câteva săptămâni în-

ful Persic iar, în curând, va fi făcută legătura cu japonezii din Oceanul Indian”. Evenimentele din vara și începutul toamnei 1942 păreau să acorde credibilitate unor asemenea fantasmă.

Scena se pregătea însă pentru cotitura decisivă în al doilea război mondial. Rezistența armatei roșii sufoca ritmul ofensivei și a derutat O.K.W.-ul, ale cărui oscilații tactice și strategice s-au repercutat în folosirea rezervelor între Caucaz și Stalingrad, pentru ca, la 19 noiembrie, să înceapă uriașă ofensivă sovietică. O lună mai târziu, la 29 decembrie, fără ca sondele de la Maikop să fi fost reactivate și perimetrul Grozni-Baku să fi fost atins, în momentul în care ofensiva britanică îl împinse pe Rommel spre Tunisia și anglo-americanii controlau Africa de Nord-Vest după debarcarea reușită în Maroc și Algeria, cînd bătălia Stalingradului ajunsese la apogeu, Hitler a ordonat, pentru a preveni un dezastru

Exploatarea petroliere de la Baku (U.R.S.S.) pe care Wehrmachtul a încercat, zadarnic, să le cucerească în 1942

înainte de declanșării ofensivei de vară, Hitler i-a și spus generalului von Paulus, comandantul Armatei 6: „Dacă nu capăt petrolul de la Maikop și Grozni, va trebui să pun capăt războiului”. Capturarea Tobrukului de către Rommel și înaintarea pînă la El Alamein și desfășurarea în forță a ofensivei pe direcția principală Caucaz dau aripi fanteziei naziste. Generalul Halder, șeful Statului major al Wehrmachtului, înregistra în iulie un Hitler brobind că „rușii sînt terminați” și că „va împinge o parte a forțelor sale prin Iran spre Gol-

total în Caucaz, ca Grupul de Armate A să înceapă retragerea. Cum avea să remarce filozoful și politologul francez Raymond Aron, în lucrarea sa clasică despre *Clausewitz*: „din 1942, Wehrmachtul a mai obținut victorii, dar se căutau zadarnic liniile directe ale operațiunilor. Expertii în economie, în interior, reclamau capturarea petrolului din Caucaz pe care îl considerau indispensabil continuării luptei. Generalii, pe front, nu știau datele exacte ale economiei și doreau distrugerea armatelor sovietice. A urmat o dispersare a forțelor. Wehr-

machetul a rezistat pînă în 1945 fără petrolul Caucazului". Dar, încă în noiembrie, generalul A. Jodl, într-o expunere în fața gauleiterilor reuniți la München, evaluind situația în răsărit, aprecia: „nici un succes al inamicului nu poate fi direct dezastruos, pînă nu pierdem cîmpurile petrolifere românești". Istoricul act de la 23 August 1944 s-a înscris deci și din acest unghi de vedere ca o contribuție hotărîtoare la victoria coaliției antihitleriste.

Linia diviziunii

În *Europa Festung* (Fortăreața Europa) ocupată de naziști, minată de lupta antifascistă de rezistență, asediată de forțele coaliției antihitleriste și expusă, după marea cîștigătoare a războiului, loviturilor ei de berbece, orice semnal din afară era scrutat cu atenție la nivelul eşaloanelor politice. Nu e de mirare că, alături de practica radioascultării profesionale, care își are izvorul tocmai în situația specifică dramaticilor evenimente ale ultimului război mondial, cercetarea atentă a presei, a principalelor ziare din țările coaliției antihitleriste, procurate prin oficiile diplomatice din capitalele statelor neutre, devenise o preocupare curentă. Multe sprincene ale celor însărcinați cu ghicitul semnalelor s-au ridicat cînd ziarul *New York Times*, a publicat, sub semnătura lui J.H. Carmical, un articol intitulat *Petrolul Aliaților suficient pentru război*, în care se consemna: „Cu mai mult de 95 la sută din rezervele mondiale cunoscute de petrol sub controlul lor, Națiunile Unite nu ar trebui să aibă vreo mare dificultate în a veni în întîmpinarea cererii de produse petroliere necesare pentru operațiunile militare și consumul esențial civil... Rezervele de petrol mondiale cunoscute sînt situate la circa 55 miliarde de barili¹, dintre care ceva mai mult de 2 miliarde sînt sub controlul Germaniei și Japoniei". Cum numărul respectiv de ziar a ajuns în Europa după ce s-a

aflat de Conferința dintre Roosevelt-Stalin-Churchill de la Teheran, nimic mai simplu să se creadă că petrolul a figurat printre subiectele discuțiilor celor „trei mari". O confirmare însă nu exista atunci. Au trebuit să mai treacă peste patru luni, pentru ca din obscure și prolixoase notițe apărute în presa anglo-saxonă să se cunoască că, în a doua jumătate a lunii aprilie 1944, urmau să înceapă discuții privind resursele mondiale de petrol și folosirea lor viitoare) între S.U.A., U.R.S.S., Olanda (guvernul în exil de la Londra) și țări ale Americii Latine și că, separat, conform unei declarații publice a secretarului de stat, Cordell Hull, experți americani și britanici vor aborda aceleași subiecte (*Daily Telegraph* din 12 și 22 aprilie 1944), fapt ce mai fusese comunicat oficial și public la 7 martie.

Geneza și conținutul acestor ultime convorbiri au constituit unul dintre secretele cele mai bine păstrate ale celui de-al doilea război mondial, în mare măsură asemănător celui ce a înconjurat „Tubul Alloys"² (crearea bombeii atomice) sau Operațiunea „Pește"³ (transferul aului britanic peste ocean). Date fiind implicațiile pe termen lung, faptul că au trebuit să treacă decenii pentru a se ridica o parte a vălului ce le înconjura, apare deplin explicabil...

...Adresîndu-se președintelui Roosevelt, la 8 decembrie 1943, Cordell Hull îi sublinia „strînsa legătură între problemele petrolului extern și conducerea generală a politicii noastre externe". Într-adevăr, de la încheierea primului război mondial în țesătura politicii externe americane, dacă firele legate de petrol au fost cînd mai mult cînd mai puțin vizibile, cert este că ele au rămas dintre cele mai trairnice. În timpul celui de-al doilea război mondial, pe măsură ce deznodămîntul lui se contura tot mai clar și în condițiile noii staturi militare, economice, politice a Statelor Unite, în culisele relațiilor anglo-americane rivalitatea în legătură cu controlul petrolului din Orientul Mijlociu a luat

proporții tot mai mari, provocînd o deosebită îngrijorare la Londra și devenind o temă dominantă conflictuală între capitalele puterilor anglo-saxone. În centrul disputei se afla dinamitarea definitivă de către Statele Unite a acordului asupra așa-numitei *Linii roșii*, ceea ce echivala cu subminarea și chiar lichidarea completă a monopolului britanic al petrolului din Orientul Mijlociu.

Marșul în această direcție a început încă în 1921, cînd, în urma consultărilor dintre viitorul președinte Herbert Hoover, pe atunci ministrul comerțului în administrația Harding, și cele șapte mari companii americane⁴, s-a convenit să se acționeze împreună în Orientul Mijlociu, nascîndu-se Corporația de Dezvoltare a Orientului Apropiat (NEDC). Presiunea diplomatică americană a determinat Marea Britanie să deschidă ușa acestui consorțiu cărui i s-a permis un acces la 23,75 la sută din participațiile la Turkish Petroleum Company, vlăstarul acordului Sykes-Picot. Replica anglo-franceză nu a întîrziat, prin trasarea *Liniei roșii* incluzînd posesiunile fostului imperiu turc și în interiorul căreia nici o companie petrolieră nu putea acționa individual, se stabileau cote de extracție și nu se puteau obține concesiuni în plus în zona adiacentă. În octombrie 1927, în aceeași lună în care s-a anunțat descoperirea petrolului la Kirkuk, acordul *Liniei roșii*, cuprînzînd, cu excepția Egiptului și Iranului⁵, întreg Orientul Mijlociu, a fost acceptat de toate părțile interesate și a intrat în vigoare în vara anului următor. Noul consorțiu a fost botezat Iraq Petroleum Co., dar dintre participanții la NEDC, numai Gulf Oil a admis corsetul *Liniei roșii* și aceasta temporar. Deoarece însă noul consorțiu nu a permis lui Gulf să ope-

⁴ Standard Oil of New Jersey (în prezent EXXON Corporation), Standard Oil of New York (Mobil Oil Corporation), Gulf Oil Corporation, Texas Oil Company (Texaco, Inc.), Sinclair Oil Company, Atlantic Oil Company, Mexican Oil Company.

⁵ Producția de petrol se afla sub controlul lui Anglo-Iranian Oil Company (AIOC, ulterior British Petroleum Co. — B.P.).

¹ 1 baril = 160 litri; în cifre rotunjite, o tonă echivalează cu 6,5 barili.

² *Magazin istoric*, nr. 8-9/1975; 2-5/1981.

PENTRU O MAI STRINSĂ COLABORARE ȘTIINȚIFICĂ

(Urmare din p. 15)

nizat un simpozion de trei zile, pentru a aniversa centenarul relațiilor diplomatice româno-americane. Aș vrea să precizez că acest simpozion s-a ținut în patru centre universitare (Harvard, Hellenic College, Boston College și Framingham State University), precum și la Biblioteca Kennedy. Cu acest prilej, am fost onorați cu participarea citorva istorici români: general maior Ilie Ceașescu, colonel C. Căzânișteanu și Fl. Constantin. Din partea americană au participat treizeci de specialiști în domeniul studiilor românești. Lucrările simpozionului vor fi publicate în editura Fundației europene „I.C. Drăgan”.

Am mai organizat, de asemenea, o masă rotundă pentru a marca 1300 ani de la înființarea primului stat bulgar (cu participarea unei delegații bulgare) și o alta despre importanța elementului etnic albanez în regiunea Boston.

În 1982, centrul va da viață inițiativei Asociației pentru studii românești din S.U.A., organizând o amplă manifestare cu tema *George Enescu, muzica și cultura românească*. La rîndul ei, Asociația de studii bulgare din S.U.A. a hotărât să țină o întîlnire pe tema *Bulgaria și Balcanii*, tot la Boston, sub auspiciile centrului nostru. Vom organiza o manifestare asemănătoare, împreună cu Asociația de științe albaneze din S.U.A., iar în ceea ce privește Iugoslavia, ne propunem să ținem un prim simpozion cu participarea lui W.F. Deakin, binecunoscutul istoric și publicist, fost director la Colegiul „St. Antony” din S.U.A., pe tema *Mareșalul Tito și lupta de eliberare națională antifascistă din Iugoslavia*.

Interviu consemnat de
Ioana CÂDEA,
Ioana URSU

reze în Bahrein, acesta și-a vîndut opțiunea lui Standard Oil of California (SOCAL), care și-a stabilit imediat un subsidiar — Bahrein Petroleum Co.Ltd. Guvernul de la Londra și-a dat asentimentul pentru această primă străpungere americană a *Liniei roșii*, deoarece geologii englezi decisese că în Bahrein există puțin, dacă nu chiar deloc, petrol¹. A doua străpungere a fost întreprinsă de Gulf Oil care, părăsind consorțiul, a căutat să se introducă în Kuweit. Opoziția britanică a fost la început categorică și, cum scria într-o lucrare șeful biroului din Londra al lui *Wall Street Journal*, R. Vicker, „care ar fi sensul diplomației canoniereilor dacă nu poți culege fructele pentru companiile interne?” La Londra, compania americană și-a găsit un înflăcărat apărător în persoana ambasadorului S.U.A., Andrew Mellon, nu altcineva decît un fost președinte al lui Gulf Oil; și lucrurile s-au soldat cu un compromis, mai ales că exploatarea petrolului în acest seicait nu părea apropiată: s-a format Kuwait Oil Co., ale cărei acțiuni au fost împărțite egal între AIOC și Gulf.

Cea mai importantă străpungere, mai ales că s-a produs în afara imperiului colonial britanic, dar în sfera de aplicabilitate a participanților la acordul *Liniei roșii*, a fost obținerea de către SOCAL, în dauna lui Iraq Petroleum, în mai 1933, a concesiunii explorării petrolului în Arabia Saudită. Trei ani mai târziu în această operațiune a intrat și Texaco, noua companie intitulîndu-se California — Arabian Standard Oil Company². După alți doi ani, în martie 1938, în peninsula Dahrhan a fost descoperit petrol și, în aceeași primăvară, a început exportul de petrol de aici, pentru a cărui intensificare în 1939 era gata o conductă cu Golf.

Fricțiunile locale permanente anglo-americane au fost suplimentate în anii războiului

lui de creșterea la Londra a suspiciunilor că Statele Unite doresc să elimine Marea Britanie din ceea ce ea consideră o „exclusivă sferă de influență” și, mai ales, să obțină petrolul Orientului Mijlociu. Încă în noiembrie 1942, Ministerul de război, al cărui titular era chiar Churchill, a întocmit un memoriu în care, lînd în considerare intenția Statelor Unite de a pune pe picioare o armată de 10 milioane oameni, aprecia drept unul dintre motive „necesitatea, pentru Statele Unite, de a fi puternice militar pentru a domina politica Națiunilor Unite, atît în timpul războiului cît și în stabilirea păcii care va urma... Această atitudine îmbracă diferite forme, de la stabilirea unei «Pax Americana» ca înlocuire a «Pax Britanica» (în prezent privită de mulți americani ca sfîrșindu-și utilitatea) la o definită politică imperialistă americană care urmărește înălțarea puterii și prestigiului american în diferite părți ale lumii. Este dificil să se ignore că sub aspectul efortului de război, aceasta se încearcă de-acum sau se și realizează pe socoteala Britaniei în Argentina, Noua Zeelandă, Persia, Australia, India, Egipt, Turcia, pentru a nu menționa decît cîteva locuri”. În intervalul dintre redactarea acestui memorandum, făcut cunoscut din poziția lui Churchill în rîndurile guvernului britanic, și februarie 1944, în relațiile anglo-americane „petrolul a devenit una dintre problemele cele mai sensibile”, după cum opina ministrul de externe A. Eden în instrucțiuni trimise ambasadorului la Washington, lordul Halifax. „Există aprehensiunea că Statele Unite au o dorință de a ne depozita de bunurile noastre petroliere”, preciza chiar Churchill într-un mesaj adresat la 20 februarie 1944 lui Roosevelt.

Și dacă în unele filme, de fapt pentru a le mări atracția, pe generic se afirmă că orice asemănare cu fapte și persoane reale este o coincidență, ceea ce ați citit pînă în acest punct s-a petrecut într-un totuș. Mai mult, s-a încorporat în istoria curentă...

¹ Prima rafinărie de petrol în Bahrein a început să funcționeze în anul '30.

² Din 1944 cunoscută ca Arabian-American Oil Company (ARAMCO).

POSTA MAGAZIN ISTORIC

Pe lângă obișnuita corespondență, sfîrșitul lui 1981 ne-a adus, ca și în anii precedenți, un mare număr de scrisori prin care cititorii de diverse profesii și vîrste, din toate colțurile țării, cit și din străinătate, au înțeles să adreseze, în cuvinte emoționante, Magazinului istoric, intrat în al XVI-lea an de apariție, și colaboratorilor săi, urările lor de La mulți ani!, exprimîndu-și statornicile sentimente de prețuire și fidelitate față de revista noastră, la a cărei meru înnoită prospețime contribuie prin sugestiile și completările ce ni le aduc.

Tuturor le mulțumim călduros și, odată cu urările noastre de sănătate, fericire și noi succese în activitatea pe care o desfășoară, îi asigurăm că și în acest an ne vom strădui să fim pe măsura exigențelor cititorilor noștri.

STIMĂ PENTRU ROMÂNIA ȘI CONDUCĂTORUL EI

IVAN DOIKOFF, din Kitchener, Ontario, Canada: Sînt și eu între abonații Magazinului istoric. Întîmplarea a făcut ca, acum trei ani, cînd îmi petreceam vacanța în România, să călătoresc în trenul de la Timișoara la București alături, în vagon, de un domn de la uzinele Resita, care răsfoia Magazinul istoric. Nu știam ce revistă citește și l-am rugat să mi-o dea pentru cîteva clipe. El, foarte amabil mi-a dăruit revista.

Anul ce vine sînt din nou în România, să-mi petrec vacanța. Ultima dată cînd am fost, am rămas uimit de cele ce am realizat, cu toate necazurile: secete, cutremur, inundații și mai cîte altele. O dată venit în România, voi trece și pe la redacție, să vă strîng mîna.

Un prieten de la Aiud îmi face abonamentul în fiecare an. Anulce vine vreau să schimb metoda, să-mi fac abonamentul direct la redacția Magazinului istoric (nu la noi, ci la ILEXIM, Departamentul export-import presă).

Ultimul Congres internațional de științe istorice care s-a ținut la București și impresiile participanților au făcut ca numele țării dv. de la bun să treacă la excelență. Filozofia domnului președinte Nicolae Ceaușescu — Prietenii cu toată lumea, dar fără să ne amestecăm în treburile altuia — a făcut ca numele dînsului să treacă granițele țării dv. Îl admir. În lumea noastră de aici, numele poporului român, ca și a conducătorului său, dl. Ceaușescu, este stimat.

PETRU PONI ȘI DRAGOMIR HURMUZESCU

Din partea fiului lui Dragomir Hurmuzescu, prof. univ. DAN HURMUZESCU, din București, primim cîteva însemnări din memorile înstrușitului savant (1865-1944), înscrise de amintirile lui Petru Poni (nr. 8-10/1981): După susținerea tezei de doctorat, la 28 aprilie 1896, împlînd obligația pentru care fusese trimis la Paris, gîndul meu s-a îndreptat către țară, unde trebuia să contribuie prin cunoștințele mele în serviciul propagării științei și învățămîntului public, pentru care aspirațiunile mele prezentau un capital de cunoștințe recunoscute prin buna reputație ce-mi câștigasem printre fizicienii de seamă de atunci ca membru al Societății de fizică și al Societății electricienilor.

Cu prima ocazie m-am prezentat la minister. Intrînd în biroul ministrului Poni, l-am văzut pe acesta, ca și ascuns, după un maldăr de dosare ce le avea pe masă și, după cum mi se spunea, ținea să le rezolve singur. Adevărat, mergea cam greu această rezolvare, căci era meticulos în cercetarea dosarelor, dar soluțiile sale erau juste și în spiritul legalității. Poni m-a primit cu multă bunăvoință și m-a îndemnat să vin la Iași, unde îmi va crea în bugetul viitor o nouă catedră de fizică la Universitate, cu un laborator în noua clădire. Poni manifesta bucurie și mîndrie pentru a fi obținut construirea în fosta capitală a Moldovei a noului palat destinat științei. După ce mi-a cerut amănunte asupra învățămîntului Sorbonnei și despre lucrările mele, m-a invitat să-l găsesc la ora mesei la Hotel Splendid, spre a vorbi mălîmînt asupra tuturor chestiunilor ce-l interesau. M-am conformat invitației. L-am găsit la restaurant, singur la o

masă. Am luat dejunul împreună și am vorbit cu multă stăruință despre proiectele ce susțineam, manifestînd tot dorul de a lucra pentru Universitatea ieșeană. Am vorbit despre cursuri și lucrări, despre laboratorul de fizică ce doream să organizez pentru promovarea științei românești. Poni mi-a promis că pînă la crearea unei catedre, după cum spunea, în bugetul anului următor, voi fi numit la o conferință de matematici pentru fizică.

ROMANUL UNEI ESCADRILE

CAROL ANTON APOSTOLESCU, din București: Citind articolul *Cavaleriile vînzătorului* (nr. 9/1981) mi-am amintit de o altă lucrare, care evocă faptele unei escadrile de vînzători, anume *Nieuport-13*. Este vorba de romanul *Sous le casque de cuir* publicat în 1928 de căpitanul René Chambe, comandantul acestei escadrile și tradus de Ion Țîntăreanu, în 1930, cu titlul *Sub cască de piele*. Dedicat de autor „sufletului românesc, eroic, cavaleresc și mîndru”, romanul reconstituie faptele de armă ale piloților francezi André Surviau (pseudonimul lui René Chambe), Des Roseaux, supranumit „copilul teribil al escadrilei”, lt. Beaufort, decorat cu Ordinul „Mihail Viteazul”, lt. Stream, ofițer din marina britanică, precum și ale aviatorilor români, lt. Gheorghe Vintilă (provenit din marină), lt. Poly Vacas, care a activat ulterior în Escadrila N-3, fiind evocat în articolul din *Magazinul istoric*, plutonierul Potcoavă și sergentul Radu.

DOCUMENTARE

Din informațiile, știrile și materialele documentare conținute în corespondența sosită în ultimul timp pe adresa revistei:

Elev MARIUS EMĂILĂ, din Turnu Măgurele, ne scrie despre complexul arhitectonic de la Plăvieni-Aluniș jud. Teleorman, ridicat de Dragomir, vîl-venie al lui Matei Basarab.

GEORGE CORCIOVA, din Breaza, jud. Prahova: Nu de mult am achiziționat cîteva numere din *Magazinul istoric* pentru Dacia. Nu mi-aș fi închipuit că, în urmă cu peste 130 ani, istoria patriei noastre se putea scrie atât de frumos. Bălcescu și Laurian au lăsat posterității o operă de mare însemnătate.

GEORGETA CURPĂ, din Tg. Ocna, ne trimite noi precizări referitoare la luptele de la Coșna, Măgura și Cîrșoala din primul război mondial.

Prof. SABO RUBIN, din Gherla, jud. Cluj, ne semnalează cîteva vestigii istorice din satul Bunești, jud. Cluj, vecine vatră de români, locuită din cele mai vechi timpuri.

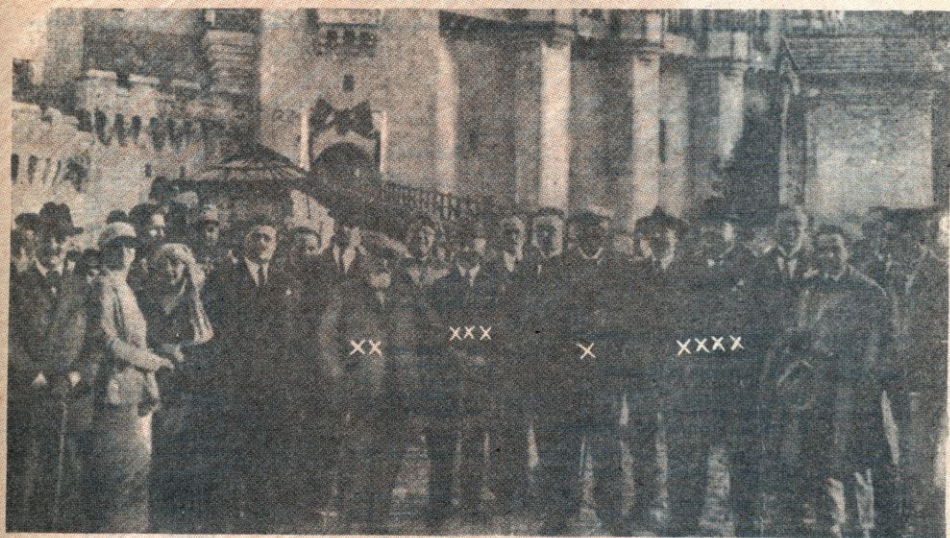
O DORINȚĂ

VAL S. KALANCEA, post-restant, Kichinev 277 012, U.R.S.S.: Am avut ocazia, în mai mult rînduri, de a citi revista dv. *Magazinul istoric*. Găsesc multe materiale interesante și captivante. Dar, din păcate, am numai unele numere disperate din 1979.

Nu mi-ați putut publica dorința de a solicita colecția completă? Aș vrea să cred că mă veți ajuta în măsura posibilităților.

Ceena ce și facem, publicînd cererea dv. ca stare.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

GENERALUL BERTHELOT LA HUNEDOARA

LUCIAN SOTA, din București, ne trimite fotografia de mai sus, în completarea notei despre generalul Berthelot (nr. 9/1981) și România. Fotografia a apărut în revista Actualitatea, din septembrie 1923, și a fost făcută cu prilejul vizitei generalului Berthelot la castelul Huniailor, din Hunedoara. Printre personalitățile românești prezente cu acel prilej s-a aflat și dr. Petru Groza (al patrulea din dreapta). În centrul fotografiei: generalul Berthelot (x); Alexandru Constantinescu (xx), ministrul Agriculturii și Domeniilor; contele de Manneville (xxx), ministrul Franței la București; generalul Moșolu (xxxx), ministrul Comunicațiilor.

NEPLĂCERE REZOLVATĂ

Direcția Județeană de Poștă și Telecomunicații Suceava, sub semnătura ing. George Petrișor, director, și ec. George Bucevșchi, șef secție exploatare, ne comunică: La scrișoarea dv. din 5 octombrie 1981, în legătură cu neservirea abonamentului contractat pentru NICOLETA LENESCHI, din Gura Humorului, (cîștigătoare la concursul Magazin Istoric) vă comunicăm următoarele: Din cercetările efectuate, rezultă că cele 3 numere ale Magazinului Istoric (pentru lunile iulie, august și septembrie 1981), au fost primite de către oficiul Gura Humorului, dar nu au fost predate abonatei, din lipsă de interes a lucrătorilor unității.

Abonata a intrat în posesia publicației respective și urmează să fie deservită pînă la sfîrșitul anului conform abonamentului contractat.

Pentru executarea superficială a sarcinilor de serviciu lucrătorul respectiv urmează a fi sancționat. În urma măsurilor luate, considerăm că nu se vor mai ivi asemenea situații.

Mulțumind D.J.P.Tc. Suceava pentru promptitudinea cu care a rezolvat cazul, ne exprimăm speranța că exemplul va face ca asemenea neplăceri ale abonaților noștri să nu se mai repete nîc în alte localități.

PARTICIPANT

KOLEA KURELIUK, din ccm. Măreția Mică, Jud. Suceava: Mă bucură faptul că, din cînd în cînd, se organizează concursuri, mai ales cînd s-a trecut la actuala

formulă. Găsesc că aceste concursuri sînt foarte instructive. Personal învăț foarte mult din ele. Nu sînt decît un modest participant. Mulțumesc redacției pentru organizarea concursurilor.

Nicolae MINEI

CERERI ȘI OFERTE

IZIDOR GATENBERG, b-dul Republicii, nr. 86 A, București: oferă colecția 1967-1978.

CONSTANTIN VICOVAN, Calea Națională, nr. 294, Botoșani, solicită: nr. 1-3/1967; oferă: nr. 4, 6, 8-9/1967; 6, 12/1968; 1, 8, 9, 12/1972; 7-8, 10/1973; 3/1974; 2/1977.

MARGARETA BANYAI, str. Iuliu Tetrat, nr. 12, București, oferă: colecția 1967-1972; nr. 4/1971; 1/1974; 1/1977.

ALEXANDRU V. DINESCU, str. Agriselor, nr. 1, Ploiești, solicită: nr. 1-9/1967; 2-6, 11-12/1968; 8-9/1970; 1/1980; oferă: nr. 1/1968; 5/1969; 1/1970; 1/1971; 5/1973; 2/1978; 2-5/1980.

VASILE CĂMINESCU, Intr. Rondul bisericii, nr. 1, bl. OD 54, sc. C, et. II, ap. 98, București, solicită: nr. 3/1967; 10/1969.

ELISEI GORCEAG, str. Rășinari, nr. 40, Craiova, oferă colecția completă.

ARMAND DAVIGNER, str. Aristizza Romanescu, nr. 22, București, oferă: colecția 1967-1979.

AUREL DRĂGAN, b-dul Gării, nr. 10, bl. 3, sc. A, et. 4, ap. 18, Brașov, solicită: nr. 1, 3-9/1967; 2/1971; oferă: nr. 12/1970; 2, 8/1973; 8/1978; 1-5/1977.

SAVA DORINEL, sat. Cîndești, com. Dumbrăveni, jud. Vrancea, solicită: nr. 8/1970; oferă: nr. 2/1979.

GHEORGHE DOROȘ, Splaiul Independenței, nr. 56, et. 1, ap. 3, București, solicită: nr. 1, 7-8, 11/1979.

Lista cu numele cîștigătorilor concursului Magazin Istoric, a II-a ediție 1981, Cine? Unde? Cînd?, va fi publicată în nr. 2/1982.

ISTORIA ROMÂNIEI

Contemporană

Din gîndirea preşedintelui Nicolae Ceauşescu
în problemele păcii, securităţii şi dezarmării
Mal-Iunie 1936. Procesul de la Braşov
În fruntea luptei de rezistenţă antifascistă
6 septembrie 1941. Platforma-program a
P.C.R.

N. Petrescu-Comnen. Martor în al III-lea Reich

În Bucureşti, acum 50 ani

Stegar al luptei pentru apărarea independen-
ţei şi integrităţii României

Insurecţia română în istoria universală

Jertfa celor cinci comunişti

Festivitatea n-a mai avut loc

S.U.A. — România. Centenarul relaţiilor

diplomatice

Testamentul politic al lui Nicolae Titulescu

O strălucită afirmare a marilor idealuri ale

României socialiste

Colocviu de istorie româno-englez

Ultima dorinţă a lui Nicolae Titulescu

Volumele colocviului internaţional „Propa-
ganda în cel de-al doilea război mondial”

Un prieten al României: lordul Thomson

of Cardington

A acţionat Gestapoul

Presă turcă despre 23 August 1944

Preşedintele Nicolae Ceauşescu — strălucit

gînditor şi fauritor de istorie

23 August 1944

Gloriosul partid

Sociologia lui Gherea

Andrei Rădulescu

Tipografiile Scintei ilegale

Partidul revoluţionar al clasei muncitoare

din România

Nepieritoare istorie

Grigore Gafencu. Însemnări politice.

Socialismul — un ideal devenit realitate

Opera istorică a popoarelor

Şampanie Pommery şi cuvinte otrăvite

Acţiuni diplomatice româneşti în apărarea

păcii

1946. Conferinţa de pace de la Paris anulează

dictatul fascist

Pe urmele unui proces

	Nr.	Pag.
—	12(177)	2-4
— Ardeleanu I.	4(169)	6-11
— Ardeleanu I.	7(172)	6-8
— Badea M.	9(174)	2-3, 61
— Buduru V.	1(166)	50-53
— Lăcustă I.	2(167)	43-47
— Ursu I.	3(168)	57-60
— Popescu R.I.	7(172)	50-55
— Ceauşescu Ilie	8(173)	22-27
— Ceauşescu Ilie	9(174)	34-39
— Ionescu M.E.	10(175)	38-41
— Cutişteanu S.	11(176)	56-61
— Eşeanu N.	12(177)	57-62
— Fotino N.	5(170)	11-16
— Geamănu Gr.	8(173)	2-6, 11
— Ghişu D.	11(176)	14-15
— Giurescu D.C.	11(176)	31-32
— Grecescu I.C.	1(166)	29
— Lăcustă I.	9(174)	8-11, 61
— Masefield P.G.	1(166)	2-3
— Matichescu O.	9(174)	48
— Maxim M.	3(168)	61
— Muşat M.	12(177)	30-31
— Muşat M.	6(171)	30-32
— Muşat M.	2(167)	21-23
— Zaharia Gh.	10(175)	12-14
— Ornea Z.	5(170)	2-4
— Pascu Şt.	8(173)	7-11
— Pintean T.	4(169)	2-5
— Popescu-Pufuri I.	6(171)	36-41
— Popişteanu C.	4(169)	29-31
— Proda D.	8(173)	20-21
— Retegan M.	1(166)	4-5
— Popişteanu C.	6(171)	2-3
— Surpat Gh.	11(176)	35-39
— Popişteanu C.	12(177)	24-29
— Poira G.G.	5(170)	5-10
— Talpeş I.	12(177)	8-9
— Tuşui Gh.	8(173)	50-53
— Zîncă H.	7(172)	17-21
— Zîncă H.	9(174)	4-7
— Zîncă H.	2(167)	24-27

Modernă

1862. România îşi afirmă demnitatea naţio-
nală

1859-1862. V. Alecsandri în slujba recu-
noaşterii Unirii

Ofiţerul norvegian Gunnar Flood despre 1877

Jurnalul de front al Escadrilei Nieuport-3

(1916-1917)

În vremea lui Matei Milo

Arcul aşteptării

Cartea socialistă

Cine a fost Zilot Românul?

Constantin Dobrogeanu-Gherea

De la Simon Bolivar la Tudor Vladimirescu

Partidul clasei muncitoare (1878-1914)

— Anineanu M.	5(170)	23-26
— Anineanu M.	11(176)	5-7, 44
— Avram V.	12(177)	10-12, 23
— Avram V.	5(170)	20-22
— Tărlă Ş.	9(174)	40-45
— Bacalbaga C.	10(175)	42-46
— Bulei I.	3(168)	17-22
— Caraba E.	8(173)	40-43
— Cîncă M.D.	6(171)	42-44
— Codreanu R.	2(167)	7-10
— Constantinul Fl.	4(169)	12-16
— Copoiu N.	3(168)	2-5

Manifestul Partidului Comunist în limba română
M. Kogălniceanu
Tutunul în țările române
1834. Un mareșal al lui Napoleon în Banat și Transilvania
Crimpele de viață
Exponate din „Casa Mureșenilor”

Mișcarea socialistă în pagini memorialistice

Lărgirea autonomiei în epoca Unirii
Pe frontul de la Mărăști

Pentru Poni. Amintiri

Adolphe d'Avril despre Unirea din 1859
În mijlocul poporului român
Vasile M. Kogălniceanu
O scrisoare înedită a lui Nicolae Densusianu
Cronica meșterului cojocar Ioan Dobrescu
Ioșif Vulcan — *Panteonul român*

Moștenirea înaintașilor

Theodor Aman — înedit
1916-1918. Acceptând toate sacrificiile

Congresele P.S.D.M.R. din 1893, 1894, 1895, 1897

1916-1918. Cel mai lung front din Europa

De la „Casina” de la Alba
Iulia, la 1 decembrie 1918
Protecția monumentelor istorice în 1871
De la Podul Mogoșoaii până în Curtea Veche
Relațiile diplomatice româno-italiene

Vocația de pace a românilor

În slujba unui scop național
Cel în redacția unei gazete socialiste
Metoda istorică a lui Grigore Ureche

Ioan Ursu. Înmormântări

Mihail Kogălniceanu
Sigiliul revoluției lui Tudor Vladimirescu
Bravii pompieri din Dealul Spirii

	Nr.	Pag.
— Copolu N.	5(170)	32
— Cornea P.	1(166)	11-13
— Dolghin F.	9(174)	56
— Florea P.	1(166)	27-29
— Gheorghiu Gh. Gr.	7(172)	14-15
— Gherman M.	11(176)	54-55
— Hașdeu T.		
— Heroveanu E.		
— Slătineanu Al.		
— Mihail F. Alex.	7(172)	10-11
— Ionescu M.	1(166)	14-17, 45
— Ionescu-Pelican Al.	9(174)	46-48
— Ivănescu D.	8(173)	14-17, 43
— David Gh.	9(174)	22-27
— Ivănescu D.	10(175)	34-37
— Jarnik J.U.	2(167)	14-17
— Kogălniceanu I.M.	10(175)	57-59
— Lăcustă I.	4(169)	29-32, 54
— Lăcustă I.	3(168)	34-36
— Lăcustă I.	4(169)	16-17
— Lăcustă I.	5(170)	17-19, 61
— Mamina I.	1(166)	5-10
— Niculae V.	2(167)	2-6
— Deac A.	3(168)	6-11
— Iacov I.		
— Mihailescu L.	7(172)	31
— Moisuc V.	6(171)	19-24
	7(172)	12-13
	9(174)	12-13
	11(176)	12-13
— Niculae V.	12(177)	18-19
— Petrescu-Comnen N.		
— Djuvara M.	6(171)	25-29, 35
— Rabinovici H.	1(166)	18-19
— Rotman L.	2(167)	60
— Rotman L.	7(172)	32
— Serra E.	7(172)	46-48
— Ștefan M.		
— David Gh.		
— Lăcustă I.	12(177)	5-7
— Stoian V.	3(168)	33
— Ștefănescu Gh.S.	7(172)	16
— Urechiță V.A.	10(175)	30-32
— Ursu I.		
— Rețegan M.	1(166)	20-24
— Preda D.	2(167)	40-42
— Vinogradov V.N.	11(176)	33-44, 53
— Vornicescu N.	6(171)	14-15
— Zăgănescu P.	9(174)	28-32

Medie

Cartoful și porumbul în țările române
Țările române pe cele mai vechi globuri geografice

Giurgiu — cetate pe Dunăre

Cel mai vechi tun din România

Permanențe milenare ale poporului român

Cea mai veche mențiune tipărită a denumirii

de Dacia

Roman I

Podgorii feudale românești

Statul Asăneștilor

Tara Românească de pe țărmul mării (sec. XIII)

Clopoțe de muzeu

Dimitrie Cantemir la Timișoara

Ludovic XV și cronicarii moldoveni

1815. Mașina lui Caragea

Ureche, Costin, Neculce

Români într-un manuscris sîrbesc

Așezarea întărită de la „Metereze”

Mihail Viteazul în conștiința cronicarilor și

iluministilor sași

Armeni și români de-a lungul veacurilor

Voievodatul românesc al Albei

Conștiința dacică în istoriografia săsească

Primul portret al lui Dimitrie Cantemir după

Stăniilești

1600. Sensul unui mare an istoric

Constantin Mavrocordat

„Cu slove latinești”

— Buduru V.	6(171)	46-47
— Cartianu V.	1(166)	25-26
— Căpățînă D.	7(172)	33-44
— Căpățînă D.	12(177)	31
— Ceaușescu Ilie	10(175)	2-6
	11(176)	2-4
— Culman M.	9(174)	33
— David Gh.	10(175)	7-9, 14
— David Gh.	12(177)	49-52
— Giurescu D.C.	2(167)	11-13
	3(168)	12-16
— Gemil T.	6(171)	16-18
— Glück E.	5(170)	60
— Hașegan I.	8(173)	38-39
— Lăcustă I.	1(166)	36
— Leonăchescu N.P.	8(173)	60-61
— Ligor Al.	1(166)	33-36
— Măneanu M.	5(170)	33
— Mihail V.	2(167)	30-32
— Năgler Th.	11(176)	8-11
— Panighoanț E.	11(176)	51-53
— Pascu St.	9(174)	14-18
— Philippi P.	7(172)	9
— Rezașevici C.	8(173)	36-37
— Stănescu E.	7(172)	2-5
— Vlad M.D.	11(176)	40-44
— Vornicescu N.	8(173)	49

Dionisie cel Mic
 Dacii la Roma
 Inscriptiile rupestre de la Casian
 Cine a fost Dăcencu
 De la Piatra Craivii la Zimnicea
 Tezaurul de la Hinova
 Cetățile dacice din Crișana
 Sangidava
 Zeii dacilor pe effigii monetare
 Pe urmele unui tezaur
 Simpozion româno-vest-german de istorie și arheologie
 Cetatea de la Tilisca
 Viticultura strămoșilor noștri
 Civilizațiile geto-dacă și greacă în Dobrogea
 Dava de la Radovanu
 Roma, Romula, Malva. Taina a două inscripții
 Zargidava

	Nr.	Pag.
— Anania V.	2(167)	28-29
— Caretonni G.	8(173)	18-19
— Cergău T.N.	3(168)	29
— Coman I.	10(175)	15-18
— David Gh.	6(171)	49-50, 53
— Davidescu M.	6(171)	4-13
— Dumitrescu S.	5(170)	31
{ — Ferenczi St.		
— Ferenczi G.	2(167)	33
— Iliescu G.	4(169)	43-45
— Mitrea B.	3(168)	30-32
— Petrescu-Dimbovița M.	3(168)	26
— Preda C.	3(168)	37
— Pușcă I.	4(169)	59
— Rădulescu A.		
{ — Rădulescu M.		
— Georgescu V.	4(169)	41-42
— Șerbănescu D.	4(169)	39-40
— Tudor D.	3(168)	52-53
— Ursachi V.	1(166)	30-32

ISTORIE UNIVERSALĂ

Contemporană

Canadienii în război
 Operația „Pește”
 Al IX-lea Congres internațional al arhivelor
 Dacă Napoleon ar fi fost la Arnheim...
 Revista *Shijie Lishi*, din Beijing, despre al XV-lea Congres internațional de științe istorice
 Peripețiile unui tezaur belgian
 Atatürk și istoria
 Războiul „minților istețe”
 În vizită la istoricii mexicani
 Frământata vară a anului 1940
 Memorii
 Salonic: 31 iulie 1938
 Acasă la istoricii suedezi
 1943-1944. Pe cerul de deasupra Cernigovului
 Războiul de eliberare a Siriei în presa română
 Partidul Comunist Chinez, 1921-1981. În căutarea unor date istorice

— Allen R.	11(176)	47-50
{ — Draper A.	2(167)	34-39
— Preda E.	3(168)	46-51
	4(169)	49-54
	5(170)	49-53
— Gal I.		
— Gavin J.M.	4(169)	40
{ — Minei N.		
— Dolghin F.	5(170)	38-41, 53
— Isticioaia-Budura T.	4(169)	27
— De Lovinfosse G.	10(175)	27-29
— Maxim M.	11(176)	21-23
— Minei N.	7(172)	26-30
	8(173)	44-49
— Minei N.	11(176)	16-18
— Minei N.	12(177)	20-23
— Moch J.	5(170)	42-47
{ — Popișteanu C.		
— Calafeteanu I.	4(169)	33-35
— Popișteanu C.	11(176)	19-20
— Rudenko S.I.	5(170)	34-37
— Unc Gh.	2(167)	48-50
— Weizheng Shao	7(172)	22-25

Modernă

Primul spion al Kaiserului
 În Anglia epocii victoriene
 Asociația pentru sugrumarea muncitorilor
 Drumul cealului; cacaoa și cafeaua; porumbul; cartoful; tutunul; orezul
 Pipa și fumătorii
 Arcul de triumf și Turnul Eiffel
 Haiti
 Bosfor și Dardanele
 4 iulie 1776. Tradiție și controversă
 Rudolf Diesel
 Poșta — de la Cyrus la Franklin
 File din istoria New-Yorkului

— Alem J.P.	1(166)	58-60
{ — Bédarida Fr.		
— Dolghin F.	4(166)	37-41
— Birnie A.	12(177)	38-43
	3(168)	54-56
	4(169)	18-21
— Braudel F.	5(170)	54-58
	6(171)	45-48
	9(174)	55-56
	11(176)	45-46, 53
	9(174)	57-60
— Buduru V.	10(175)	52-56
— Breton G.	6(171)	60-62
— Burlacu Gh. R.	6(171)	51-52
— Cărtănaș I.	7(172)	35-37, 45
— Cohn H.W.	2(167)	51-54
— Delorme R.	10(175)	60-61
— Dragomirescu I.		
{ — Giachetti R.		
— Minei N.	10(175)	22-26

1812. Bătălia de la Maloiaroslavet

Spre Terra Australis Incognita
Insemnări din anii 1894-1896
Anacronisme la curtea Mariei-Tereza
Belgia 1831
Destărmarea Imperiului habsburgic
File din istoria Zairului
Diplomație în jurul strimtoriilor
1703. Pe malurile Nevei se naște un oraș
150 ani din istoria Bostonului
Rigas
Contestatarii „Testamentului lui Adam”
Insurecția de la Wuchang (1911)
Porumbul în sud-estul european
De cînd datează ochelarii?
Din trecutul pompierilor

Nr. Pag.	
{ — Jilin P.A.	11(176) 24-30,39
{ — Dolgîn F.	4(169) 55-58
— Lăcoar-Gayet R.	6(171) 54-58
— Lamzdorf V.N.	3(168) 38-41,60
— Mandrou R.	7(172) 58-61
— Manea M.	12(177) 13-18
— Moiscu V.	3(168) 23-26
— Popescu V.	6(171) 52-53,62
— Rădulescu-Zoner S.	9(174) 49-54
— Troyat H.	2(167) 55-56
— Ursul G.G.	3(168) 42-45,51
— Vranoussis L.	1(166) 46-49,51
— Williams E.	
{ — Wu Yuzhang	12(177) 44-48
{ — Lu Xianggan	5(170) 56-57
—	7(172) 61
—	9(174) 21

Medie

Drumul grîului
Bertrand du Guesclin
Incașii se răscoală
Scurta viață a orașului
Fatehpur Sikri
Călătoriile lui Ibn-Battuta
Drumuri medievale africane
Legămîntul de la Grütli (Elveția)
1380. Cneazul Dmitri față în față cu Mamai
Luiz Vaz de Camões
„Clopotul-țar” și istoria sa
Yemen, drumul mirodeniilor
Străvechea civilizație chineză

— Buduru V.	7(172) 39-44
— Contamine Ph.	12(177) 53-56
— Garcia A.	8(173) 54-59,61
— Isar R.	1(166) 54-57
— Miquel A.	12(177) 33-37,43
— Ki-Zerbo J.	10(175) 48-51,59
— Mojonnier A.	8(173) 33-35,43
— Pavlenko V.	4(169) 46-48,54
— Pereira da Costa M.	4(169) 36-38
— Puhnaev I.	5(170) 60-61
— Rouand A.	2(167) 57-60
— Ștefan M.	10(175) 19-21

Veche

A existat o Londră preromană?
Noutăți despre scîți
Nana, protectoarea săbăticîunilor
Din nou despre reabilitarea lui Nero

— Musel R.	4(169) 60-61
— Santir S.	7(172) 49
—	5(170) 59
—	7(172) 56-57

INTERVIURILE NOASTRE

Istorici din R.F.G. despre istoria românilor
Santiago José Polito Belmonte (Argentina):
Istoricul — un om al prezentului
Olivier Todd: Istorie și gazetărie

Participanți la cel de-al XV-lea Congres
 internațional de științe istorice despre
Experiința trecutului — premisă a viitorului;
Invățămintul și istoria; Femeia în societate

Convorbire cu acad. Gheorghe Mihoc,
președintele Academiei R.S.R., despre al
XVI-lea Congres internațional de istoria
științei
Z.R. Dittich, A.P. van Goudoever:
Istorie românească în Olanda
Opinii despre al XV-lea Congres Interna-
țional de științe istorice (Japonia, Italia,
R.F.G.)

— Buduru V.	5(170) 27-30
— Lăcustă I.	9(174) 19
— Minei N.	6(171) 34-35
— Popăteanu C.	1(166) 42-45
{ — Dolgîn F.	2(167) 18-20
{ — Serbănescu A.M.	3(168) 27-28
{ — Ursu I.	4(169) 24-27
{ — Buduru V.	8(173) 28-32
{ — David Gh.	
{ — Lăcustă I.	
— Ursu I.	8(173) 12-13
{ — Serbănescu A.M.	9(174) 20-21
{ — Dragomirescu I.	6(171) 33-44
—	10(175) 10-11
—	12(177) 32

CONTENTS (Romanian History) President Nicolae Ceaușescu — a Prominent Personality of the World Today • Interviews with Participants in the XVI-th International Congress of the History of Science • I. POPESCU-PUTURI Friendship and Its Faithful Ally — Common Interest • M. ȘTEFAN, GH. DAVID, I. LĂCUSTĂ La Peace Calling of the Romanian People (II) • M. MUȘAT The Union of 1859 • An Interview with American Historian Radu Florescu • P. I. DAVID, ȘT. KUCZYNSKI Alexander the Kind (1400-1432) • 1898. The V-th Congress of the RWSDP • V. BÂNCULESCU Pierre de Coubertin, a Friend of Romania • N. Petrescu-Comnen Saves Florence • V. MOISUC Fall of the Habsburg Empire (II) • J. de LAUNAY Nicolae Titulescu, the Man • C. POPIȘTEANU, D. PREDA, M. RETEGAN October 1931. The Crash of the Marmorosch-Blank Bank

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Le Président Nicolae Ceaușescu, une personnalité de marque du monde contemporain • Interviews avec des participants au XVI-e Congrès international de l'histoire de la science • I. POPESCU-PUTURI L'amitié et son allié fidèle — l'intérêt commun • M. ȘTEFAN, GH. DAVID, I. LĂCUSTĂ La Vocation de paix du peuple roumain (II) • M. MUȘAT L'Union de 1859 • Une interview avec l'historien américain Radu Florescu • P. I. DAVID, ȘT. KUCZYNSKI Alexandre le Bon (1400-1432) • 1898. Le V-e Congrès du PSDR • V. BÂNCULESCU Pierre de Coubertin, un ami de la Roumanie • N. Petrescu-Comnen sauve Florence • V. MOISUC La Fin de l'Empire des Habsbourg (II) • J. de LAUNAY Nicolae Titulescu, l'homme • C. POPIȘTEANU, D. PREDA, M. RETEGAN Octobre 1931. La faillite de la Banque Marmorosch-Blank

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Президент Николае Чаушеску — выдающаяся личность современности • Интервью, взятые у участников XVI-ого Международного конгресса по истории науки • И. ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ Дружба и её верный союзник — совместный интерес • М. ШТЕФАН, Г. ДАВИД, И. ЛĂКУСТĂ Призвание к миру румынского народа (II) • М. МУШАТ Воссоединение Румынских княжеств (1859) • Интервью, взятый у американского историка Раду Флореску • П. И. ДАВИД, ШТ. КУЧИНСКИЙ Александру Добрый (1400-1432) • 1898. V-ый съезд СДПРР • В. БАНЧУЛЕСКУ Пьерр де Кубертен, друг Румынии • Н. Петреску-Комнен спасает Флоренцию • В. МОИСУК Конец Габсбургской империи (II) • Ж. де ЛОНЕ Николае Титулеску — человек • К. ПОПИШТАНУ, Д. ПРЕДА, М. РЕТЕГАН Октябрь 1931. Банкротство Банка Марморосх-Бланк

INHALT (Rumänische Geschichte) Präsident Nicolae Ceaușescu — hervorragende Persönlichkeit der Gegenwart • Interviews mit Teilnehmer am XVI. Internationalen Kongress der Geschichte der Wissenschaft • I. POPESCU-PUTURI Die Freundschaft und ihr treuer Verbündeter — das gemeinsame Interesse • M. ȘTEFAN, GH. DAVID, I. LĂCUSTĂ Die Friedensveranlagung des rumänischen Volkes (II) • M. MUȘAT Die Vereinigung von 1859 • Interview mit dem amerikanischen Historiker Radu Florescu • P. I. DAVID, ȘT. KUCZYNSKI Alexander der Gute (1400-1432) • 1898. Der V. Kongress der SDP der RA • V. BÂNCULESCU Pierre de Coubertin — ein Freund Rumäniens • N. Petrescu-Comnen rettet Florenz • V. MOISUC Das Ende des habsburgischen Kaiserreichs (II) • J. de LAUNAY Nicolae Titulescu — der Mensch • C. POPIȘTEANU, D. PREDA, M. RETEGAN Oktober 1931. Bankrott der Bank Marmorosch-Blank

SUMARIO (Historia rumana) El Presidente Nicolae Ceaușescu — personalidad proeminente de la contemporaneidad • Entrevi a los participantes en el XVIº Congreso internacional de historia de la ciencia • I. POPESCU-PUTURI La amistad y su aliado fiel: el interés común • M. ȘTEFAN, GH. DAVID, I. LĂCUSTĂ La vocación de paz del pueblo rumano (II) • M. MUȘAT La Unión de 1859 • Entrevi al historiador norteamericano Radu Florescu • P. I. DAVID, ȘT. KUCZYNSKI El Príncipe Alejandro el Bueno (1400-1432) • 1898. El Vº Congreso del PSDMR • V. BÂNCULESCU Pierre de Coubertin, un amigo de Rumania • N. Petrescu-Comnen — el salvador de Florencia • V. MOISUC El fin del Imperio Habsbúrgico (II) • J. de LAUNAY Nicolae Titulescu — el hombre • C. POPIȘTEANU, D. PREDA, M. RETEGAN Octubre de 1931. La bancarota del Banco Marmorosch-Blank

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI: Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana Maria Șerbănescu, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE: Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR: Anton Tănase
CORECTURA: Georgeta Apreotesei, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

